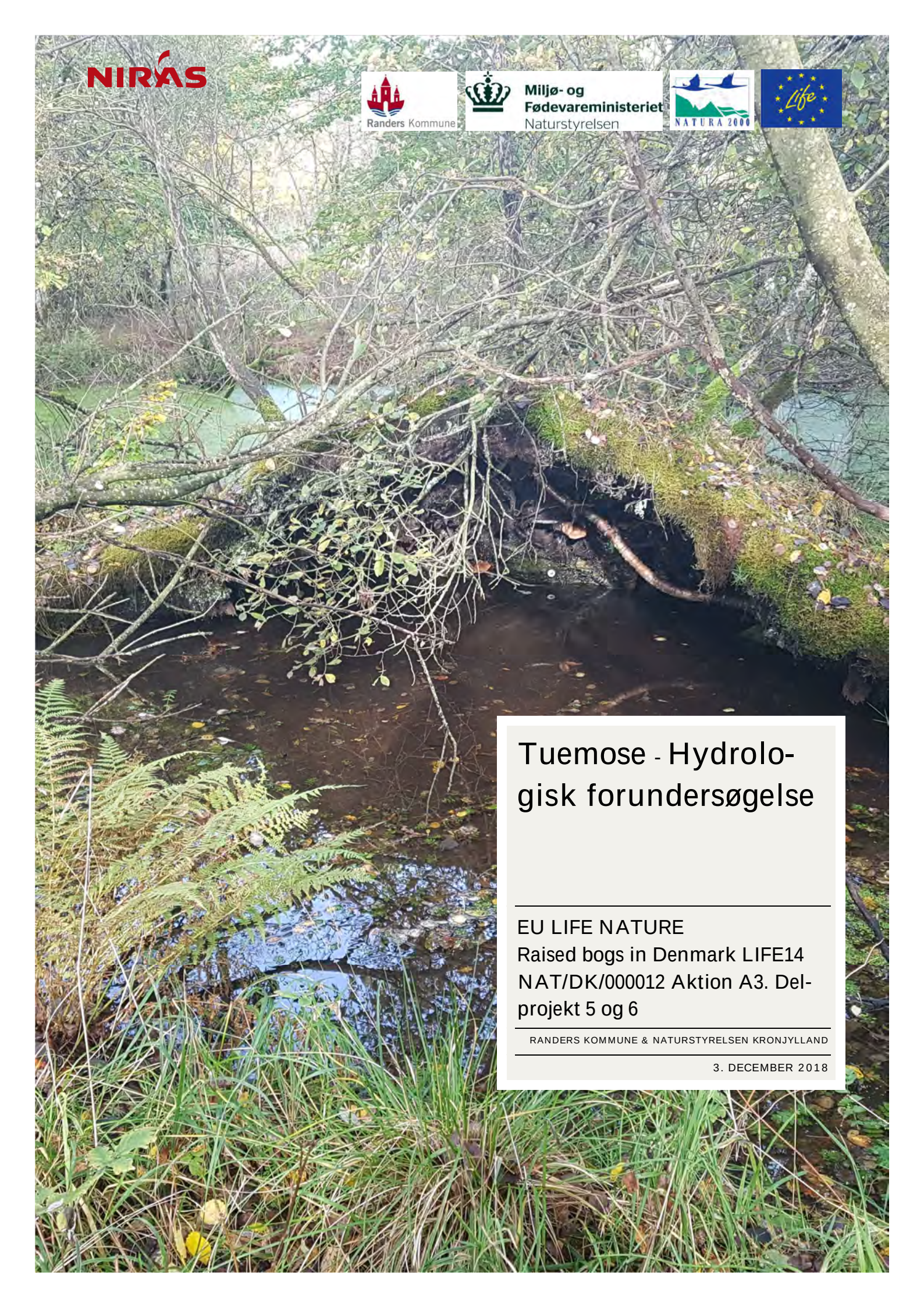

Tuemose - Hydrolo- gisk forundersøgelse

EU LIFE NATURE
Raised bogs in Denmark LIFE14
NAT/DK/000012 Aktion A3. Del-
projekt 5 og 6

RANDERS KOMMUNE & NATURSTYRELSEN KRONJYLLAND

3. DECEMBER 2018

December 2018
Randers Kommune & Naturstyrelsen Kronjylland

Tuemose - Hydrologisk forundersøgelse

EU LIFE NATURE - Raised bogs in Denmark LIFE14 NAT/DK/000012 Aktion A3.
Delprojekt 5 og 6

Ansvarfraskrivelse

Indeværende rapport er udarbejdet som led i LIFE projektet LIFE14 NAT/DK/000012 som støttes økonomisk af EU Kommissionen. I henhold til artikel II.7.2 i General Conditions kan de holdninger og den viden, der kommer til udtryk i rapporten, under ingen omstændigheder blive betragtet som EU Kommissionens officielle holdning og EU Kommissionen er ikke ansvarlig for den videre brug af oplysningerne i rapporten.

Projektnummer: 229620

Udarbejdet af: Kristian Stokbro, Daniel Palm Simonsen og Pernille Brandt Poulsen

Kontrolleret af: Mads Lottrup Jyde

Godkendt af: Mikkel Kloppenborg Nielsen

Indhold

1	Baggrund	5
2	Datagrundlag	5
3	Eksisterende forhold	6
3.1	Projektområdet	6
3.2	Planforhold	7
3.3	Naturtilstand	12
3.3.1	Delområde 5	12
3.3.2	Delområde 6	14
3.4	Geologi	15
3.5	Tekniske anlæg	17
3.6	Hydrologi og afvanding	19
3.6.1	Overfladeafstrømning fra tilstødende arealer til projektområdet	19
3.6.2	Vandstandsforhold og afvanding af mosen – aktive grøfter	20
3.6.3	Vandstandsforhold og afvanding af mosen – dræn og tilgroede grøfter	29
3.7	Næringsstoffer	31
4	Lodsejerforhold	34
5	Naturlig hydrologi i højmoser og forudsætninger for Sphagnum vækst i Tuemose	35
6	Projektforslag	36
6.1	Projektforslag A	36
6.1.1	Lukning af grøfter og vandpassager	36
6.1.2	Rydning	38
6.1.3	Afværgetiltag	38
6.1.4	Plejetiltag	39
6.2	Projektforslag B	39
6.2.1	Rydning	41
6.2.2	Afværgetiltag	41
6.2.3	Plejetiltag	42
6.3	Alternativer	42
7	Konsekvensvurdering	43

7.1	Modelopsætning	43
7.2	Projektforslag A	45
7.2.1	Afvandingsmæssige konsekvenser og ændrede vandstandsforhold	45
7.2.2	Effekt af tiltag på tørvedannende <i>Sphagnum</i>	48
7.3	Projektforslag B	50
7.3.1	Afvandingsmæssige konsekvenser og ændrede vandstandsforhold	50
7.3.2	Effekt af tiltag på tørvedannende <i>Sphagnum</i>	52
7.4	Samlet vurdering	52
7.5	Realiserbarhed	53
8	Referencer	54

Bilag 1	Fredningskendelse Fussingø
Bilag 2	Fredningskendelse Læsten Bakker
Bilag 3	Konsekvenskort grundvand – projektforslag A
Bilag 4	Konsekvenskort overfladevand – projektforslag A
Bilag 5	Konsekvenskort grundvand – projektforslag B
Bilag 6	Konsekvenskort overfladevand – projektforslag B
Bilag 7	Strømningsveje i projektområdet

1 Baggrund

Som en del af Natura 2000-forpligtigelsen deltager Randers Kommune og Naturstyrelsen som partnere i LIFE-projektet Raised Bogs in Denmark NAT/DK/000012 med delprojekt Tuemose. Ifølge aftalen skal der i aktion A3 udarbejdes hydrologisk forundersøgelse til hydrologiske tiltag, der kan føre til sikring af hydrologi for habitatnaturtypen nedbrudt højmose (7120).

Formålet med projektet er at skabe sekundær aktiv højmose, dvs. at forbedre mulighederne for kontinuerlig vækst af Sphagnum og indvandring af tørveopbyggende Sphagnum-arter. Dette skal ske ved at genskabe og sikre en forbedret/optimal hydrologi.

Nærværende forundersøgelse og rapport belyser projektområdets eksisterende hydrologiske forhold og giver efterfølgende bud på to løsningsforslag til at genskabe og sikre forbedret/optimal hydrologi. Endvidere vurderes konsekvenserne af de to løsningsforslag hhv. for området hydrologi samt naturtilstande.

Projektet er udarbejdet med støtte fra Det Europæiske Fællesskabs finansielle instrument: LIFE+ og som led i LIFE projektet LIFE14 NAT/DK/000012 (Raised Bogs in Denmark), som støttes økonomisk af EU Kommissionen.

2 Datagrundlag

Datagrundlaget for nærværende forundersøgelse er dels baseret på allerede eksisterende data stillet til rådighed af Randers Kommune og Naturstyrelsen Kronjylland og fra www.kortforsyningen.dk, og dels baseret på tre besigtigelser, hvor der er opmålt vandstands- og terrænkoter.

Biologiske beskrivelser er hovedsagligt lavet på baggrund af følgende baggrundnotater:

- LIFE14 NAT/DK/000012 - Basisovervågning - Aktion D1 delprojekt 5 og 6 (Randers Kommune og Naturstyrelsen Kronjylland, 2016)
- Biologisk undersøgelse i Tuemose (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a)

Danmarks Højdemodel, der er anvendt, er hentet ned fra www.kortforsyningen.dk den 7. februar 2018. Højdemodellen bruges til at kortlægge højdeforskelle for terræn og overflade i 0,4 m grid for hele landet (Kortforsyningen, 2018).

Analyseværktøjet SCALGO er anvendt til supplerende oplysninger vedrørende afvandingsforhold, terrænforhold og terrænkote.

I forbindelse med besigtigelserne er der taget supplerende koteopmålinger med GPS (LEICA). GPS'en måler med en præcision på $\pm 2-3$ cm på alle tre koordinater. Alle koter i dette projekt er angivet i DVR90 og plankoordinater er bestemt i UTM, zone 32 (EUREF89).

Nærværende konsekvenskort for de to løsningsforslag angiver de forventede afvandingsforhold i og omkring projektområdet i en sommersituation.

Drændybderne er beregnet på grundlag af vandspejlet i grøfterne med en eksponentielt aftagende afvandingseffekt i en sommersituation og korteste afstand til vandspejlet, suppleret med opmålt gradient i transekter 2, 10 og 30 meter fra grøft/vandløb.

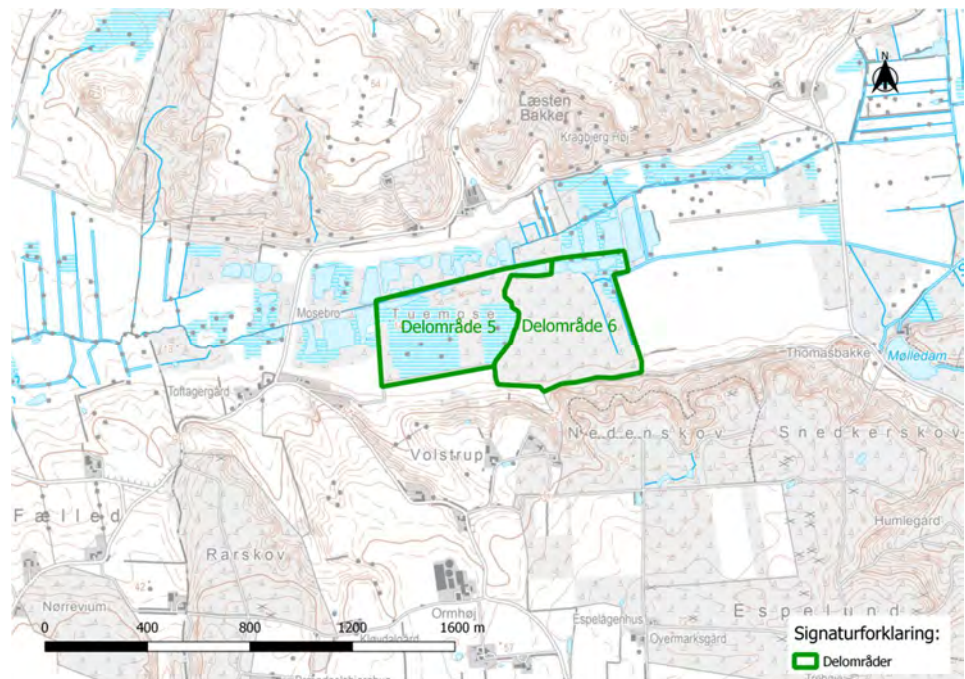
Med baggrund i det opstillede eksponentielle udtryk er det muligt at udfærdige konsekvenskort, som viser i hvilken udstrækning grøfterne dræner ud i selve mosen.

3 Eksisterende forhold

3.1 Projektområdet

Projektområdet er udpeget på baggrund af en indledende screeningsrapport og er beliggende i Habitatområde nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simsted og Nørre Ådal, Skravad Bæk", lidt syd for Læsten og langs den øverste del af Vejlebæk og Skals Å. Projektområdet er en del af den oprindelige højmos og danner vandskel, således at Vejlebæk afvander mod vest, mens Skals Å afvander mod øst. Fussing Bæk løber mod øst ud af den østlige del af projektområdet. De tre vandløb er offentlige.

Projektområdet er på 42 ha i alt og er i projektet delt op i Delområde 5 og 6. Delområde 5 ejes af private lodsejere, mens Delområde 6 ejes af Staten. De to Delområder adskilles af en vej, der er den eneste mulighed for at bevæge sig på tværs af mosen.

Figur 3.1: Projektområde og opdeling i Delområder.

3.2 Planforhold

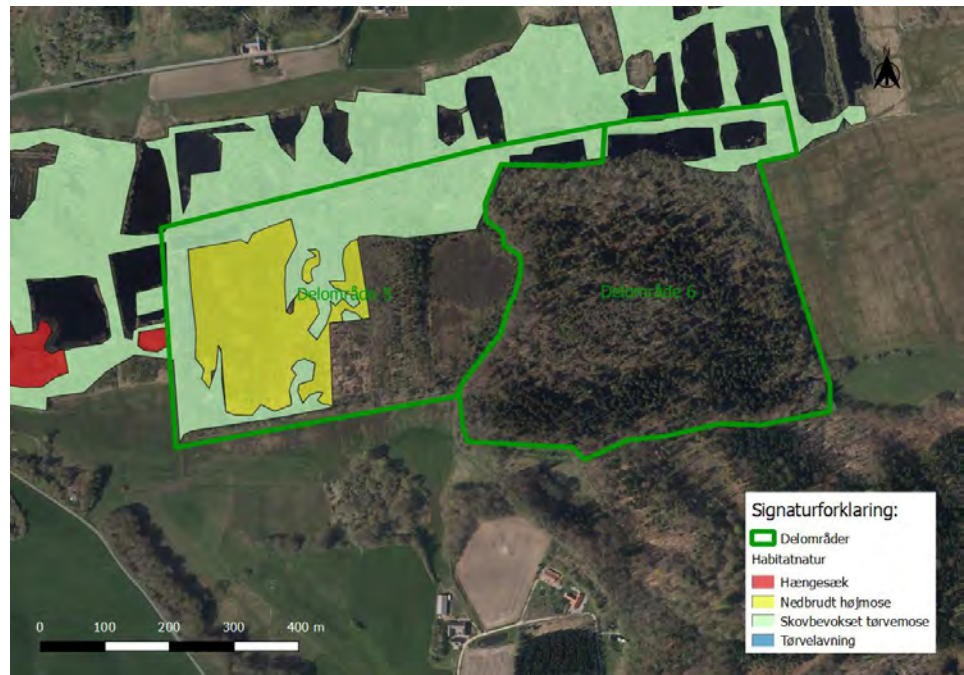
Projektområdet ligger indenfor Natura 2000 område nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals Ådal" og yderligere indenfor habitatområde nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, Skravad Bæk".

Pr. 1. november 2018 er afgrænsningen for habitatområdet blevet justeret og udvidet, således at hele Delområde 5 og 6 indgår.

Indenfor projektområdet forekommer habitatnaturtyperne Nedbrudt højmosse (7120), Skovbevokset tørvemosse (91D0), Hængesæk (7140) og Tørvelavning (7150). Nedbrudt højmosse er angivet til at udgøre en andel på 75% af det kortlagte område.

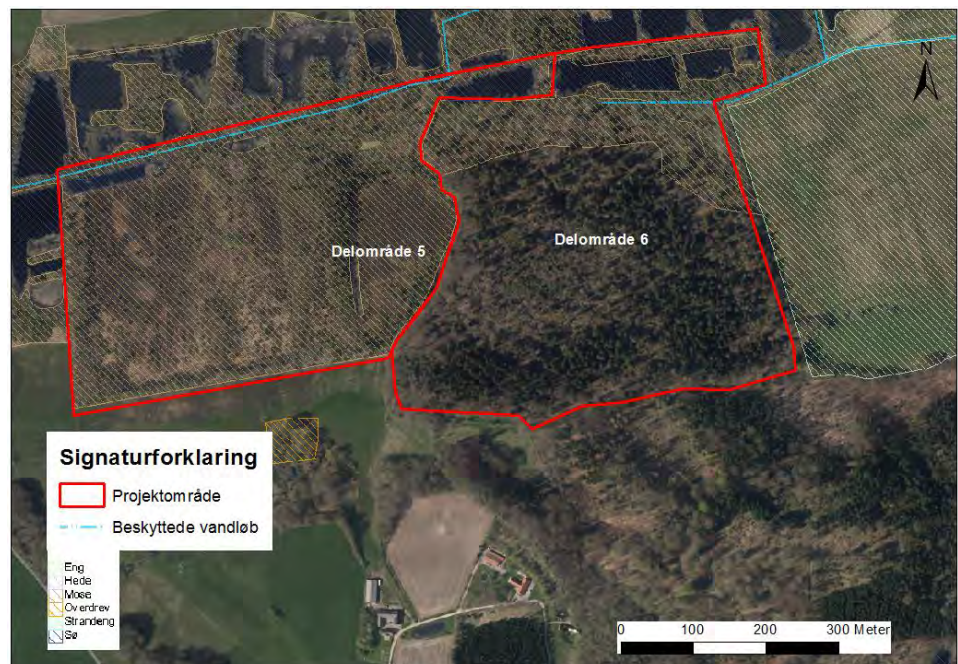

Figur 3.2: Projektområdet og Habitatområde nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, Skravad Bæk", opdateret pr. 1. november 2018. Ortofoto 2016.

Figur 3.3: Kortlagte habitatnaturtyper indenfor projektområdet, hvis udbredelse følger den tidligere afgrænsning for habitatområdet. Ortofoto: 2016.

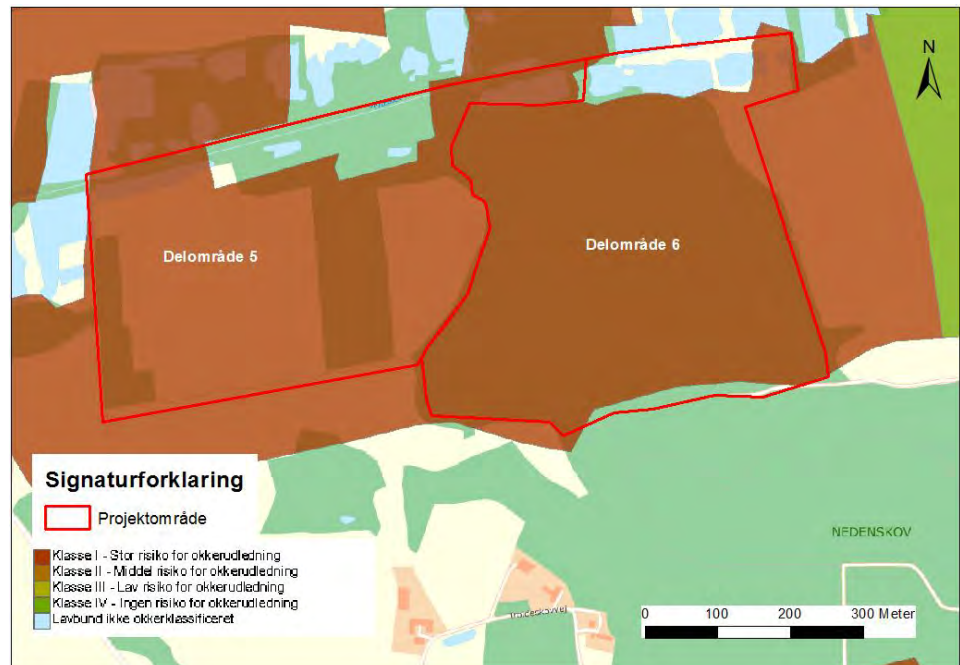
Godt halvdelen af projektområdet er omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3. Det drejer sig om naturtyperne mose og sø. Vejle Bæk, Skals Å og Fussing Bæk er ligeledes omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3.

Figur 3.4: Områder indenfor projektområdet, som er omfattet af Naturbeskyttelseslovens §3. Ortofoto: 2016.

Hverken søer eller vandløb indenfor eller i umiddelbar nærhed af projektområdet er omfattet af vandområdeplaner.

Projektområdet er klassificeret til okkerklasse I, hvorfor der er stor risiko for udledning af okker. En hævnning af vandstanden i området vil mindske risikoen for okkerudledning.

Figur 3.5: Okkerklassificering.

Projektområdet er omfattet af to fredninger, hhv. Fussingø reg. Nr. 01864.01 fra 1956 og Læsten Bakker reg. Nr. 08038.00 fra 2005.

Fussingø fredningen har til formål at bevare træbeplantningen. Her udover står der i fredningskendelsen: "I øvrigt skal arealet henligge urørt uden afvanding, hugst, plantning eller såning.."

Læsten Bakker fredningen har til formål at bevare og forbedre de natur- og kulturhistoriske samt landskabelige værdier, som er i området, herunder særligt de naturtyper og arter, som har dannet grundlag for udpegning af dele af området som EF-habitatområde. Desuden har fredningen til formål at sikre offentlighedens adgang til området ad eksisterende veje og stier og ad ny udlagte stier.

Fredningskendelserne er vedlagt nærværende forundersøgelse som bilag 1 og 2.

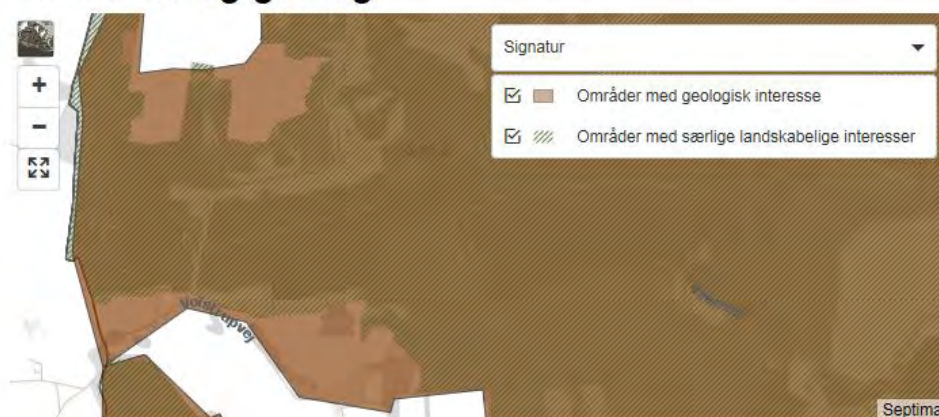

Figur 3.6: Fredede områder indenfor og nær projektområdet. Ortofoto: 2016.

Delområde 6 er omfattet af fredskovsbestemmelserne. Herudover er størstedelen af projektområde omfattet af Skovbyggelinjen.

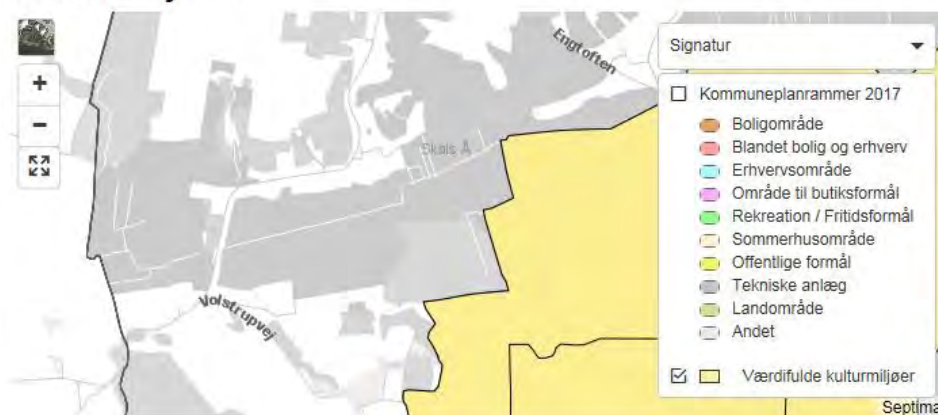
Kommunens relevante retningslinjer jf. kommuneplan 2017 fremgår nedenfor.

Landskab og geologi

Figur 3.7: Områder med geologisk- og særlige landskabelige interesser (Randers Kommune, 2017).

Kulturmiljøer

Figur 3.8: Områder med værdifulde kulturmiljøer (Randers Kommune, 2017).

Naturområder

Figur 3.9: Områder med naturinteresser (Randers Kommune, 2017).

Skov og uønsket skov

Figur 3.10: Områder hvor skovrejsning er hhv. ønsket og uønsket (Randers Kommune, 2017).

Der er ikke fundet yderligere planmæssige forhold, som gør sig gældende for projektområdet.

3.3 Naturtilstand

Der er tilbage i 2016 lavet biologiske undersøgelser i projektområdet, bl.a. i form af udlægning af et tværgående transekt, hvor man indenfor en afstand af 5 cm fra transekten har registreret *Sphagnum* arter (Randers Kommune og Naturstyrelsen Kronjylland, 2016). Herudover er der gjort forsøg på at finde arten Stor Kærguldsmed, som er opført på udpegningsgrundlaget.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, Skravad Bæk" fremgår af nedenstående Figur 3.11.

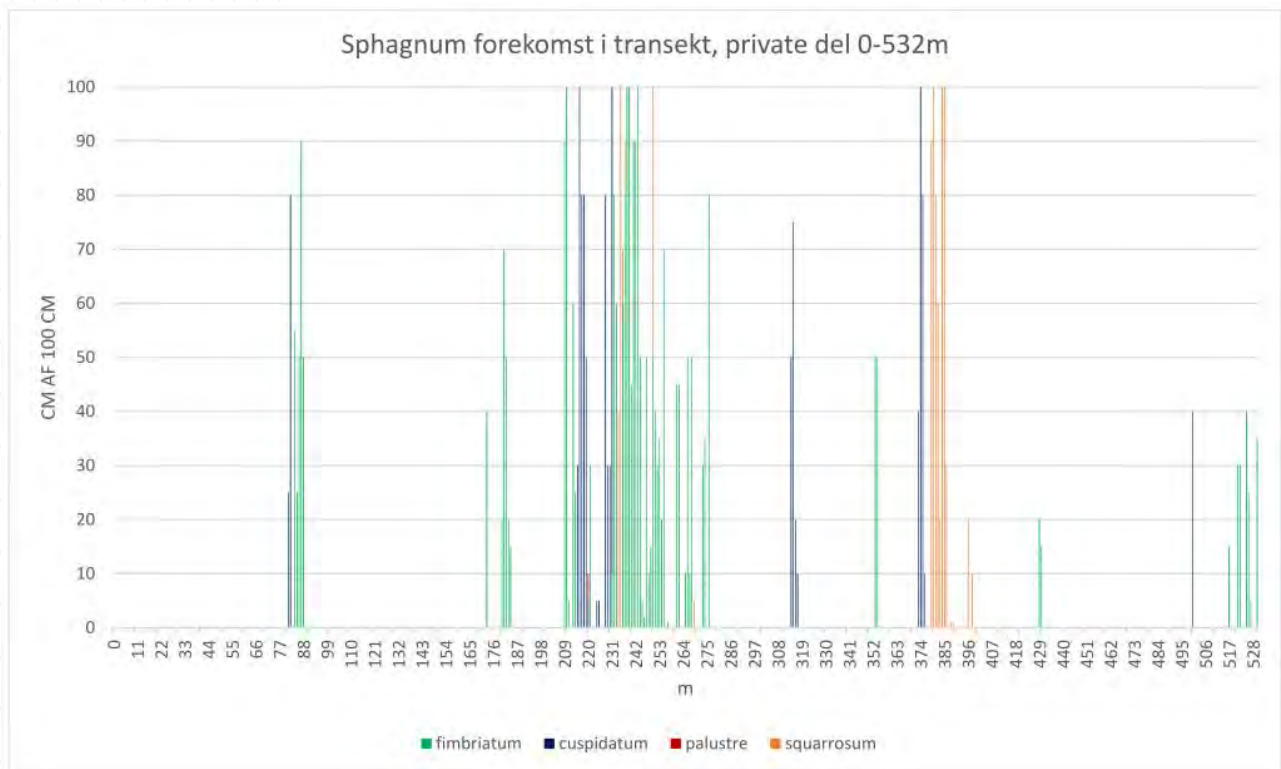
Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 30		
Naturtyper:	Vadeflade (1140)	Lagune* (1150)
	Bugt (1160)	Rev (1170)
	Strandvold med enårige planter (1210)	Strandvold med flerårige planter (1220)
	Kystklint/klippe (1230)	Enårig strandengsvegetation (1310)
	Strandeng (1330)	Klithede* (2140)
	Søbred med småurter (3130)	Kransnålalge-sø (3140)
	Næringsrig sø (3150)	Brunvandet sø (3160)
	Vandløb (3260)	Våd hede (4010)
	Tør hede (4030)	Enekrat (5130)
	Tørt kalksandsoverdrev* (6120)	Kalkoverdrev* (6210)
	Surt overdrev* (6230)	Tidvis våd eng (6410)
	Urtebræmme (6430)	Nedbrudt højmoser (7120)
	Hængesæk (7140)	Tørvelavning (7150)
	Kildevæld* (7220)	Rigkær (7230)
	Bøg på mor (9110)	Bøg på muld (9130)
	Ege-blandskov (9160)	Stilkeke-krat (9190)
	Skovbevokset tørvemose* (91D0)	Elle- og askeskov* (91E0)
Arter:	Kildevældsvindelsnegl (1013)	Grøn kølguldsmed (1037)
	Stor kærguldsmed (1042)	Bæklampret (1096)
	Flodlampret (1099)	Stavsild (1103)
	Stor vandsalamander (1166)	Damflagermus (1318)
	Odde (1355)	Spættet sæl (1365)
	Blank seglmos (1393)	Gul Stenbræk (1528)

Figur 3.11: Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 30 "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, Skravad Bæk".

3.3.1 Delområde 5

Godt halvdelen af Delområde 5 er kortlagt som værende nedbrudt højmoser (7120) jf. habitatdirektivet. Området er ved kortlægning i 2010-2011 vurderet til at have en moderat tilstand (naturtilstand III), bl.a. på grund af afvanding af mosen, som resulterer i udtørring af tørvedannende mosser.

Figur 3.12 viser fund af *Sphagnum* arter i Delområde 5 indenfor det tværgående transekt. Der er udelukkende ledt effektivt efter *Sphagnum* arter inden for transektet.

Figur 3.12: Fund af *Sphagnum*arter indenfor Delområde 5. (Randers Kommune og Naturstyrelsen Kronjylland, 2016)

Herudover er der i forbindelse med besigtigelse af projektområdet, specifikt indenfor området udpeget som nedbrudt højmoser, bl.a. fundet følgende *Sphagnum* arter:

- *Sphagnum fimbriatum*
- *Sphagnum cuspidatum*
- *Sphagnum squarrosum*
- *Sphagnum palustre*
- *Sphagnum fallax*
- *Sphagnum rubellum* (tørvedannende)
- *Sphagnum russowii*

Af de fundne arter er det udelukkende *Sphagnum rubellum* der anses for at være en højmossekarakteristisk tørvedannende art (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a). Den er fundet i et mindre antal på den vestlige flade af Delområde 5. Det kan ikke udelukkes at arten findes andre steder i projektområdet.

Bl.a. *Sphagnum fimbriatum* er kendetegnet ved at den tåler udtørring og indikerer at mosen flere steder er for tør til egentlig tørvedannelse. Arten er en pionerart der kan invadere de gamle tørvefald.

Herudover er desuden fundet følgende arter:

- Hvid næbfrø
- Rundbladet soldug
- Liden soldug
- Tagrør
- Næbstar
- Lyngplanter
- Blåbær
- Kæruld

Ud over habitatnaturtypen Nedbrudt højmoser (7120) er arten Stor Kærguldsmed (1042) ligeledes udpeget som bilag II art inden for habitatområdet. Baggrunden for at arten er på udpegningsgrundlaget, er et uverificeret fund fra Bjerregrov Mose (Længere nedstrøms af Skals Åen) i 1990'erne, (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a). Umiddelbart vurderes Delområde 5 dog at være et egnet habitat for Stor Kærguldsmed at etablere sig i (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a).

Stor Kærguldsmed blev således ikke fundet i forbindelse med basisovervågningen i området. Der blev dog fundet andre guldsmede arter i området:

- Lille Kærguldsmed
- Firepletet libel
- Blå libel
- Almindelig vandnymfe
- Stor blåpil
- Blå mosaikguldsmed
- Blåvinget pragtvandnymfe
- Art af Smaragdlibel

Endeligt fandt man på den vestlige flade svampen tørve-sejhat, som er karakteristisk for højmoser/tørvemosser. Arten vurderes sjældent og er umiddelbart kun fundet på 11 andre lokaliteter i Danmark (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a).

Delområde 5 er delvist tilvokset i bl.a. pil, birk, rødgran og skovfyr. Den uhen-sigtsmæssige hydrologi i Delområde 5, har medført tilvoksning og dermed et trædække og vandudtræk som medfører af Sphagnum ikke kan udvikles og derfor er til hindring for dannelse af aktiv højmoser. (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a).

3.3.2 Delområde 6

Hele området er med revisionen pr. 1. november omfattet af habitatområdet, og er derudover udlagt som urørt skov og består primært af rødgran, som blev plantet tilbage i 1902. Mange af de gamle træer er med tiden væltet og skoven har derfor et meget divers og vildt udtryk. Underskoven udgøres bl.a. af følgende arter:

- Alm. Gedeblad
- Skovmærke

- Alm. Kohvede
- Blåbær
- Hindbær
- Mangeløv
- Majblomst
- Stinkende storkenæb
- Ulvefod

I Delområde 6 er der bl.a. gjort fund af arterne *Sphagnum squarrosum*, *Sphagnum fimbriatum* og *Sphagnum palustre*. Indenfor transektet blev der dog kun fundet en enkelt art (*Sphagnum squarrosum*). Arten blev fundet bag ved rodvæltet, hvor der har dannet sig et mindre vandhul og et helt særligt mikrohabitat (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016a).

3.4 Geologi

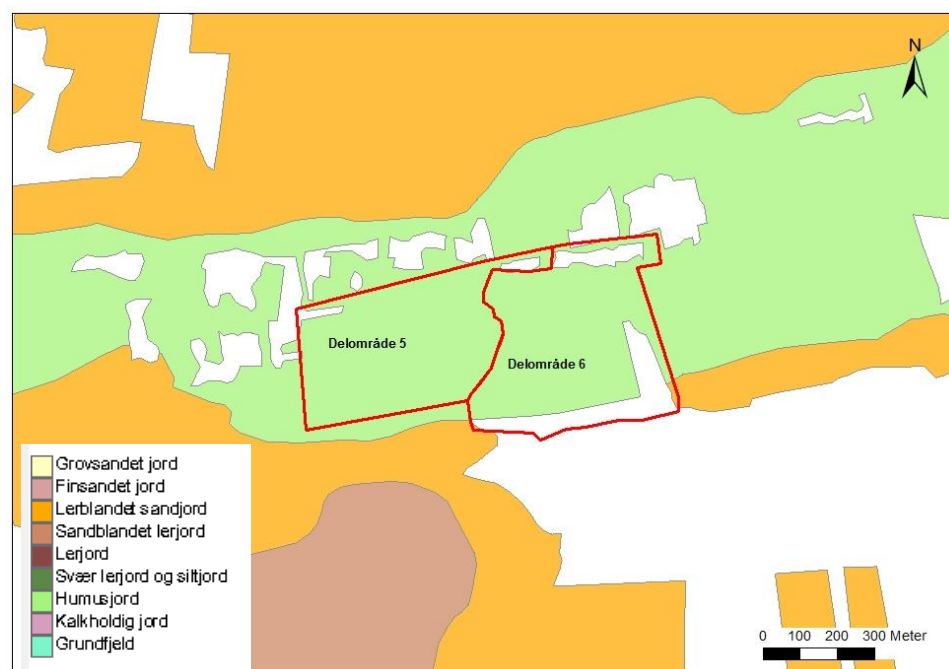
Tuemose ligger i vandskel i et lavbundsområde, som har forbindelse ud til hhv. Limfjorden og Randers Fjord. Hhv. nord og syd for projektområdet er der markante skråninger, som afgrænser ådalen, se Figur 3.13. Jorden består i og nær projektområdet primært af humus og tørv pba. mange års aflejringer af nedvisnet og delvist omsat organisk materiale, se Figur 3.14.

Ved nedstik udført af NIRAS d. 14/11 2017 i den sydvestlige side af Delområde 5 var humuslaget omkring 70 cm tykt, hvor der i den vestlige del af Delområde 5 og Delområde 6 var et +1 meter tykt humuslag. Under humuslaget i den vestlige del af Delområde 5 var fint sand. Dette indikerer, at man i den sydvestlige del af Delområde 5 befinder sig nær randen af den gamle højmosse.

Humuslaget må forventeligt være noget tykkere nær Skals Å og Vejlebæk, da Randers Kommune har oplyst at tørvegravene er op til 3 meter dybe.

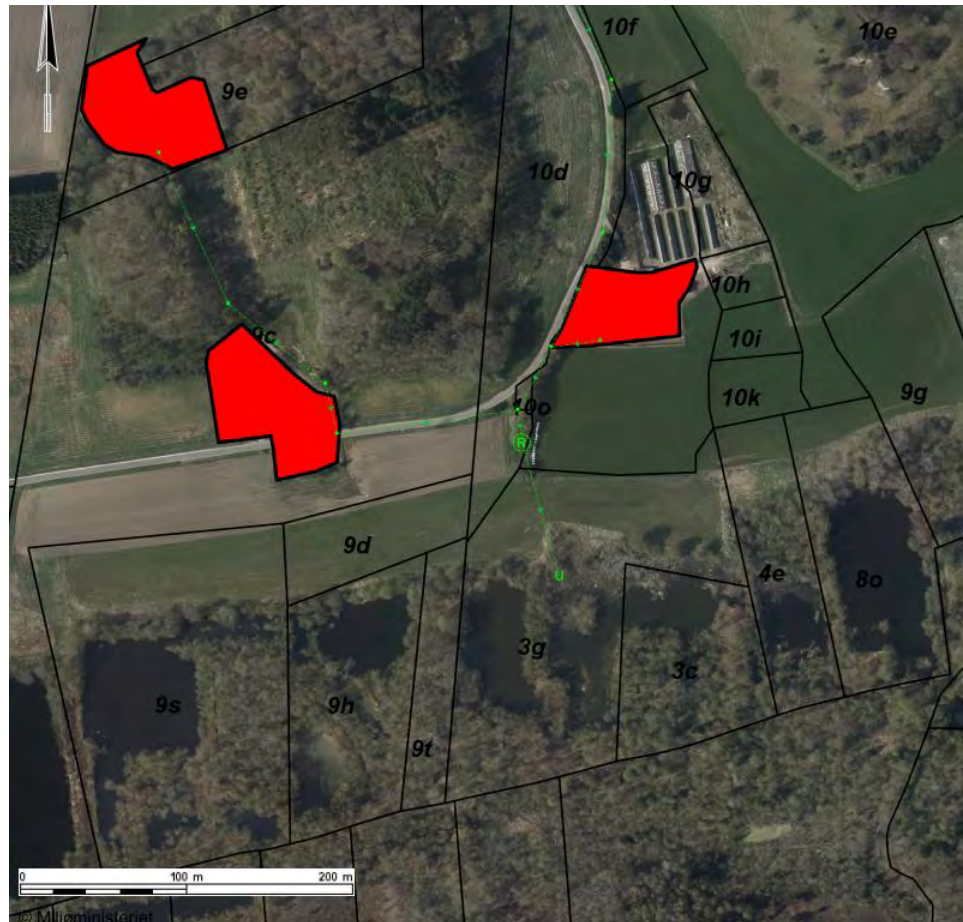
Figur 3.13: Projektområdets beliggenhed (sort markering) i det større lavbundsområde, med forbindelse til hhv. Limfjorden mod vest og Randers Fjord mod øst, kilde: SCALGO Live.

Figur 3.14: Jordbundsforhold i og nær projektområdet.

3.5 Tekniske anlæg

Nord for projektområdet løber en spildevandsledning angivet som PU01.01 ud i Tuemose. Ledningen leder regnvand fra Læsten by i tilfælde af kraftig regn, samt vand fra 4 omkringliggende ejendomme. Ledningen samt udløbspunkt kan ses på nedenstående Figur 3.15. Ledningen ligger udenfor projektområdet.

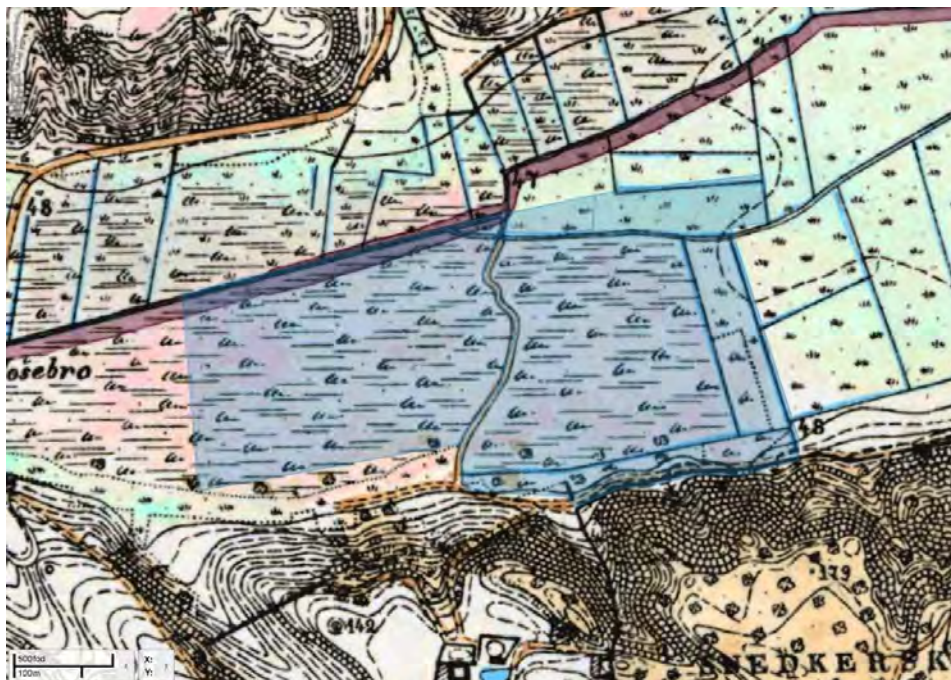
Figur 3.15: Spildevandsledning til udløb i Tuemose er markeret med grøn. Kilde/kort: Randers Kommune.

Der er ikke fundet nogle dræn i projektområdet, ej heller vandforsyningsboringer, brønde, bygninger m.m. Nærmeste bygning ligger ca. 220 meter nord for projektområdet på Rosebakken, ca. 3 kote meter over projektområdet.

Mellem Delområde 5 og 6 løber en gammel markvej/transportvej, som er vejforbindelse mellem områderne nord og syd for mosen. Vejen kan ses på historiske kort helt tilbage fra 1842 – 1899. Vejen ligger i samme niveau, som det omkringliggende terræn. Langs store dele af vejen er der gravet grøfter, således at vand kan ledes væk. Vejen er tinglyst og en del af det offentligt tilgængelige stisystem i området som en del af fredningen af Læsten Bakker. På besigtigelsesdagen den 14. november 2017 fremstod vejen flere steder blød med stillestående vand.

Figur 3.16: Mark-/transportvejen 14. november 2017. Kilde: NIRAS.

Figur 3.17: Historisk kort fra 1842 – 1899. Projektområde (blå polygon) samt den gamle mark-/transportvej tværs gennem projektområdet.

Der er ikke fundet andre ledningsoplysninger eller tekniske anlæg i forbindelse med udarbejdelse af nærværende forundersøgelse.

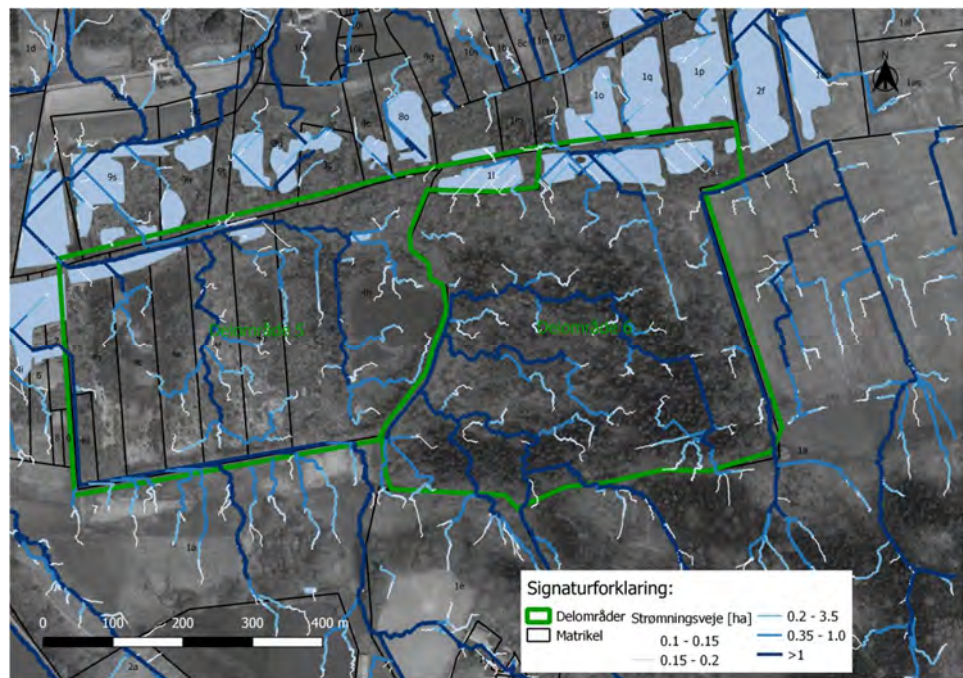
3.6 Hydrologi og afvanding

3.6.1 Overfladeafstrømning fra tilstødende arealer til projektområdet

Grundet projektområdets placering i terrænet, modtager det vand fra oplandet, primært syd for projektområdet. Det skønnes at oplandet til projektområdet er ca. 38 ha. Oplandet er beregnet via SCALGO.

Delområde 5 modtager desuden vand fra en nord for beliggende tørvesø, som er forbundet til Delområdet via en mindre grøft. Vandføringen i grøften blev på besigtigelsesdagen den 14. november 2017 skønnet til 2-3 l/s.

Nedenstående Figur 3.18 viser strømningsveje ned mod projektområdet, for således at vise hvorledes vandet strømmer ind i projektområdet. Analyseværktøjet SCALGO, som er anvendt til nedenstående figur viser, at vandet strømmer over den afskærende (øst-vestgående) grøft syd for Delområde 5, til trods for at vandet strømmer videre i grøften mod vest, og videre igen ud i Vejlebæk. Strømningsvejen ned mod Delområde 5 må derfor anses som en fejl i SCALGO.

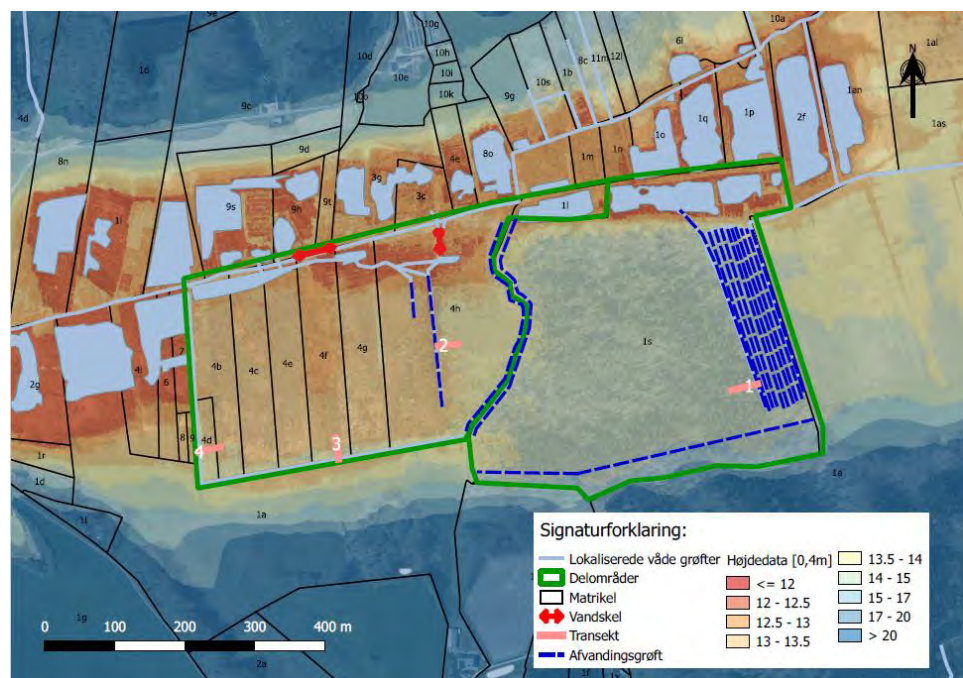

Figur 3.18: Strømning fra oplandet Kilde: SCALGO Live.

3.6.2 Vandstandsforhold og afvanding af mosen – aktive grøfter

Mosen er omgrænset af grøfter, som afvander området ud mod hhv. Vejle Bæk og Skals Å. Indenfor projektområdet er der i forbindelse med tørvegravning i tiden omkring 2. verdenskrig detailafvandet med afvandingsgrøfter og dræn. Der er fundet to større vandførende grøfter, som påvirker vandstandsforholdene i mosen, og en del mindre grøfter der er vandførende hele eller dele af året. Ved besigtigelse af alle de omgrænsede grøfter/vandløb er der ikke fundet tilløb fra de omkringliggende områder.

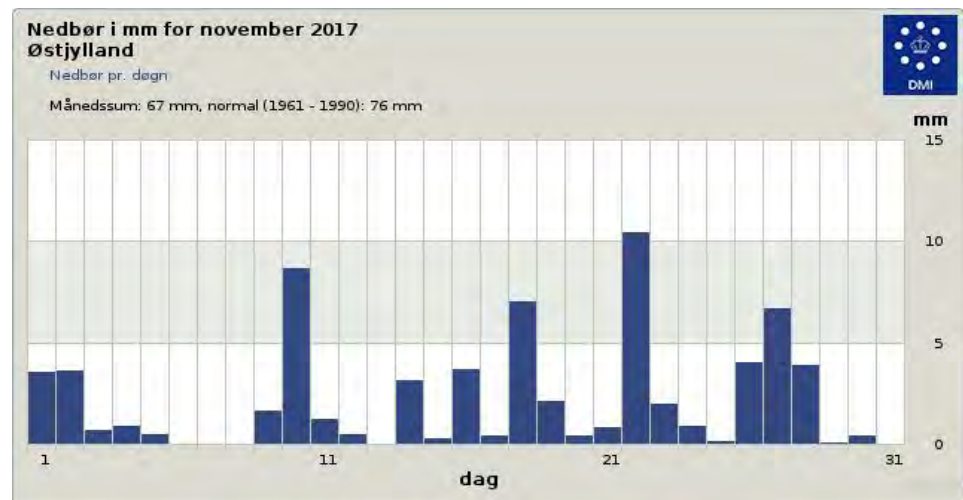
Der er således et umiddelbart potentiale for at gøre mosen vådere, ved at tilkaste grøfterne inde i projektområdet. Grøfterne er markeret med stiplede linje på Figur 3.19.

Figur 3.19: Afvandingsmæssige forhold i projektområdet. Placeringen af hydrologiske transekter til indmåling af vandspejl er ligeledes afbilledet. (Kortforsyningen, 2018).

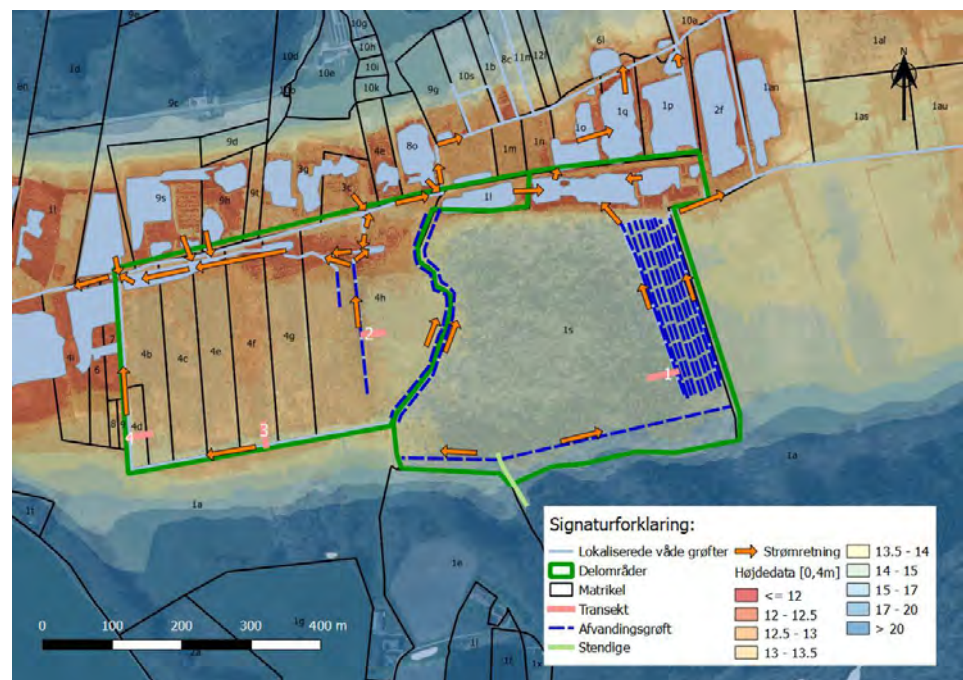
Ved besigtigelsen den 14. november 2017 blev strømningsvejene kortlagt ved visuelt at vurdere strømningsveje i grøfter og grøfternes afvandingsseffekt blev kortlagt ved at lægge transekter ud fire steder.

Figur 3.19 viser, hvor de fire transekter er placeret. Perioden fra midt oktober til start november 2017 havde været forholdsvis våd, men perioden fra den 3. til den 14. november 2017 var forholdsvis tør, kun afbrudt af en enkelt regnhændelse den 10. november, hvor der faldt ca. 10 mm regn, som vist på Figur 3.20.

Figur 3.20: Nedbørsdata Østjylland november 2017 (Danmarks Meteorologiske Institut, 2018b).

Det vurderes derfor på baggrund af nedbørsdata ved og før feltdagen den 14. november 2017, at der ved denne besigtigelsesdato var muligt at vurdere på grøfternes afvandingseffekt, fordi der var tilstrækkeligt tørt. Dette har været en forudsætning, da en kraftig regnhændelse ville medføre at vandet ville stå i samme niveau indtil umiddelbart før grøften og derved ville afvandingseffekten være umulig af monitere.

Figur 3.21: Kortlagte strømningsveje i projektområdet. De udtørrede vandløb/grøfter markerer ligeledes topografiske vandskel. (Kortforsyningen, 2018).

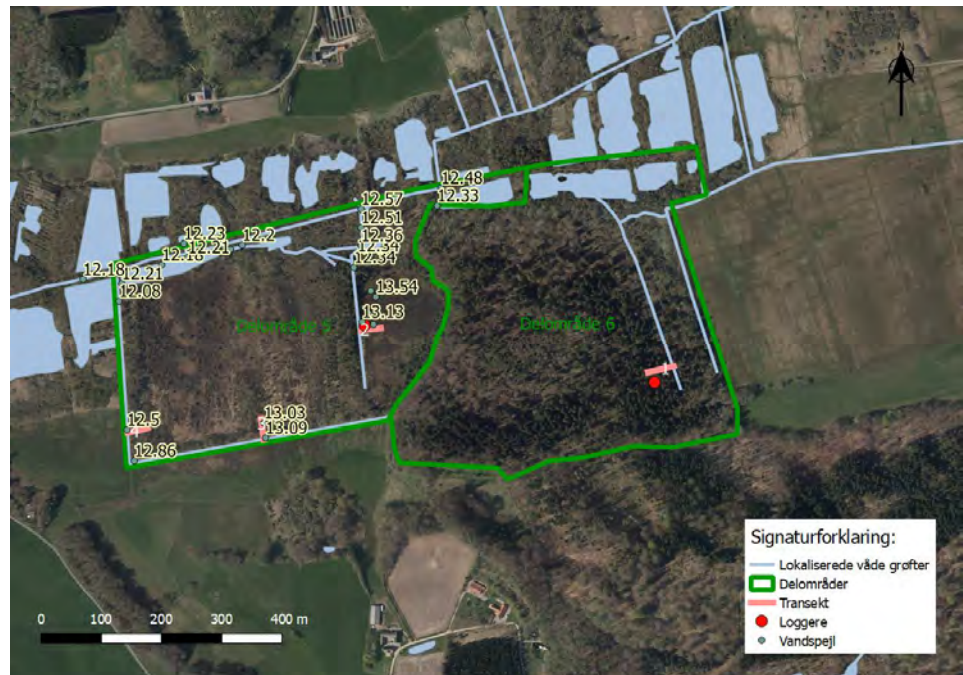
Ovenstående Figur 3.21 viser de kortlagte strømningsveje via grøfter og kanaler. Strømningsvejene er kortlagt ved besigtigelse af projektområdet den 14. november 2017. Afklaring af strømningsveje er yderligere suppleret med koteopmåling af vandspejl i tørvegrave, vandløb og grøfter.

Den generelle strømningsretning for Delområde 5 er mod nordvest. Den afgrænsende afvandingsgrøft syd for projektområdet leder vandet mod vestsydvest, hvorefter grøften svinger i nordlig retning mod tørvegravene vest for projektområdet. Afvandingsgrøften beliggende centralt i Delområde 5, hvor tansekt 2 er markeret på Figur 3.21, afvander indledningsvist mod nord, hvorefter grøften gennemløber en række mindre tørvegrave. Her har den strømningsretning vest ud af projektområdet. Her ud over antages det at en del af vandet strømmer diffust ud mod hhv. vejle bæk og Skals Å gennem tørven.

Strømningsretninger har her været besværlige at påvise ved indmåling af vandspejlskoter med differential GPS (dGPS) i den nordlige del af Delområde 5, da det bestrømmede areal er forholdsvis stort, hvilket medfører en lav vanddybde og lav vandhastighed på det bestrømmede areal. Dette betyder, at forskellen i vandspejlsniveau i dette område er i størrelsesordenen svarende til usikkerheden på dGPS. Det har dog været muligt at definere strømningsretningen tydeligt ved at følge strømmende partiklers bevægelser gennem vandet. Strækningen af Vejle Bæk nord for Delområde 5 var i forbindelse med besigtigelsen tør. Der fremkom derved et tydeligt defineret vandskel i Delområde 5, hvor strømningsretningen skifter fra vest til øst heraf udspring af hhv. Vejle Bæk og Skals Å. Se Figur 3.19.

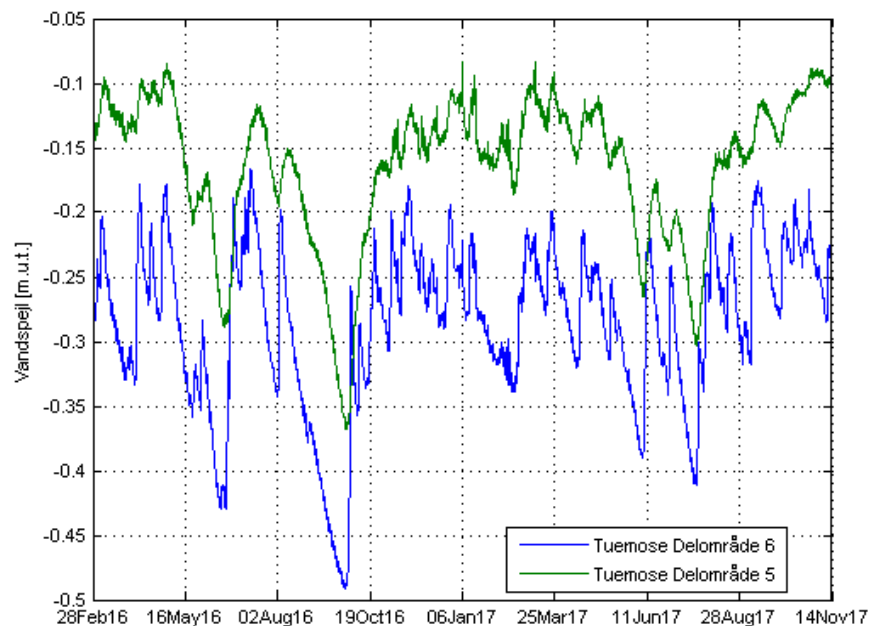
Den generelle strømningsretning for overfladevand i Delområde 6 er nordøstgående. Delområde 6 indeholder flere mere eller mindre tydelige afvandingsgrøfter. I den østlige del er de to permanent vandførende markeret med pile på Figur 3.19. Dertil er der otte-ni andre, mere eller mindre opfyldte grøfterender, der ikke er permanent vandførende. De vandførende grøfter afvander til tørvegraven i den nordlige del af Delområde 6. Afvandingsgrøfterne er, særligt i den sydlige ende hydraulisk forstyrret af væltede træer, hvilket giver tilbagestuvning af vand i afvandingsgrøfterne. Det til trods var der en tydeligt defineret strømningsretning og rindende vand i afvandingsgrøfterne. Den øst-vest gående tværgrøft i den sydlige del af Delområde 6 og grøften langs markvejen er kun vandførende en del af året.

Fastlæggelsen af strømningsmønstret er som nævnt yderligere forstærket ved indmåling med dGPS af alle registrerede vandspejl, samt kotesætning af vandspejl i transekter. På den måde er vandets bevægelser på detailniveau muligt at kortlægge. Nedenstående Figur 3.22 viser vandspejl indmålt den 14. november 2017 samt placering af vandstandsloggere.

Figur 3.22: Indmåling af vandspejl i tørvegrave og vandløb med differential GPS samt placering af vandstandslogger i projektområderne ved transekt 1 og 2 (markeret med blå). (Kortforsyningen, 2018).

Ved besigtigelsen den 14. november 2017 havde NIRAS mulighed for at tømme loggerdata fra måleperioden fra opstart den 10. februar 2016 til 14. november 2017. Dermed er to sommerperioder repræsenteret i tidsserierne, samt et helt år. Det er dermed muligt at vurdere hvorledes vandspejlet varierer i mosen i sommerperioden og i hvilken grad der forefindes dynamik i vandstanden. Figur 3.23 viser vandstandsdata fra hele måleperioden. Vandstandsdata er korrigeret med barometerstanden. Barometerloggeren er placeret i målestationen ved Delområde 6.

Figur 3.23: Vandstandsdata fra pejleboringer for perioden 10-02-16 til 26-10-17. Vandstand er angivet i meter under terræn, hvor terræn angives som nulpunkt. Vandstandsdata er kompenseret for barometertryk.

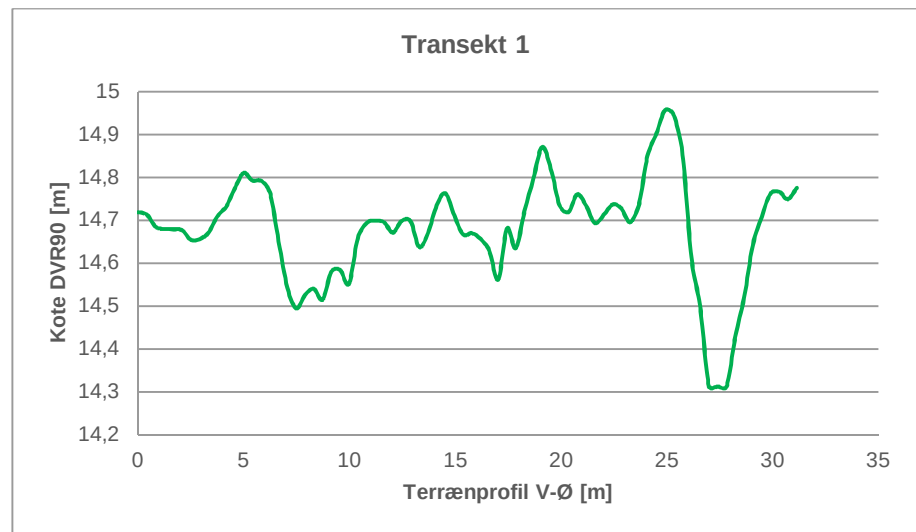
Af Figur 3.23 bemærkes, at udsvinget i vandstand varierer maksimalt ca. 35 cm for begge målestationer. Den største variation fremkommer i sommeren/efteråret 2016. I løbet af august/september 2016 faldt der i Østjylland 80 mm nedbør, hvilket var 40% under normalen (134 mm). Til sammenligning faldt der året efter i samme periode 195 mm jf. DMI (Danmarks Meteorologiske Institut, 2018b).

Terrænkoten ved loggeren i Delområde 5 er indmålt til 13,45 m og i Delområde 6 er terrænkoten 14,75 m. Det bemærkes af Figur 3.23 at vandstanden i store dele af perioden er nær terræn i begge områder. Sammenholdes vandstandsdata fra Figur 3.23 for de to Delområder kan det bemærkes, at vandstanden er mere dynamisk i Delområde 6. Dette skyldes formentlig, at afstanden fra grøft til logger i Delområde 6 er 25 m, hvor afstanden i Delområde 5 kun er 10 meter, hvilket vurderes at have stor betydning for dynamikken på den registrerede vandstand, således at forstå, at jo længere afstanden er til en grøft, jo mere vil påvirkningen fra nedbør have indflydelse på vandstanden.

For at undersøge, hvorledes grøfterne afvander inde i projektområdet er der opstillet transekter til indmåling af vandspejl. Afhængigt af geologien og grøfternes afvandsdybde vil grøfterne påvirke vandspejlsniveauet i moseområdet. Det er forventeligt, at denne afvandingseffekt vil være eksponentielt aftagende, således at forstå, at der vil være forholdsvis stor påvirkning nær grøften og gradvist mindre påvirkning jo længere afstanden bliver til grøften. For at kunne måle, om virkeligheden lever op til forventningen, er der ved hver af de fire transekter etableret tre pejlerør så vidt muligt i en afstand af 2, 10 og 30 m fra grøften. Altså en større målekonzentration nær vandløbet, hvor afvandingseffekten vurderes at være størst. Det vurderes at tre pejlerør i disse afstande kan afklare, hvorvidt afvandingseffekten aftager eksponentielt.

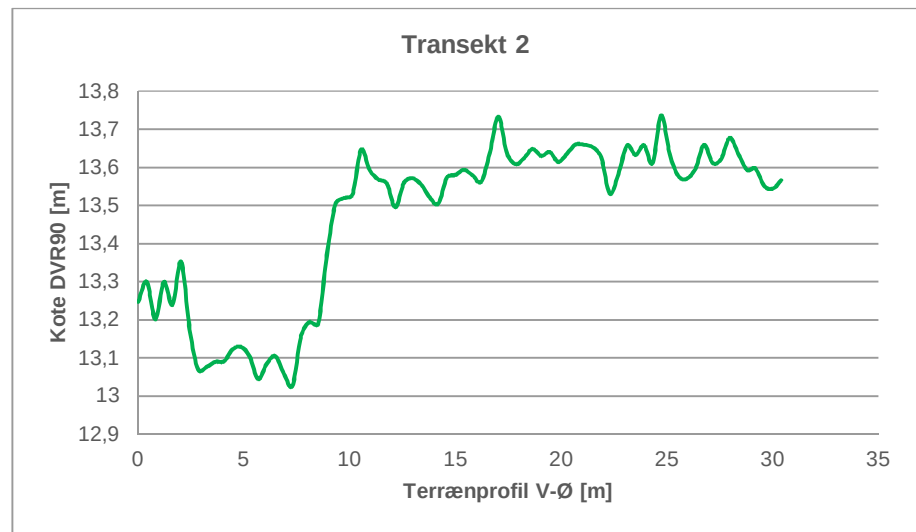
Transekterne er etableret den 26. oktober 2017. Transekterne er etableret med 3 cm piezometerrør med 1 meter filter samt 1 meter forlænger. Transekterne er så vidt muligt etableret i 1 meters dybde ved at spydkartere med et 3 cm jordspyd forinden piezometerrørene stikkes i jorden. Afhængig af geologi har det taget noget tid før vandstanden blev stabiliseret i pejlerøret, hvorfor der først er pejlet vandstand nogle timer efter etablering. Transekterne er nummereret 1-4 og er placeret som vist på bl.a. Figur 3.22.

I det følgende beskrives hvert transekt separat med terrænkoter vist i Figur 3.25 - Figur 3.27 og vandstandspejlinger vist i Figur 3.28.

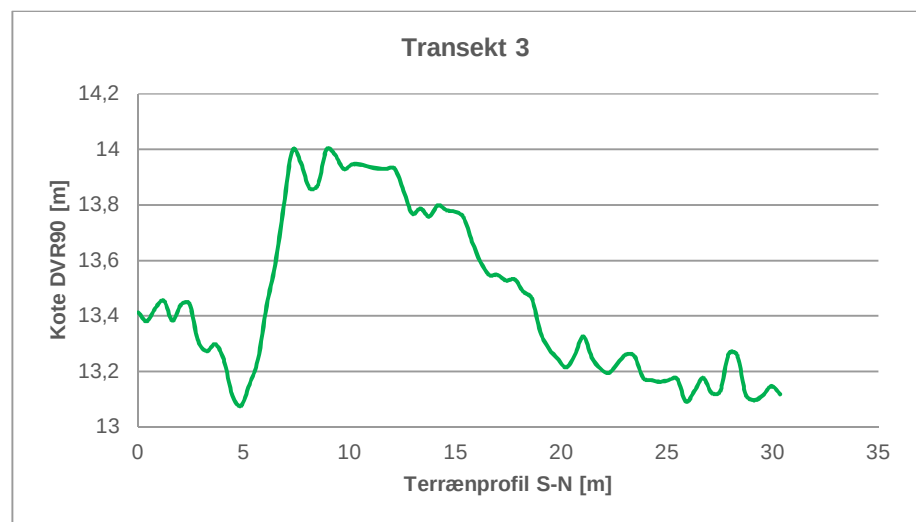
Figur 3.24: Topografisk profil ud fra højdemodel vest-øst i den østlige del af projektområdet, i - Delområde 6. Ved afstanden ca. 27 m ligger den gennemskærende grøft igennem mosens østlige del. Det har ikke været muligt at indmåle vandspejlet med dGPS på grund af skyggende træer i denne del af projektområdet. Grøften vurderes med en vis sikkerhed at afvande den tilgrænsende del af mosen. (Kortforsyningen, 2018).

Det er tydeligt, at højdemodellen fanger grøftens vandspejl. Grøftens vandspejlskote er beliggende cirka 0,5 meter under det omkringliggende terræn. Terrænniveauet er forholdsvis fladt/svagt aftagende i vestlig retning fra grøften.

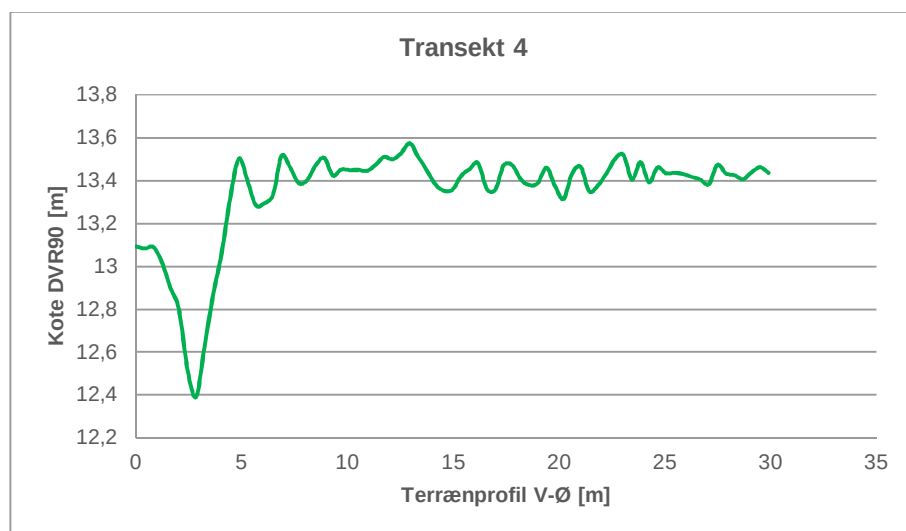
Figur 3.25: Topografisk profil ud fra højdemodel vest-øst i den centrale del af mosen i Delområde 5. Ved afstanden ca. 7 m ligger den markante gennemskærende grøft igennem mosens centrale del. Vandspejlet er den 14. november indmålt til kote 13.13, hvilket er 5 cm højere end højdemodellen angiver. Grøften afvander med stor sikkerhed den tilgrænsende del af mosen i dette område.

Grøften i Delområde 5 gennem mosens centrale del ligger kotemæssigt væsentligt lavere end mosen. Ifølge Transekt 2, Figur 3.25, ligger grøften lavt nok til at afvande en del af de tilstødende arealer. Der er observeret en vandføring, som er skønnet til 5 l/s. Vandspejlet står i terræn flere steder i mosen, mens der er mærkbart mere tørt i en afstand på op til 10 meter fra grøften.

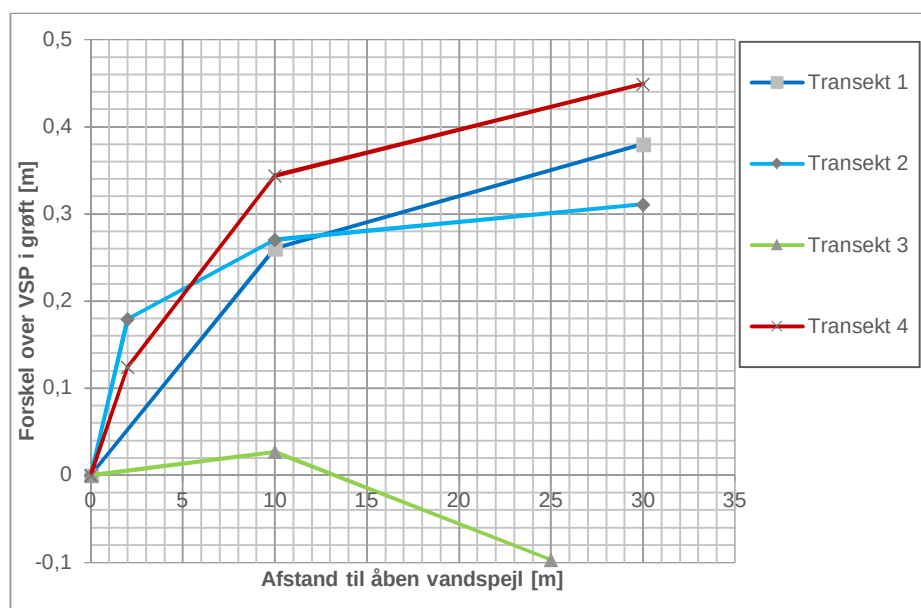
Figur 3.26: Topografisk profil ud fra højdemodel syd-nord i den sydlige del af mosen i Delområde 5. Ved afstanden 5 m ligger den afskærende grøft langs mosens sydlige del. Vandspejlet er den 14. november indmålt til kote 13.094, hvilket er tilsvarende højdemodellen. Grøften forventes derfor ikke at afvande den tilgrænsende del af mosen. (Kortforsyningen, 2018)

Den afskærende grøft i Delområde 5 langs mosens sydligste del ligger kotemæssigt i samme niveau som selve mosen. Det forventes derfor ikke, at grøften har en afvandingsmæssig effekt for mosen. Grøften er ved besigtigelsen konstateret grødefyldt, hvilket resulterer i lavere vandhastighed og højere vandstand og dermed ringere afvandings effekt.

Figur 3.27: Topografisk profil ud fra højdemodel vest-øst i den vestlige del af mosen i Delområde 5. Ved afstanden 4 m ligger den markante grøft langs mosens vestlige del. Vandspejlet er den 14. november indmålt til kote 12.51, hvilket er 10 cm højere end højdemodellen angiver. Grøften afvander med stor sikkerhed den tilgrænsende del af mosen. (Kortforsyningen, 2018)

Grøften i Delområde 5 langs mosens vestlige del ligger kotemæssigt væsentligt lavere end mosen. Ifølge Transekt 4, Figur 3.27, ligger grøften lavt nok til at afvande en del af de tilstødende arealer. Der er ikke observeret overfladisk afstrømning til denne grøft. Der er observeret en vandføring, som er skønnet til 5-10 l/s.

Figur 3.28: Pejlede vandspejl i de fire opsatte transekter. Alle vandspejl er kotesat med dGPS på nær vandspejlet i grøften ved transekt 1. I stedet anvendes her højdemodellen (0,4 m grid).

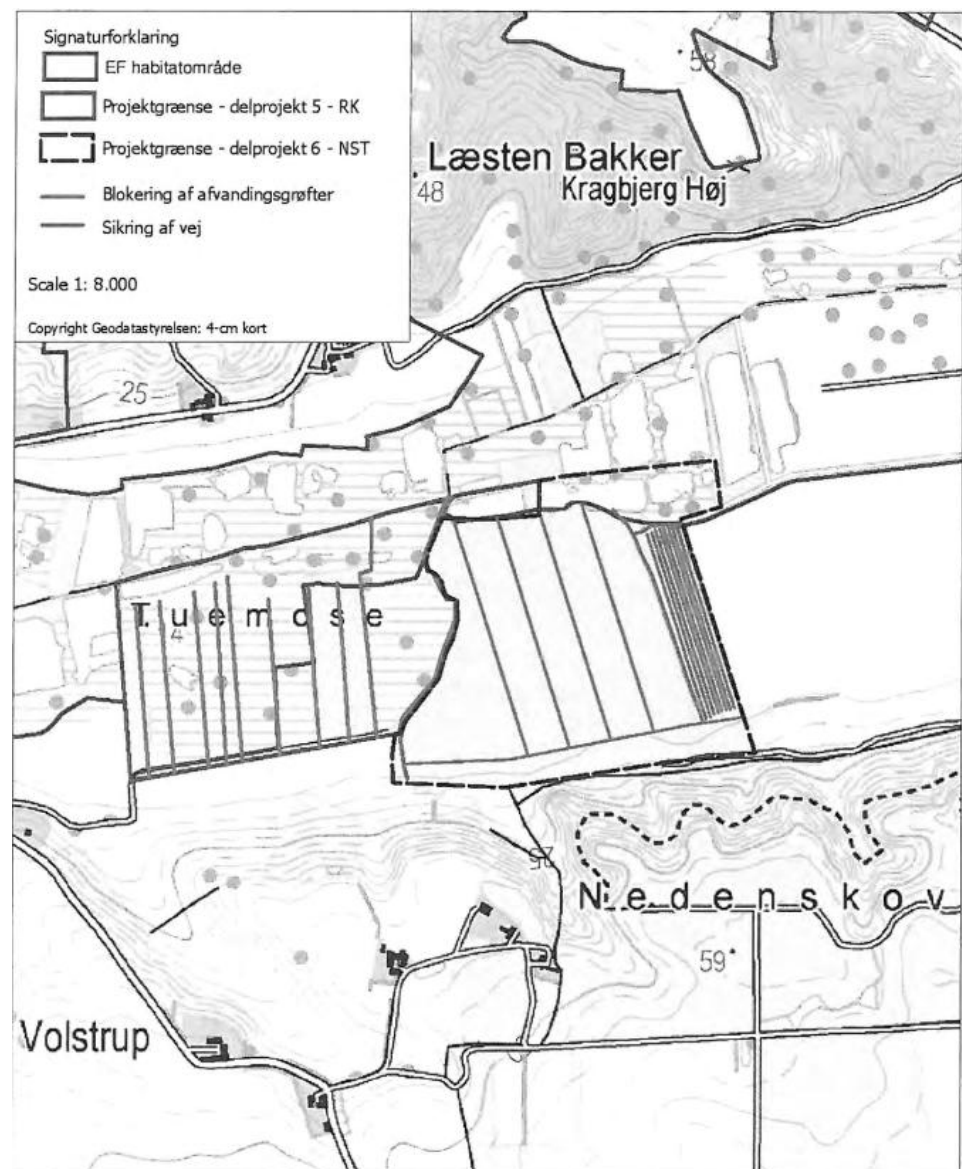
Betragtes Figur 3.28 fremgår det, hvorledes grøfternes afvandingseffekt afspejles i vandstands niveau i den tilstødende mose. Alle transekterne indikerer en tydelig afvandingseffekt på nær Transekt 3. Dette stemmer godt overens med terrænprofilet på Figur 3.26. Da grøftens vandspejl er i niveau med den tilstødende mose er der ikke potentiale for en påvirkning. Det er således klarlagt, at en sløjfning af den sydlige grøft langs Delområde 5 ikke vil påvirke vandstandsforholdene i mosen. Dog kan en eventuel oprensning medføre, at der kommer tilstrækkelig vandspejls-sænkning i grøften til at tilvejebringe et påvirkningspotentiale. Da faldforholdene er minimale over strækningen ca. 0,6 promille, vil vandstandspåvirkningen være i selve mosen være minimal uanset oprenset bundkote.

Der forekommer en klar effekt i afstanden 0-10 meter for de resterende transekter, hvorefter effekten aftager mod det fjerneste piezometerrør i ca. 30 meters afstand fra grøften. Dette indikerer med god sikkerhed, at afvandingseffekten som forventet aftager eksponentielt med afstanden til grøften.

3.6.3 Vandstandsforhold og afvanding af mosen – dræn og tilgroede grøfter

Som tidligere nævnt har mosen været intensivt grøftet og drænet for at kunne afvande mosen nok, til at tørven kunne indvindes i perioden omkring 2. verdenskrig.

I forbindelse med harvning af tørve-smuld i tiden efter 2. verdenskrig blev alle lerdræn ifølge lodsejerne i området, taget op, således at der ikke skulle være flere fungerende dræn tilbage (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016b).

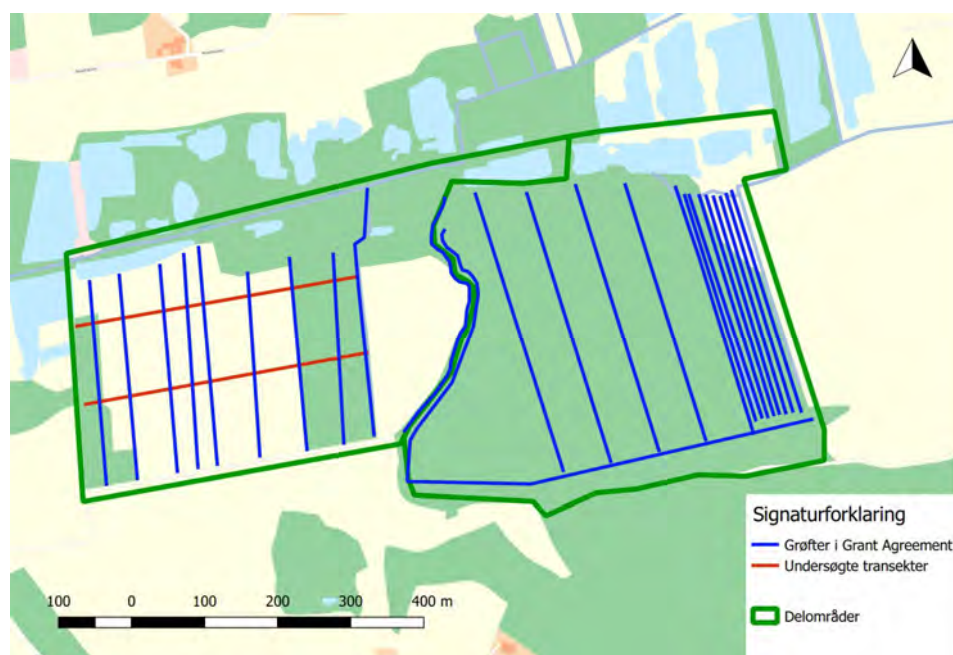
Figur 3.29: Grøfter og dræn der i LIFE ansøgningen for området, er søgt penge til at undersøge og eventuelt blokere (Tønder Kommune et. al., 2015).

Ekspertpanelet der følger arbejdet med LIFE projektet, herunder Tuemose, har på en besigtigelse i 2016 vurderet, at der ikke skal ske en aktiv søgning efter dræn i Delområde 5, idet det kan medføre stor skade på vegetationen (Naturstyrelsen

Kronjylland og Randers Kommune, 2016b). I Delområde 6 anbefaler ekspertpanelet, at indsatsen koncentrerer sig om de grøfter der kan erkendes (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016b), dvs. de grøfter, der fremgår af Figur 3.21. Det er ikke lykkedes ekspertpanelet eller i nærværende undersøgelse at genfinde de fire grøfter i midten af Delområde 6, der fremgår af Figur 3.29.

For at kunne be- eller afkræfte, om der stadig findes tilgroede grøfter, som potentielt kan føre vand, eller lerdræn der endnu ikke er blevet taget op, blev det imidlertid besluttet at igangsætte en skånsom eftersøgning i den midterste og vestlige del af Delområde 5.

Eftersøgningen blev udført den 19. juni 2018, hvor det var tydeligt, at den varme sommer stort set uden nedbør, havde haft en mærkbar indvirkning på vandstanden inde i mosen, der stort set var udtørret. Som forberedelse til eftersøgningen blev der i GIS lagt to transekter ind i Delområde 5, som gik på tværs af de mulige drængrøfter. Hvor en mulig drængrøft eller drænledning blev krydset af transekten, blev der afsat punkter, som skulle stedfæstes i terrænen med dGPS og undersøges med jordbor.

Figur 3.30: Ansøgte grøfter i LIFE ansøgningen for området og eftersøgningstransekter.

Grøfterne som fremgår af Figur 3.30 blev ved besigtigelsen eftersøgt indenfor de to udlagte transekter. Jordprofilerne blev studeret og sammenholdt med et nedstik i et område uden grøfter.

Der blev i forbindelse med eftersøgningen ikke fundet nogle entydige beviser for tilgroede grøfter og ej heller drænrør. Dette baseret på de studerede jordprofiler og visuelle undersøgelser. Det kan derfor bekræftes, at der (formentlig) er indvundet tørv ned til niveau for de lerdræn, der blev lagt i sin tid, hvorefter lerdræne er taget op.

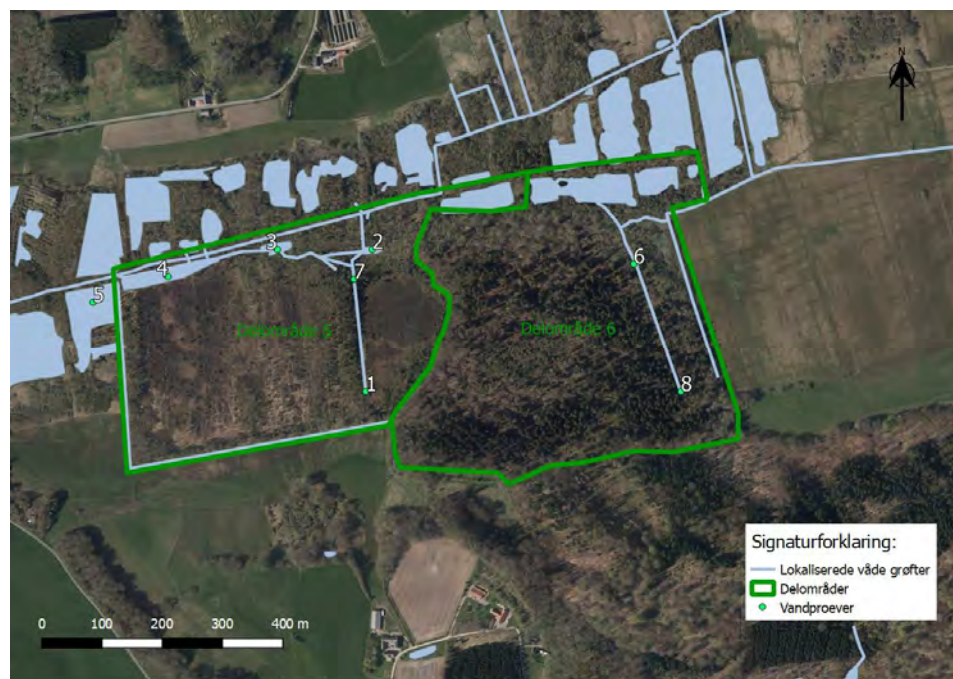

Figur 3.31: Udstyr til eftersøgning af tilgroede grøfter og lerdræn.

3.7 Næringsstoffer

Der er indsamlet i alt 8 vandprøver i projektområdet den 26. oktober 2017, se Figur 3.32. Prøvelokaliteterne er udvalgt med henblik på at vurdere transporten af næringsstoffer i projektområdet og for at undersøge om der er indikationer på skjulte næringsholdige tilledninger til området. Vandprøverne er indsamlet ufiltreret fra bredkant og analyseret for kvælstof (N) og fosfor (P) ved akkrediteret laboratorium (ALcontrol Laboratories AB). Da prøverne er indsamlet ufiltreret medfører det en forhøjet usikkerhed på bestemmelsen af nitrit- og nitrat-N på 100 µg/L. Analyseresultaterne fremgår af Tabel 3.1.

Som den eneste er vandprøve 2 blev taget i en sø med kraftigt vækst af andemad, hvilket medførte plantefragmenter i prøven. De resterende prøver er indsamlet uden betydelig påvirkning fra plantedele.

Figur 3.32. Lokationer for indsamlede vandprøver i projektområdet (Delområde 5 + 6). Der er i alt indsamlet 8 vandprøver til analyse for N og P. Ortofoto: 2016.

Tabel 3.1. N og P koncentrationer i indsamlede vandprøver. Prøverne er analyseret ved akkrediteret laboratorium, ALcontrol Laboratories AB.

Vandprøve	Total-N [mg/L]	NO ₃ +NO ₂ -N [µg/L]	Total-P [µg/L]
1	2,2	<100	119
2	1,8	<100	1600
3	3,2	<100	960
4	2,8	<100	48
5	2,4	130	480
6	6,5	<100	810
7	1,9	<100	150
8	6,4	<100	910

De målte koncentrationer af kvælstof i området, tyder ikke på en eutrofiering af den nedbrudte højmoser. I næringsfattige naturtyper, som eksempelvis højmoser og rigkær, ses typisk et nitrat-N koncentrationsindhold i det overfladenære grundvand på 1-3 mg/L (DMU, 2004). Vandprøverne i projektområdet er ikke udtaget af grundvandet, men den målte totale N koncentration kan anvendes som reference, og den ligger rimeligt i tråd med de 1-3 mg N/L. Vandprøve 6 og 8 viser imidlertid total N-koncentrationer på et niveau der er væsentlig over de resterende vandprøver. Ved prøvetagning i Delområde 6 af vandprøve 6 og 8, blev der konstateret en betydelig mængde førne i og omkring grøften, hvorfra vandprøverne blev indsamlet. Se billede Figur 3.33. Det er sandsynligt, at nedbrydningen af det organiske førnelag og rødder fra døde og døende træer medfører en forøget pulje af kvælstof i vandprøverne i Delområde 6.

De målte koncentrationer af total-P i vandprøverne fra området er over det forventede niveau. Koncentrationsniveauet er sammenligneligt med spildevandsbelaste-

de vandløbsprøver fra 1990'erne ($< 600 \mu\text{g P/L}$) (DCE, 2016). Sammenholdt med den lave kvælstofkoncentration er det overvejende usandsynligt, at den høje fosfor koncentration skal ses som et tegn på en udefrakommende tilledning af næringsstoffer til området. Det er derimod overvejende sandsynligt at mange års lav vandstand i Tuemosen ved dræning af området, har medført en øget mineralisering og mobilisering af de interne fosforpuljer, bundet i de organiske tørvelag. Nedbrydningen frigiver fosforen til vandfasen, så den bliver tilgængelig for optag og fornyet primærproduktion. Der er altså indikationer på at Tuemosen, grundet længerevarende lav vandstand, er selv-eutrofierende.

Figur 3.33. Indsamling af vandprøve ved lokation 6. Der ses en del førne i og omkring grøften.

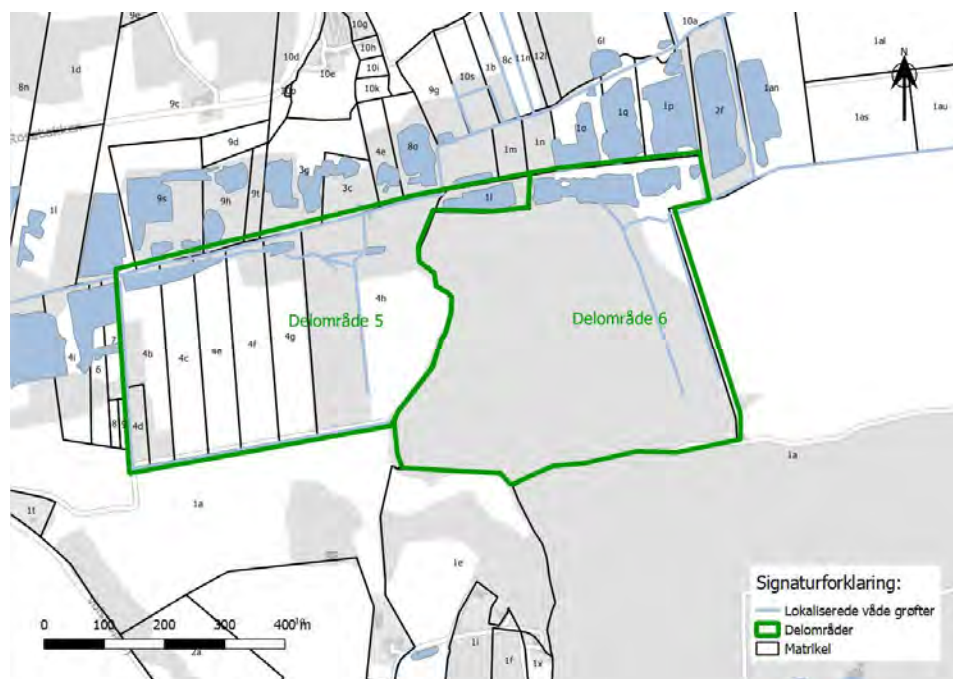
På baggrund af de indsamlede vandprøver vurderes det, at naturen i projektområdet er begrænset af tilgængeligheden af kvælstof. Ved at genskabe den naturlige hydrologi vurderes det sandsynligt, at fosforpuljerne kan optages og bindes i nye tørvelag, således at fosforkoncentrationen i de åbne vandområder sænkes. Der er således ikke belæg for at isolere nogle af tørvegravene.

4 Lodsejerforhold

Projektområdets Delområde 5 er opdelt i flere mindre matrikler, mens Delområde 6 kun består af en matrikel. Matrikelnummer og ejerforhold fremgår af nedenstående tabel.

Matrikelnummer	Ejerforhold
Delområde 5	
1i, Volstrup, Ålum	Else Margrethe Hermann Kvist Troldekovvej 7, Randers
4h, 4g, Volstrup, Ålum	Kuno Jørgensen Troldekovvej 3, Randers
4f, Volstrup, Ålum	Jørgen Boeriis Volstrupvej 3, Randers
4e, Volstrup, Ålum	Jes Pedersen og Gitte Talmark Pedersen Volstrupvej 17, Randers
4c, 4b, Volstrup, Ålum	Sonja Else Mørup Volstrupvej 13, Randes
4d, Volstrup, Ålum	Per Frank Volstrupvej 12a, Randers
Delområde 6	
1s, Fussingø Hgden, Ålum	NST Kronjylland

Tabel 4.1: Matrikler indenfor projektområde samt ejerforhold Kilde: OIS

Figur 4.1: Matrikler indenfor projektområde.

I det Naturstyrelsen ejer Delområde 6, og på forhånd er positivt indstillet overfor projektet, er det udelukkende nødvendigt at indlede dialog og søge accept til projektgennemførelse fra matrikelejerne i Delområde 5. Randers Kommune har siden 2013 haft dialog med lodsejerne indenfor Delområde 5, som overvejende er positive omkring genskabelse af højmosen.

Ejer af matrikel 4f i Delområde 5 er dog forbeholden vedrørende projektet i det han ikke ønsker ændrede hydrologiske forhold på sin matrikel. NIRAS har i forbindelse med udførelse af nærværende forundersøgelse haft dialog med lodsejer i januar 2018. Han er i forbindelse med dialogen informeret om erstatningsmuligheder, samt et kompromissøgende projektforslag. Han fastholder dog, ikke at ville deltage i projektet.

5 Naturlig hydrologi i højmoser og forudsætninger for *Sphagnum* vækst i Tuemose

Genopretning af aktiv højmose på de nedbrudte, afvandede, tilgroede og stedvist tidligere tørvegravede arealer, er en langvarig proces, som vil tage årtier. Habitatdirektivet definerer en tidshorisont på 30 år til at få nedbrudt højmose gjort tørvedannende og dermed aktiv. Det er en grundlæggende forudsætning for succesfuld genopretning af aktiv højmose, at vandstanden kan hæves og stabiliseres med næringsfattigt vand. Kun herved kan det tørvedannende vegetationslag genetableres. Den optimale vandstand er lavt til fugtigt (0-10 cm over terræn) og ikke over 50 cm. (Risager, 2005).

I det mosefladen i Tuemose er ujævn grundet tørvegravningen, samt at der findes en niveauforskel på omkring 0,75- 1 m fra moseflade til VejleBæk/Skals Å, er det således kompliceret at skabe optimale forhold for dannelse af *Sphagnum* i hele projektområdet.

Vandprøverne har vist, at Delområde 6 har et forhøjet indhold af total N, set i forhold til Delområde 5. Det høje indhold er formentligt et resultat af at området er bevokset med skov, og at der derfor sker optag og efterfølgende omsætning af næringsstoffer. De fleste *Sphagnum* arter, herunder de tørvedannende, tåler ikke næringsrige forhold, og vil derfor ikke trives og vokse. Der er imidlertid flere skovmosser, bl.a. *Sphagnum squarrosum*, der tåler mere næringsrige forhold. Hvor de mere nærings tolerante *Sphagnum* arter koloniserer et område, vil de kunne danne grobund for at de mere næringsfølsomme og tørvedannende *Sphagnum* arter senere kan kolonisere området.

Ved et fortsat for højt næringsindhold vil det imidlertid være en hårfin balance, om *Sphagnum* arterne vil kunne klare sig, eller om de vil blive udkonkurreret og skygget væk af andre højere og mere næringsstofkrævende arter af urter, buske og træer.

Tilstedeværelse af træer i en højmose er i sig selv et tegn på dårlig hydrologi. Tilgroningen er selvforstærkende, idet træerne har en højere fordampning end urtevegetation og derved begrænser etablering af en høj vandstand. Derudover begrænser træer sollyset i at nå ned til de lyskrævende *Sphagnum* arter. Ved en vandstandshævning vil flere træer gå ud. Der bør udføres en rydning og efterfølgende fjernelse af de ryddede træer for at fjerne næringsstofferne fra mosen.

Øst for projektområdet arbejdes på et større lavbundsprojekt, hvilket ligeledes sigter mod genskabelse af naturlig hydrologi. Projektet ses derfor som en fordel i forbindelse med indsatser for at genskabe naturlig hydrologi i Tuemose.

6 Projektforslag

Indsatserne omfatter konkret følgende delelementer:

- Anlæg af membran
- Lukning af grøfter med skot/spuns
- Lukning af grøfter ved tilkastning/tørvepropper
- Rydning af nåletræer

Indsatserne anvendes i forskellig grad i de to beskrevne projektforslag for Delområde 5 og 6. Begge projektforslag er lavet inden for den ramme, at der ikke må ske en vandstandshævning uden for projektområdet.

Under de forudsætninger sigter projektforslag A efter det optimale projektforslag dog med et vist hensyn til matrikel 4f. Projektforslag B er et forslag, der sigter efter at friholde matrikel 4f i Delområde 5 for påvirkning. Med projektforslag B er det kun være muligt at opnå en højere vandstand for habitatnaturtyperne i Delområde 5's østlige del.

6.1 Projektforslag A

6.1.1 Lukning af grøfter og vandpassager

Nedenstående Figur 6.1 angiver placering af indsatser i Delområde 5 og 6. Projektet er beskrevet med udgangspunkt i indsatser, som søger at genoprette optimale hydrologiske forhold inden for hele projektområdet.

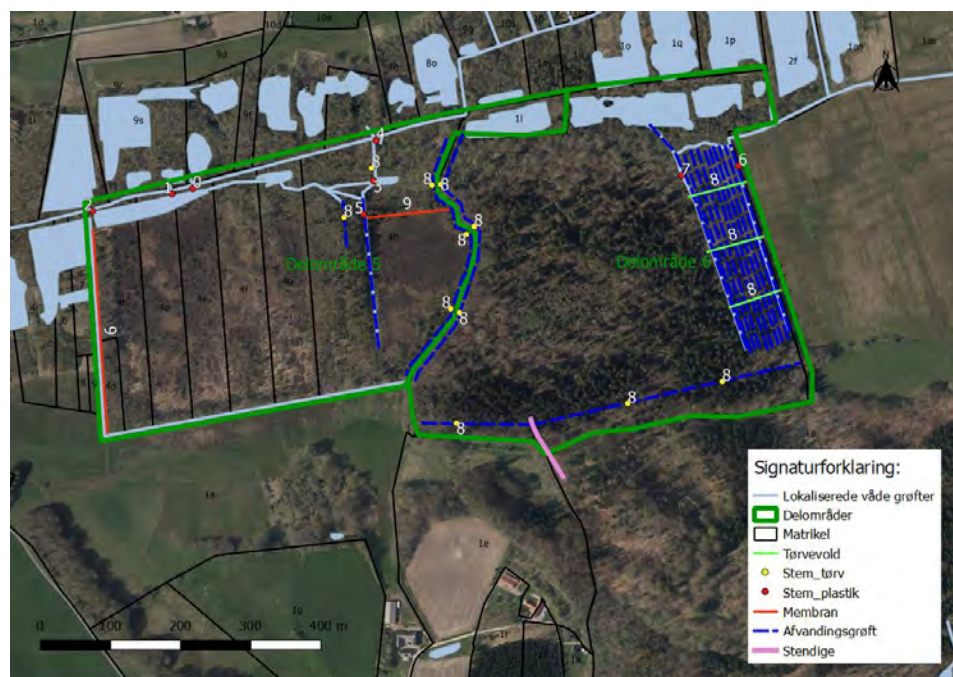
Som udgangspunkt er det valgt at opføre vandfaste solide stem, hvor der i dag er en fast vandstrøm, for dermed at sikre vedvarende vandstuvning. Et enkelt stem opføres regulerbart. Vandfaste stem kan eksempelvis opføres i plast, vandfast krydsfiner eller eg. Der stemmes i udgangspunktet op til terræn.

Ved grøfter som ikke fører en synlig vandmængde, afproppes med tørv. Tørven fæstnes således det ikke skyller væk i tilfælde af afstrømning. Der anlægges i alt 3 x 8 tørvepropper over en 65 meter lang strækning i Delområde 6. Idet tørvepropperne ligger nær hinanden er de benævnt, som en tørvevold.

Grøften som løber i syd-nordgående retning i den østlige del af Delområde 6 tilkastes helt.

Der anlægges i alt 402 meter membran i Delområde 5, således vandets opholdstid forlænges. Membranerne anlægges hvor terrænet falder markant grundet tørvegravning/grøftning, og vandet derfor ikke kan forlade mosefladen til laveliggende terræn. Membranen bør udføres i materialer, som ikke forgår og kan eksempelvis udføres som en impermeable filtdug, vandfast krydsfiner eller plastplader. Der bør laves geotekniske undersøgelser forud for anlæggelse af membran, for således at afdække hvor dybt den skal stikke.

Det er valgt at anvende membran i stedet for en mindre vold, da en vold ikke vil have den ønskede effekt på vandtilbageholdelse grundet terrænforholdene. Dette er beskrevet nærmere i afsnit 6.3.

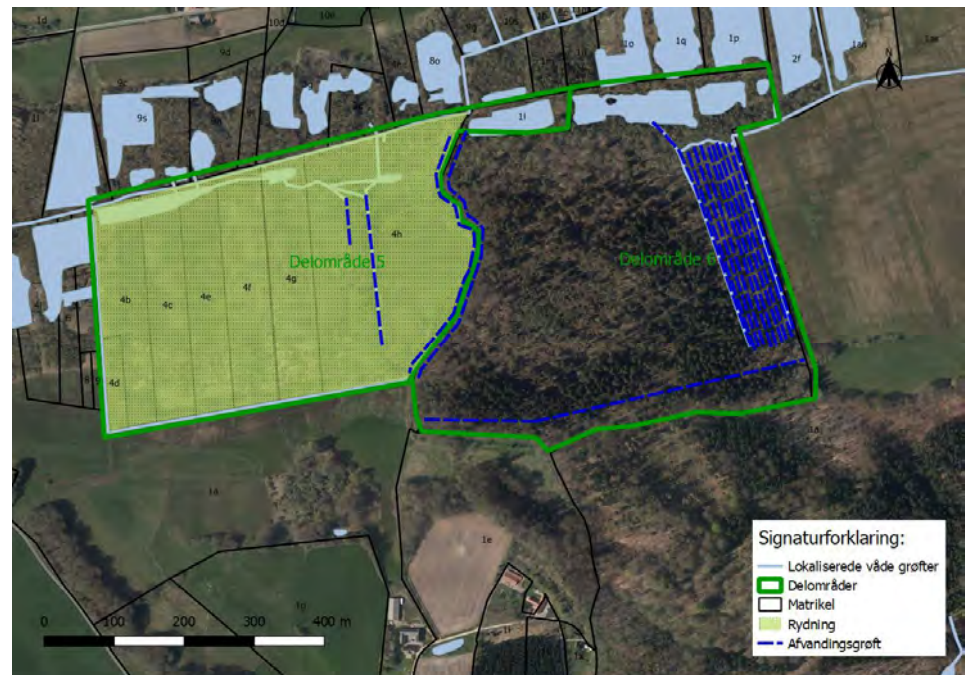
Figur 6.1: Indsatser for projektforslag A I form af stem, membran og afpropning af grøfter og vandpassager. Ortofoto: 2016.

Indsats-nr	Type	Kote (DVR 90) m	Formål
0	Stem	13,3	Sikring mod at vandet ikke forlader projektområdet.
1	Stem	13,3	Sikring mod at vandet ikke forlader projektområdet.
2	Regulerbart stem	12,9	Sikring mod at vandet ikke forlader projektområdet.
3	Stem	12,9	Sikre vandstandskote
4	Stem	13,27	Sikring mod at vandet ikke forlader projektområdet.
5	Stem	13,3	Sikre vandstandskote
6	Tilkastning	Terræn	Sikre vandstandskote
7	Stem	Terræn	Sikre vandstandskote
8	Afpropning med tørv/tørrevold	Terræn	Sikre vandstandskote
9	Membran	-	Sikre vandstandskote

Tabel 6.1: Indsatser i hhv. Delområde 5 og 6.

6.1.2 Rydning

Delområde 5 ryddes for nåletræer og biomassen bortskaffes, hvis lodsejerne er indforstået hermed. Resterende bevoksning efterlades intakt i området. Delområde 6 er udlagt som urørt skov. Ekspertpanelet, der er tilknyttet projektet anbefaler her, at træer lades urørt til henfald og død, dog med undtagelse af nogle smalle bræmmer syd for tørvegravene i den nordlige ende af Delområdet til at sikre levesteder for Stor Kærguldsmed (Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune, 2016b).

Figur 6.2: Området som foreslås ryddet for nåletræer. Ortofoto: 2016.

6.1.3 Afværgetiltag

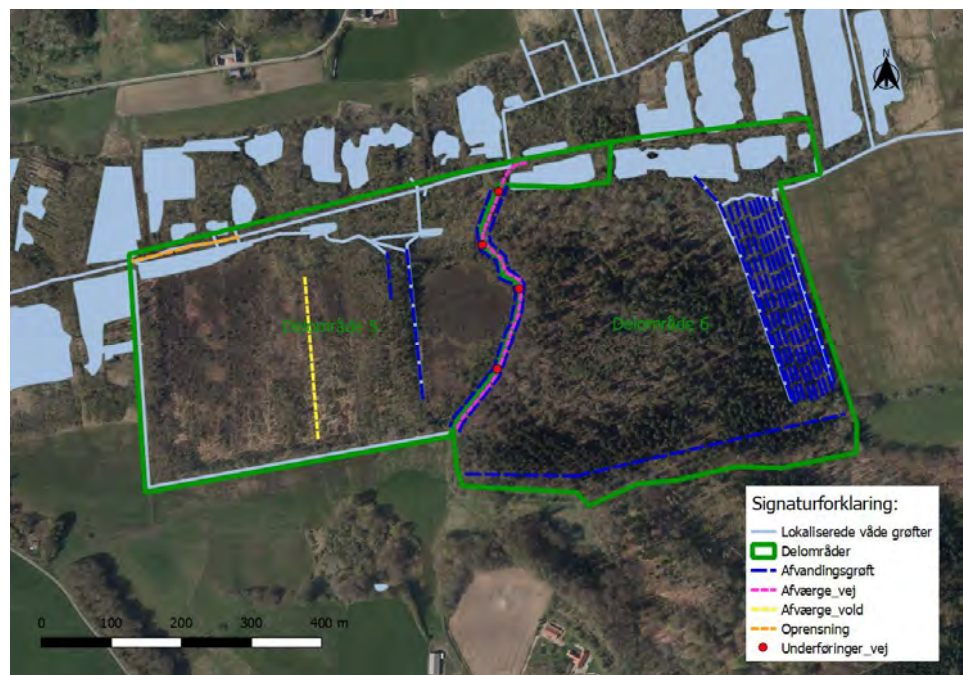
Idet vandstanden øges i projektområdet er det fundet nødvendigt at introducere afværgetiltag af hensyn til matrikel 4f og til markvejen, som løber tværs gennem området.

Markvejen som gennemskærer projektområdet foreslås forstærket og forhøjet over en strækning på ca. 450 meter, for at sikre fortsat mulighed for færdsel. Vejen forhøjes således, at det laveste punkt vil ligge godt 30 cm over den begrænsende kote ved indsats 2 (stem), svarende til kote 12,9. Vejen forhøjes med ca. 30 cm på de første 150 m startende i nord. Fra 150 m til ca. 450 m udjævnes terrænforskellen. Til hævnning af vejen bør anvendes tilførte sand- og grusmaterialer uden indhold af organisk materiale og risiko for vegetationsforurening. Det anbefales at vejens midterpunkter opmåles i fuld længde efter endt forstærkning.

Vejen anlægges med i alt 4 underføringer i dimensionen Ø200 pvc rør, således der skabes hydraulisk kontakt mellem Delområde 5 og 6. Rørene lægges således at overkant af rør kommer til at ligge 20 cm under vejens fremtidige vejniveau. Det sikres i den forbindelse at materialet der anvendes til forhøjning af vejen omslutter røret fuldstændigt.

Langs den vestlige side af matrikel 4f anlægges en 235 meter lang vold af tørv, for således at skærme for udbredelse af vandfladen ved større regnhændelser. Volden bør være mellem 30 og 40 cm høj. Det må forventes at volden kun er i stand til at skærme for vandmængder i forbindelse med nedbør, idet der fortsat vil være hydrauliske kontakt under volden.

Endeligt oprenses Vejle Bæk over en strækning på 155 meter. Således skabes der et direkte afløb fra tørvegravene nord for Delområde 5, som erstatter det eksisterende flow ind i projektområdet. Herved kan tørvegravene fortsat afvandes til samme vandstand og der vil derfor ikke ske ændrede hydrologiske forhold i og omkring tørvegravene (uden for projektområdet).

Figur 6.2: Afværgetiltag for projektforslag A. Ortofoto: 2016.

6.1.4 Plejetiltag

Det må forventes at markvejen som gennemskærer området på et tidspunkt skal vedligeholdes ved tilkørsel af materialer, da stenmaterialerne over tid synker ned i tørvlaget.

Området tilses hvert 5 år med henblik på at vurdere behovet for ekstra rydning samt evt. vedligehold af membran, stem og tørvepropper.

6.2 Projektforslag B

Nedenstående Figur 6.3 angiver placering af indsatser i Delområde 5 og 6. Projektforslaget er i høj grad beskrevet med udgangspunkt i at lodsejer af matrikel 4f ikke ønsker at deltage i projektet. Herved kan mosen fortsat afvande ud af projektområdet i det nordvestlige hjørne til nuværende vandstand.

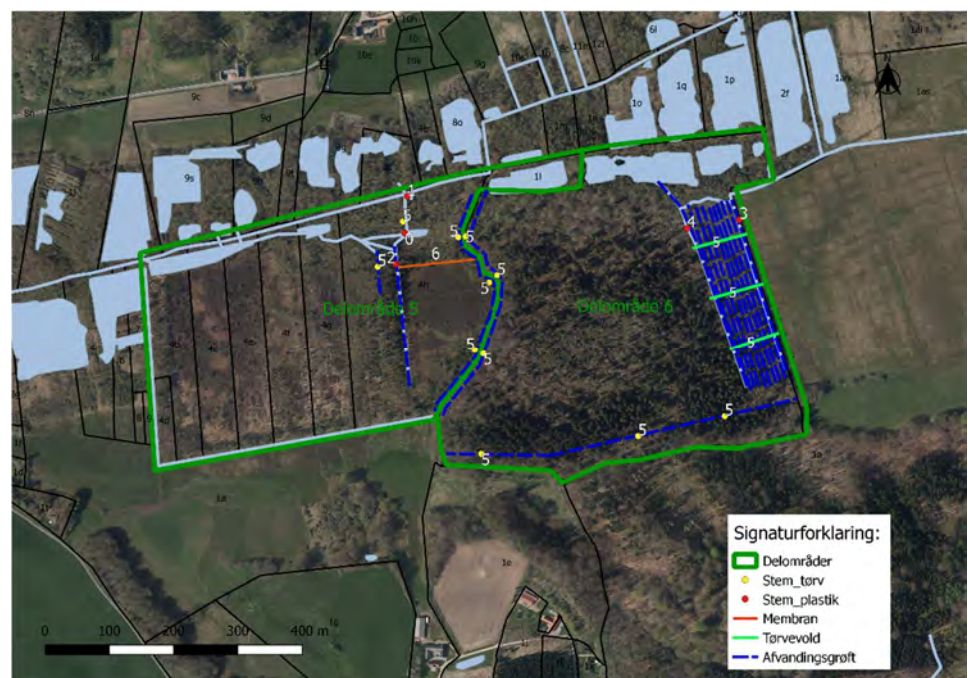
Som udgangspunkt er det valgt, at opføre vandfaste solide stem, hvor der i dag er en fast vandstrøm, for at sikre vedvarende vandstuvning. Vandfaste stem kan eksempelvis opføres i plast, vandfast krydsfiner eller eg. Der stemmes i udgangspunktet op til terræn.

Grøfter som ikke fører en synlig vandmængde, afproppes med tørv. Tørven fæstnes således at det ikke skyller væk i tilfælde af afstrømning. Der anlægges i alt 3 x 8 tørvepropper over en 65 meter lang strækning i Delområde 6. I det tørvepropperne ligger nær hinanden er de benævnt, som en tørvevold.

Grøften som løber i syd-nordgående retning i den østlige del af Delområde 6 tilkastes helt.

Der anlægges i alt 115 meter membran i Delområde 5, således vandets opholdstid forlænges. Membranen anlægges hvor terrænet falder markant mod nord grundet tørvegravning, og for at hindre at vandet kan forlade mosefladen til laveliggende terræn. Membranen bør udføres i materialer, som ikke forgår og kan eksempelvis udføres som en impermeable filtduk, vandfast krydsfiner eller plastplader.

Som beskrevet i projektforslag A er det valgt at anvende membran i stedet for en mindre vold, da en vold ikke vil have den ønskede effekt på vandtilbageholdelse grundet terrænforholdene. Dette er beskrevet nærmere i afsnit 6.3.

Figur 6.3: Indsatser for projektforslag B i form af stem og afpropping af grøfter og vandpassager. Ortofoto: 2016.

Indsats-nr	Type	Kote (DVR 90) m	Formål
0	Stem	12,9	Sikre vandstandskote
1	Stem	13,27	Sikring mod at vandet ikke forlader projektområdet.
2	Stem	13,3	Sikre vandstandskote
3	Tilkastning	Terræn	Sikre vandstandskote
4	Stem	Terræn	Sikre vandstandskote

5	Afpropning med tørv/tørvevold	Terræn	Sikre vandstandskote
6	Membran	Terræn	Sikre vandstandskote

Tabel 6.3: Indsatser for projektforslag B I hhv. Delområde 5 og 6.

6.2.1 Rydning

I den del af Delområde 5, hvor der sker vandstandshævning ryddes for nåletræer, såfremt det kan aftales med lodsejerne. Biomassen bortskaffes fra området. Resterende bevoksning efterlades intakt i området. Delområde 6 er udlagt som urørt skov, hvorfor der ikke foretages rydning, bortset fra måske en bræmme syd for tørvegravene, som beskrevet tidligere.

Figur 6.4 Området som foreslås ryddet for nåletræer. Ortofoto: 2016.

6.2.2 Afværgetiltag

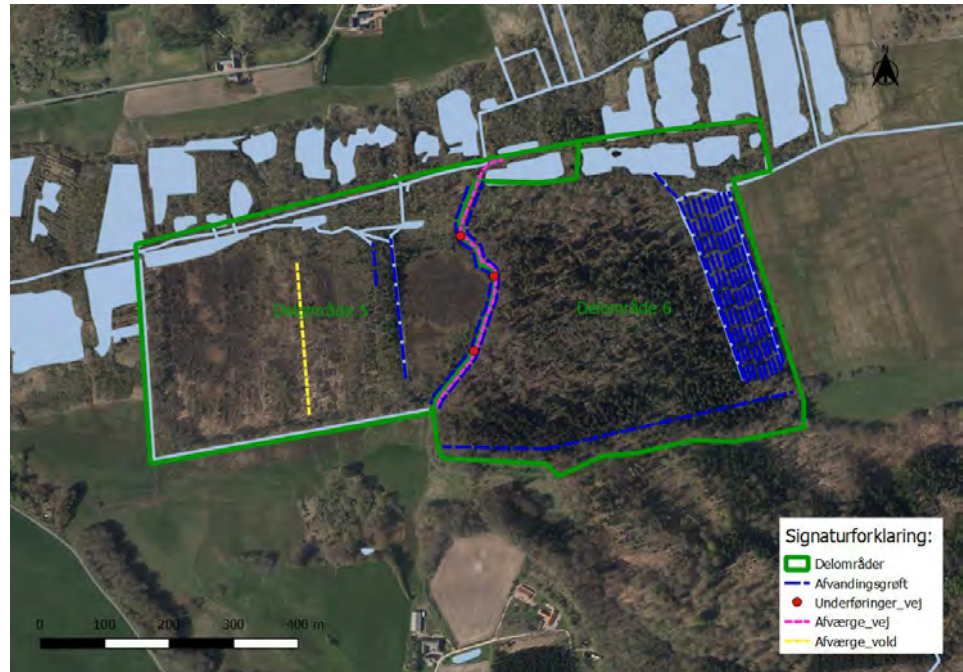
Idet vandstanden øges i projektområdet er det fundet nødvendigt at introducere afværgetiltag af hensyn til lodsejere og vejen, som løber tværs gennem området.

Markvejen som gennemskærer projektområdet foreslås forstærket og forhøjet over en strækning på ca. 450 meter, for at sikre fortsat mulighed for færdsel. Vejen forhøjes således det laveste punkt ligger godt 30 cm over den begrænsende kote ved indsats 2 (stem), svarende til kote 12,9. Vejen forhøjes med ca. 30 cm på de første 150 m startende i nord. Fra 150 m til ca. 450 m udjævnes terrænforskellen. Det vurderes at der i denne sammenhæng ikke bør anvendes nedbrydelige materialer, da disse over tid vil nedbrydes og tilføre næringsstoffer til mosen. Det anbefales at vejens midterpunkter opmåles i fuld længde efter endt forstærkning.

Vejen anlægges i øvrigt med i alt 4 underføringer i dimensionen Ø200 pvc rør, således der skabes hydraulisk kontakt mellem Delområde 5 og 6. Rørene lægges således at overkant af rør kommer til at ligge 20 cm under vejens fremtidige vej-

niveau. Det sikres i den forbindelse at materialet der anvendes til forhøjning af vejen omslutter røret fuldstændigt.

Langs den østlige side af matrikel 4f anlægges en 235 meter lang vold af tørv, for således at skærme for udbredelse af vandfladen ved større regnhændelser. Volden bør være mellem 30 og 40 cm høj. Det må forventes at volden kun er i stand til at skærme for vandmængder i forbindelse med nedbør, i det der fortsat et hydrauliske kontakt under volden.

Figur 6.5: Afværgetiltag for projektforslag B. Ortofoto: 2016.

6.2.3 Plejetiltag

Det må forventes at markvejen som gennemskærer området på et tidspunkt skal vedligeholdes med tilkørsel af materialer. Såfremt der anvendes stenmaterialer vil disse over tid synke ned i tørvelaget, hvorfor den vil sænke sig.

Området tilses hvert 5 år med henblik på at vurdere behovet for ekstra rydning samt evt. vedligehold af membran, stem og tørvepropper.

6.3 Alternativer

I forbindelse med indledende undersøgelser og besigtigelser i projektområdet, er der gjort overvejelser om, hvorvidt mindsket afvanding primært i sommerperioden kan afhjælpes ved anlæg af volde bl.a. i den nordlige del af Delområde 6.

Anlægges volden oven på tørv uden membran vil den givet vis have en effekt i forbindelse med nedbørshændelser. Vandet må imidlertid forventes relativt hurtigt at sive under volden og ned mod søerne nord for Delområdet, da terrænforskellen er markant. Det vurderes at en sådan løsning kun vil have en effekt såfremt volden forankres ned i tørv til fast sediment svarende til over 3 meter under terræn og udføres i uomsætteligt materiale, såsom råjord med stort indhold af ler.

Forankring af volden ned til fast bund vurderes som en tung anlægsopgave både i omfang og maskinkørsel, som vil resultere i en skadelig komprimering af eksisterende tørvestrukturer samt fældning af træer til arbejdsbælte.

Anlæg af volde i og langs Delområde 5 er ligeledes overvejet, både som en afværge og indsats. Her er gjort de samme overvejelser, som gør sig gældende i Delområde 6.

Der er derfor udelukkende forslået anlagt en mindre vold oven på det eksisterende tørvelag som afværge ind mod matrikel 4f, da ejer ikke ønsker at deltage i projektet. Volden forventes udelukkende at afværge overfladeafstrømning i forbindelse med nedbørshændelser. Der anlægges ikke volde rundt om hele matriklen, da dette blot vil resultere i vandophobning indenfor matriklen i forbindelse med nedbør.

7 Konsekvensvurdering

7.1 Modelopsætning

På baggrund af de opstillede transekter og vandspejlsanalysen for projektområdet er det muligt at vurdere, hvorledes vandstandsforholdene påvirkes af de forslåede tiltag. Såfremt grøfterne fungerer effektivt, vil vandstanden i sommerperioden med sikkerhed påvirkes, hvis de lukkes af. I våde perioder er det dog forventeligt, at grøfterne vil have minimal betydning for vandstanden i mosen, da der er vandmættet til terræn og vandet derved afstrømmer på terræn.

Med fokus på de to nord-sydgående grøfter i projektområde 5 og 6 er det påvist, at grøfterne har en afvandingseffekt. Der er i projektet ikke foretaget måling af den hydrauliske ledningsevne. Dog er der i forbindelse med etablering af pejlerør lavet spydkarteringer i 1 meters dybde. Her er der ikke påvist vandstandse aflejringer, men hovedsageligt lavpermeable aflejringer af tørv med hydraulisk ledningsevne i størrelsesordenen 10^{-7} m/s til 10^{-5} m/s. Der er ikke foretaget egentlige hydrauliske tests af aflejringerne, men udelukkende foretaget en in situ vurdering ifbm. spydkarteringen ved transekterne.

NIRAS har gennemført en modelberegning af en konceptuel drængrøfts effekt på vandstanden. En forudsætning for beregning er at drængrøften er placeret i 0,5 meter under terræn. Modellen er en konceptuel numerisk model, hvor der benyttes døgnnedbør og potentiel fordampning for området (DMI's klimagrid og nedbørsgrid) for perioden 2010-2012 som input. Udtræk af vandstand er for året 2011. Året er karakteristisk ved at have flere solskinstimer og mere nedbør end normalen, jf. DMI (Danmarks Meteorologiske Institut, 2018a)

Modellen opstilles som en linjemodel på tværs af grøften. Der regnes på et tværsnit på 500 meter med en drængrøft i midten, hvor det eneste vand der tilføres til modellen er fra nedbøren. Derved kan man modellere, hvordan vandstanden i grøften svinger over året. Det antages i modellen, at vand over terrænniveau dræner af som overfladeafstrømning. Modellen køres i en situation med dræning og en situation uden dræning. Forskellen de 2 resultater imellem mosen udtrykker den sænkning, som drænene giver. Resultaterne er vist på Figur 7.1.

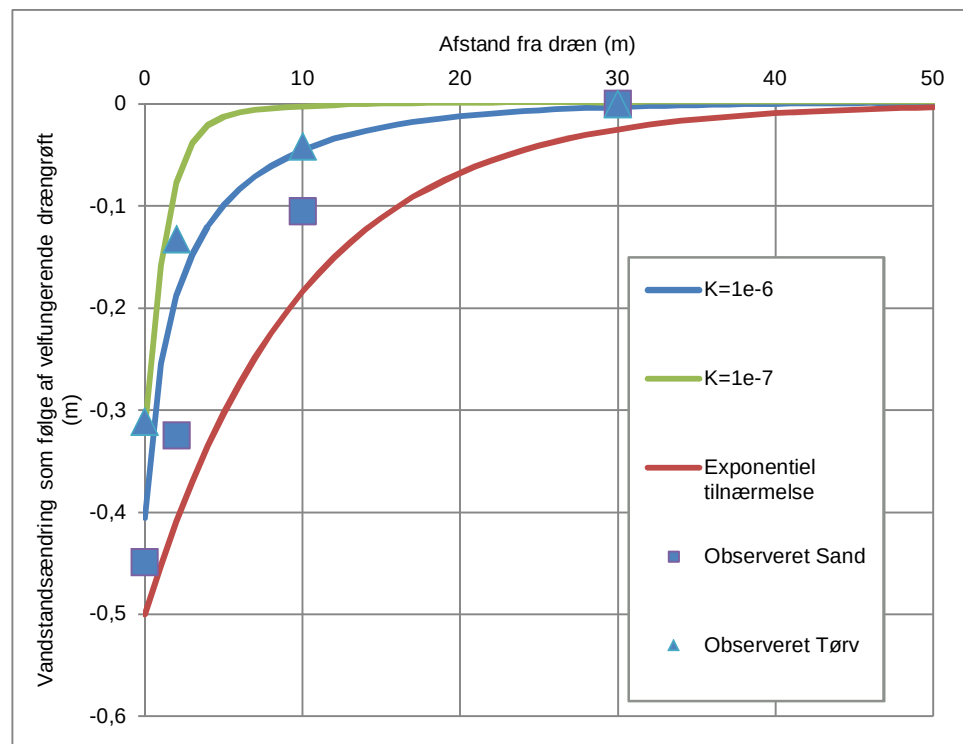
Der skal tages forbehold for, at de ændrede vandstandsforhold i forbindelse med en grøfts sløjfning ikke beskriver ændringer større end hvor vandstanden er ved terræn. Det vil sige at vandstanden ikke kan blive højere end terrænniveauet, hvor vandet strømmer af som overfladeafstrømning. Beregningerne tager dermed ikke højde for, at der kan strømme vand på overfladen, hvorfor mosens terrænmæssige hældning medtages i konsekvensvurderingen.

På baggrund af den udførte numeriske modelberegning, er det muligt at opstille et eksponentielt udtryk for, hvordan grøfterne afvander i projektområdet. Det eksponentielle udtryk muliggør at gøre beregningerne operationelle, således at den potentielle påvirkning kan illustreres. Udtrykket vurderes at beskrive afvandingseffekten, da både modelberegningen og transektundersøgelsen viser, at grøfternes afvandingseffekt aftager tilnærmelsesvist eksponentielt med afstanden til grøften. Det eksponentielle udtryk kan opstilles som:

$$s = d_{\text{grøft}} * e^{-0.15 * L}$$

Hvor:

- s er sænkningen forårsaget af grøften (m)
- $d_{\text{grøft}}$ er grøftens afvandingsdybde (m)
- L er afstand til grøften (m)

Figur 7.1: Modelleret afvandingseffekt som funktion af afstand fra dræn/grøft. Observeret Sand og Tørv viser resultat fra transektundersøgelsen i hhv. transekt 2 og 4.

Resultatet af modelleringen er vist på Figur 7.1. Den røde kurve vurderes at repræsentere den maksimale effekt drænet kan have på vandstanden i en given afstand såfremt grøften er fuldt aktivt. Resultatet viser, at der mere end 20 meter fra et afvandingsgrøften, vil være en påvirkning på vandstanden i moseområdet mindre end 5 cm.

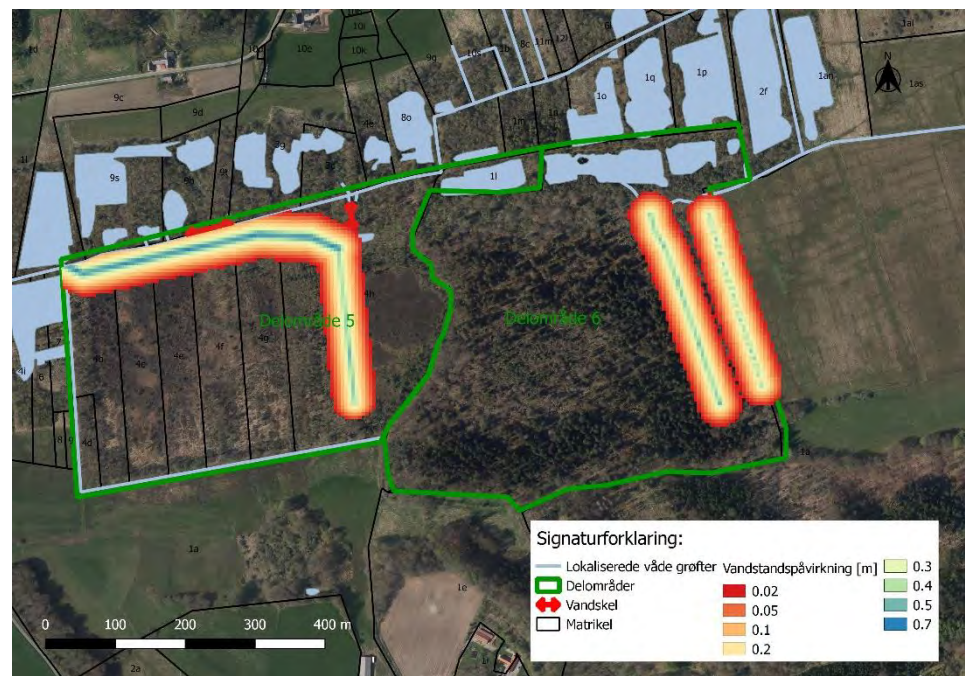
Det er således muligt, at visualisere grøfternes afvandingseffekt i området, da grøfternes afvandingsdybde er indmålt med dGPS. Modellen tager ikke højde for, at lavere dele af mosen forsynes af vand fra højere liggende dele af mosen, hvilket vil medføre, at der i virkeligheden er en mindre effekt på vandstanden i mosen end beregnet. Det er ikke muligt at kvantificere dette uden en egentlig grundvandsmodel.

I Delområde 5 og 6 er der ligeledes en række grøfter, hvor der ved besigtigelse ikke er erkendt hverken vandføring eller stillestående vand. Eventuel dræningseffekt og dermed afledt vandstandsstigning ved afblænding af disse, er ikke inddraget i visualiseringen. Til det behøves der yderligere viden om den komplekse grundvandsdynamik, i form af transektundersøgelser og spydkarteringer omkring de udtørrede grøfter, som den numeriske model kan kalibreres op imod.

7.2 Projektforslag A

7.2.1 Afvandingsmæssige konsekvenser og ændrede vandstandsforhold

Figur 7.2 viser vandstandsstigningen som følge af at vandførende grøfter ud af projektområdet afblændes. Projektforslaget vil have påvirkning på vandspejlet uden for projektområdet ved den østlige side af Delområde 6. Da grøften adskiller projektområdet med et andet lavbundsområdet mod øst, vurderes det udelukkende at kunne skabe en gunstig effekt og vandstandsstigning udenfor projektområdet. Skal denne effekt undgås på marken som grænser op til projektområdet ved øst, er det nødvendigt at bevare den ene afvandingsgrøft i uændret tilstand.

Figur 7.2: Vandstandsstigning (m), Projektforslag A, som følge af sløjfning/opstemning vandførende afvandingsgrøfter. PÅVIRKNINGEN VISER EN SOMMERSITUATION (JUNI, JULI OG AUGUST). POSITIVE VÆRDIER BETYDER, AT DER I OMRÅDET VIL VÆRE HØJERE SOMMERVANDSTAND VED GENNEMFØRELSE AF PROJEKTER. ORTOFOTO: 2016.

Som følge af en vandstandsstigning ved den nordlige grænse af Delområde 5 i forbindelse med opsætning af stem, er det nødvendigt, at sikre afvandingsmulighed

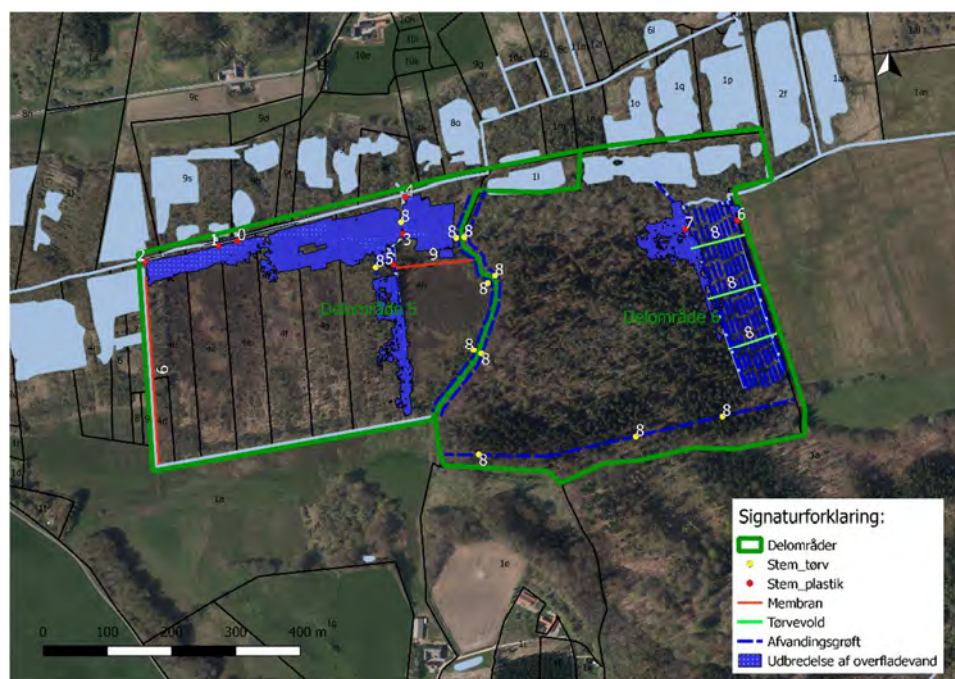
fra tørvegravene nord for projektområdet. Jf. kortlægningen af strømningsveje, se Figur 3.21, afstrømmer disse tørvegrave i dag til projektområdet. En sådan afværges etableres, ved at oprense Vejle Bæk, som udgør skel for projektområdet mod nord, Figur 6.2, side 39. På den måde vil vandet, som i dag løber ind i projektområdet fra nord have mulighed for at løbe mod vest. Dette vil i praksis afværge en vandstandsstigning nord for Delområde 5.

Indsatserne vil ydermere ikke resultere i en ændret vandstand syd for Delområde 5, i det afvanding fra den sydlige grøft ikke ændres. Vandstanden vil heller ikke ændre sig syd for Delområde 6, idet terrænet hælder kraftigt fra naboarealerne og ned mod Delområde 6.

Generelt vil Projektforlag A medføre en højere sommervandstand end de nuværende forhold betinger og give potentiale for tørvedannelse i store dele af projektområdet. Ved at sløjfe muligheden for at vand kan løbe direkte ud af projektområdet i nordvest, er det muligt at hæve vandstandskoten i tørvegravene i projektområdet i Delområde 5 fra kote 12,2 til 12,9 svarende til 70 cm. Dette er svarende til 25 cm under kronekanten på tørvegravens vestlige rand ved udløbet fra Delområde 5.

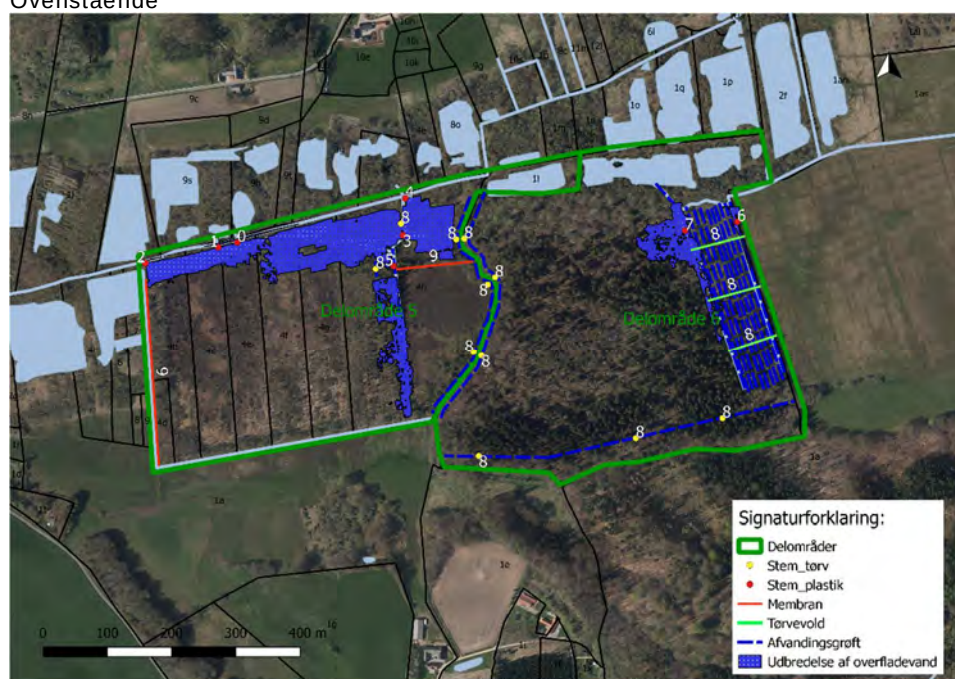
Da grøfternes afvandingseffekt har en rækkevidde i størrelsesordenen 30 meter, er projektforlagets effekt begrænset arealmæssigt. Det er med de foreslåede tiltag ikke muligt at påvirke vandstandsforholdene i hele mosen. Dette skyldes at det ikke er muligt at hæve vandstanden ved udløbet ved nordvest mere end 0,7 meter. For at hæve vandstanden i hele Delområde 5 vil det være nødvendigt, at etablere tiltag udenfor projektområdet. Det skal dog bemærkes, at beregningen ikke tager højde for overfladeafstrømningen.

Da terrænet i Delområde 5 hælder mod den lavtliggende matrikel 4f, som ønskes friholdt for vandstandsstigninger, er det ved koblede regnhændelser nødvendigt at etablere en afværgeforanstaltning i form af en vold langs matriklens østlige grænse, som vist på Figur 6.2. Afværgeforanstaltningen vil udelukkende afhjælpe den potentielle overfladeafstrømning.

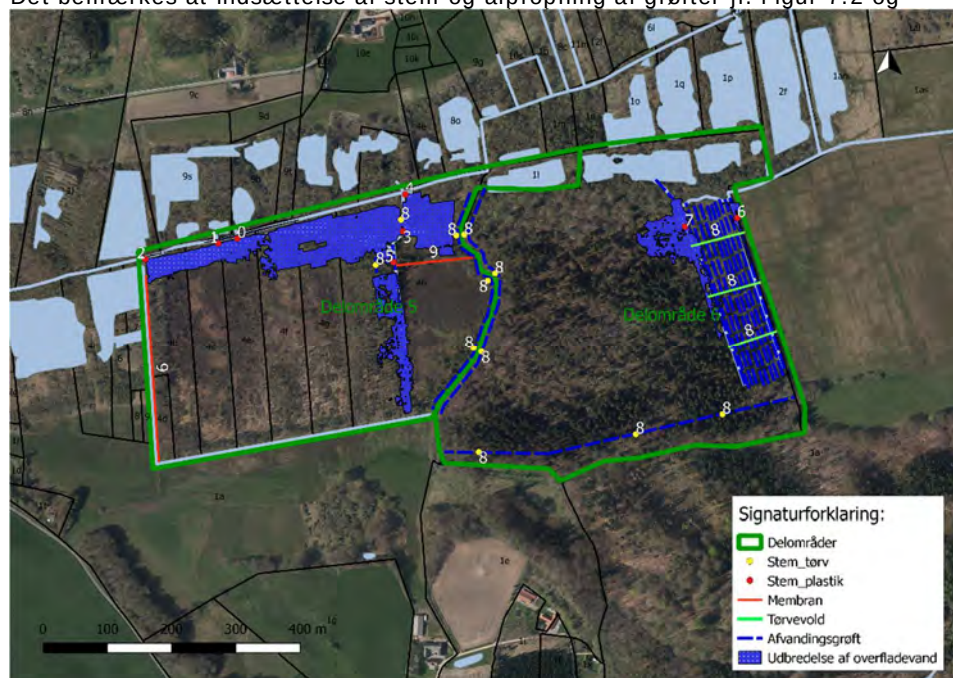
Figur 7.3: Udbredelse af overfladevand som følge af indsættelsen af stem i Projektforslag A. Udbredelsen af overfladevand er fundet i Scalgo ved at indsætte stem i Den Digitale Højdemodel. Herved afspejler vandudbredelsen at vandet først kan løbe ud af det topografiske opland, når vandstand er over topkoten på stemmet. Ortofoto: 2016.

Ovenstående

Figur 7.3 viser udbredelse af overfladevand som følge af indsættelsen af stem og afpropping af grøfter. Stemhøjden er fastlagt på baggrund af den digitale højdemodel. Der indsættes ikke stem højere en brinkkoten, da dette blot vil medføre at vandet løber omkring stemmet.

Det bemærkes at indsættelse af stem og afpropning af grøfter jf. Figur 7.2 og

Figur 7.3 kun har en begrænset indvirkning på udbredelsen af vandoverflade indenfor projektområdet. Ovenstående visualiseringer inddrager således ikke et tidsligt perspektiv i vandudbredelsen, hvilket unægtelig også er til stede. Forsinkelsen af vandet og derved den forlængede opholdstid bevirker at den generelle vandstand vil stige i dele af projektområdet, hvorved opfugtningen af tørvelaget forbedres og fastholdes i længere tid. Det må derfor antages at udbredelsen af indsatsernes effekt i praksis er større end de ovenfor visualiserede, men der er blot ikke fagligt belæg for at vise, hvor meget det drejer sig om, og dermed heller ikke belæg for at inddrage det i visualiseringen. Som tidligere nævnt vil det kræve yderligere viden om den komplekse grundvandsdynamik, i form af transektundersøgelser og spydkarteringer omkring de udtørrede grøfter, som den numeriske model kan kalibreres op imod.

7.2.2 Effekt af tiltag på tørvedannende *Sphagnum*

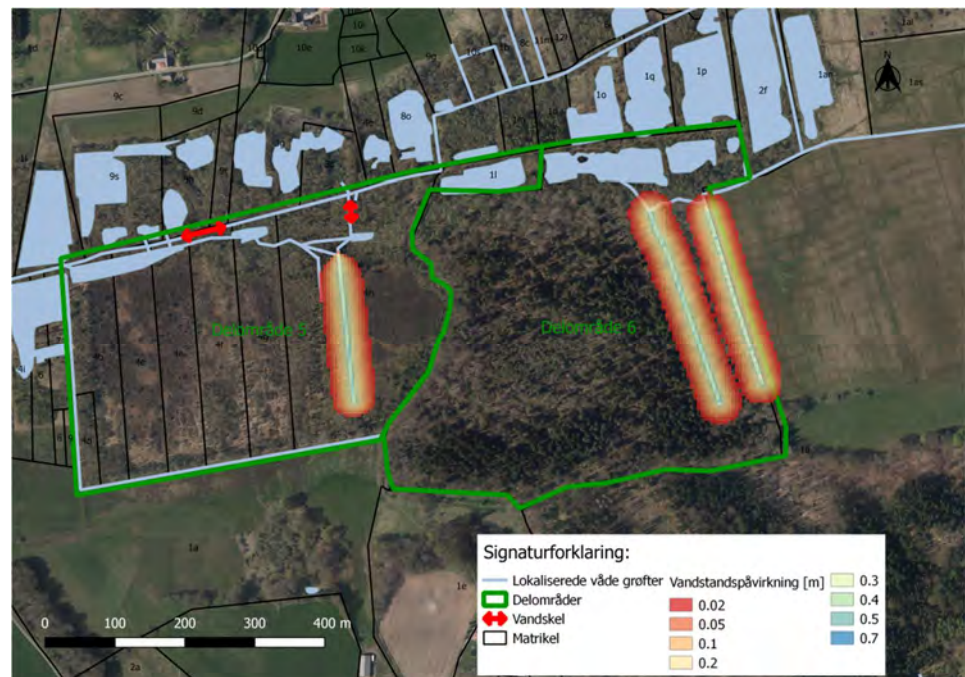
De forslåede indsatser søger dels at øge vandets opholdstid i hele projektområdet samt øge vandstanden i dele af projektområdet. Bl.a. øges vandstanden og afvandringsforhold for den vestlige moseflade i Delområde 5, som netop udgør udpegningen af nedbrudt højmoser (7120). Såfremt det kan aftales med lodsejerne, fældes og fjernes nåletræsbevoksning i så stor end andel af Delområde 5, som muligt, således at fordampningen mindskes og således at der kan trænge sollys ned til mosefladen. Vandstand og vandets opholdstid øges ligeledes i Delområde 6, for at sikre en udvikling mod sekundær aktiv højmoser.

Det tidligere projektområde (Bangsgaard & Paludan, 2013) var større end det nuværende projektområde, og udgjorde i store træk den tidligere aktive højmoser. Grundet de terrænmæssige forskelle i mosefladen samt at den oprindelige højmoser fortsat vil være gennemskåret af hhv. Vejle Bæk og Skals Å, vurderes det vanskeligt at genskabe optimale hydrologiske forhold for genskabelse af aktiv højmoser. Under de givne betingelser vurderes tiltagene at være det optimale for vækstbetingelserne for *Sphagnum* arter, som overordnet set vil være forbedrede ved anvendelse af projektforslag A. Træfældning vurderes samtidig at forbedre habitatet for Stor Kærguldsmed (1042), da denne kræver lysåbne lysbeskinnede næringsfattige vandflader.

7.3 Projektforslag B

7.3.1 Afvandingsmæssige konsekvenser og ændrede vandstandsforhold

Figur 7.4 viser vandstandsstigningen som følge af udfærdigelsen af Projektforslag B. Den beregnede vandstandsstigning i Delområde 6 er tilsvarende Projektforslag A, da tiltagende her er uændrede og vil derfor ikke beskrives yderligere i nærværende afsnit.

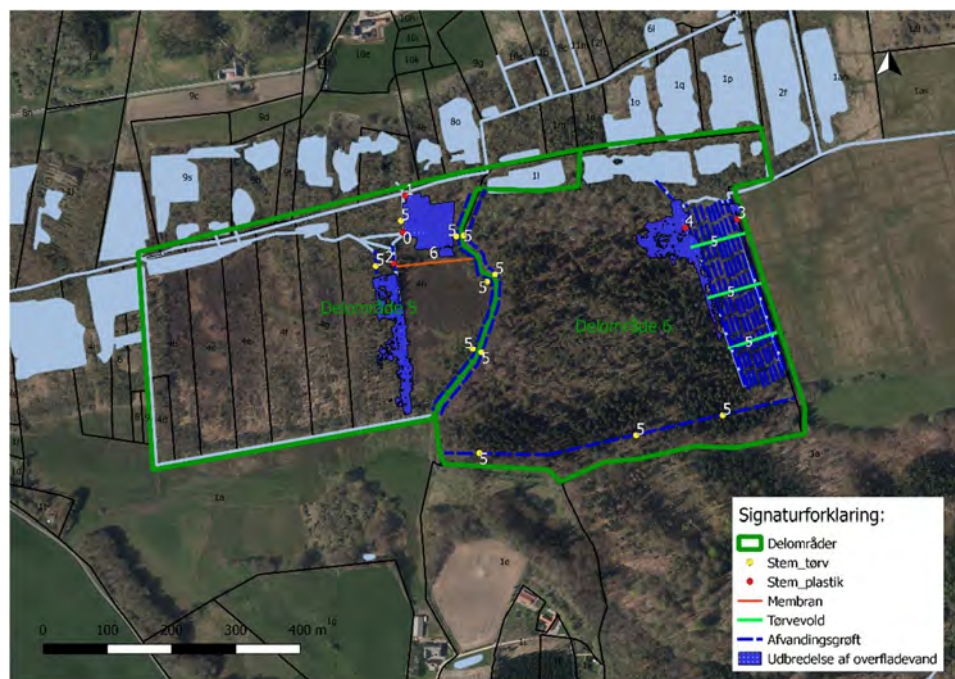

Figur 7.4: Vandstandsstigning (m), Projektforslag B, som følge af sløjfning/opstemning af alle kortlagte afvandingsgrøfter i Delområde 6, samt delvis sløjfning af gennemgående grøft i Delområde 5. Påvirkningen viser en sommersituation (juni, juli og august). Positive værdier betyder, at der i området vil være højere sommervandstand ved gennemførelse af projekter. Ortofoto: 2016.

Generelt vil Projektforslag B medføre en højere sommervandstand end de nuværende forhold betinger og give potentiale for tørvedannelse i den østlige del af Delområde 5 samt i Delområde 6. Da grøfternes tidligere omtalte afvandings effekt har en rækkevidde i størrelsesordenen 30 meter, er projektforslagets effekt begrænset arealmæssigt. Da afstrømningsmuligheden i det nordvestlige hjørne af Delområde 5 bevares, vil tiltaget ikke påvirke udenfor projektområdet. Dermed er et afværgetiltag ikke nødvendigt.

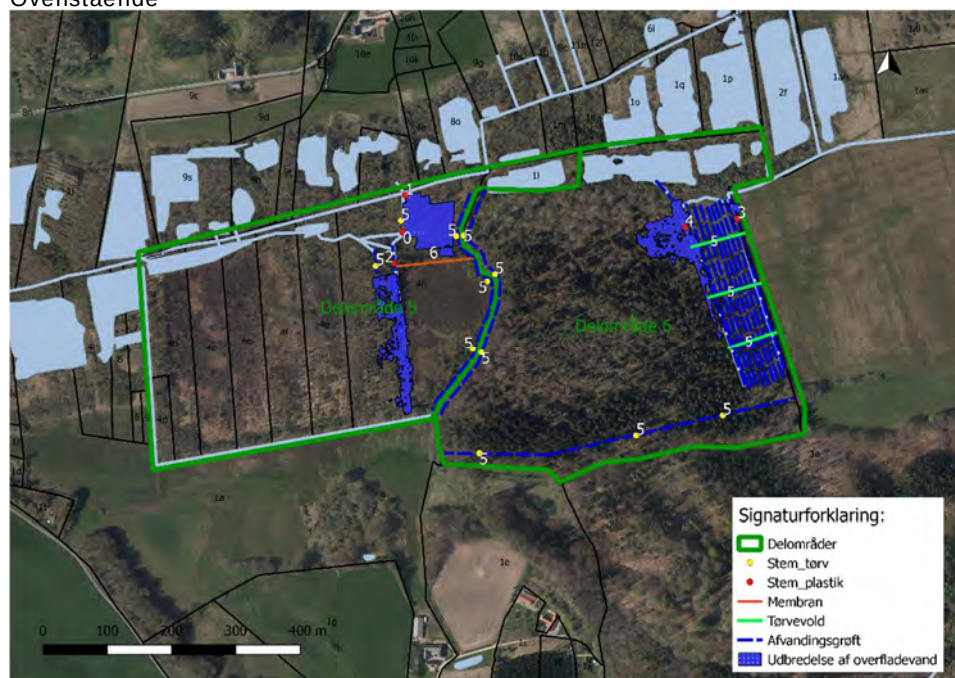
Det skal bemærkes, at den numeriske model ikke tager højde for overfladeafstrømningen, men kun forskellen i grøfternes afvandings effekt, og hvad det vil have af konsekvenser for vand i det nære terræn.

Da terrænet i Delområde 5 hælder mod den lavtliggende matrikel 4f, som ønskes friholdt for vandstandsstigninger, kan det ved koblede regnhændelser være nødvendigt at etablere en afværgeforanstaltning i form af en vold langs matriklens østlige grænse, som vist på Figur 6.2. Afværgeforanstaltningen vil udelukkende afhjælpe den potentielle overfladeafstrømning.

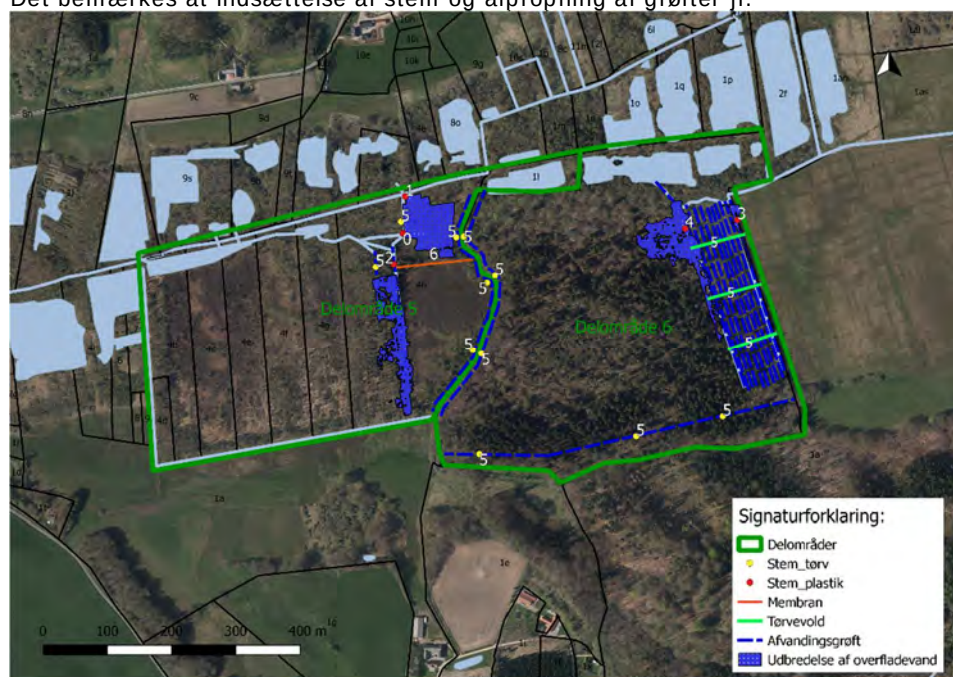
Figur 7.5: Udbredelse af overfladevand som følge af Projektforslag B. Udbredelsen af overfladevand er fundet i Scalgo ved at indsætte stem i Den Digitale Højdemodel. Herved afspejler vandudbredelsen at vandet først kan løbe ud af det topografiske opland, når vandstand er over topkoten på stemmet. Ortofoto: 2016.

Ovenstående

Figur 7.5 viser udbredelse af overfladevand som følge af indsættelsen af stem beskrevet som Projektforslag B. Stemhøjden er fastlagt på baggrund af den digital højdemodel.

Det bemærkes at indsættelse af stem og afpropning af grøfter jf.

Figur 7.5 kun har en begrænset indvirkning på udbredelsen af vandoverflade indenfor projektområdet. Ovenstående visualiseringer inddrager således ikke et tidsligt perspektiv i vandudbredelsen, hvilket unægtelig også er til stede. Forsinkelsen af vandet og derved den forlængede opholdstid bevirker at den generelle vandstand vil stige i dele af projektområdet, hvorved opfugtningen af tørvelaget forbedres og fastholdes i længere tid. Det må derfor antages at udbredelsen af insatsernes effekt i praksis er større end de ovenfor visualiserede.

7.3.2 Effekt af tiltag på tørvedannende *Sphagnum*

De forslåede insatser søger at øge vandets opholdstid samt øge vandstanden i dele af Delområde 5. Vandstand og vandets opholdstid øges ligeledes i Delområde 6, for at sikre en udvikling mod sekundær aktiv højmoser.

Idet afvandingen af projektområdet fortsat er markant i det nordvestlige hjørne af Delområde 5, må vækstvilkårene for *Sphagnum* arter derfor fortsat anses for at være vanskelig i dele af projektområdet. Som konsekvens heraf vurderes betingelserne for genskabelse af aktiv højmoser vanskelige.

7.4 Samlet vurdering

Gældende for både projektforslag A og B er at de i forskelligt omfang forlænger vandets opholdstid i projektområdet, samt øger vandstanden.

Projektforslag A vurderes at være det mest fordelagtige i forsøget på at genskabe aktiv højmoser, idet vandstanden hæves i store dele af projektområdet og opholdstiden forlænges. Specifikt forsinkes afstrømningen i det nordvestlige hjørne, hvor en stor del af vandet fra højmosen forlader området. Dette vil i sommermånederne skabe en markant effekt på vandets opholdstid i området og derved opfugtningen af tørven.

Projektforslag B vurderes derfor at være mindre fordelagtig i forsøget på at genskabe aktiv højmosse indenfor projektområdet, i det vandstanden kun hæves i dele af projektområdet.

7.5 Realiserbarhed

Forslåede indsatser og plejetiltag i de to projektforslag vurderes anlægsteknisk aldeles realiserbare, i det de er relativt simple og uden behov for anvendelse af tunge maskiner i de sårbare områder af mosen, svarende til områderne nær tørvegravene og de to vandløb, lige som der ikke skal fragtes tunge materialer ind over mosefladen.

Stisystemet som findes rundt om- og som gennemskærer projektområdet, skaber nem adgang til området bl.a. til rydning af træer og buske samt anlæg af øvrige indsatser i Delområde 5 og 6.

8 Referencer

Bangsgaard & Paludan. (2013). Screening af mulighederne for genopretning af højmose (7110*) i Tuemosen, Randers Kommune.

Danmarks Meteorologiske Institut. (2018b). *DMI.dk*. Hentet fra <https://www.dmi.dk/vejr/arkiver/vejrarkiv/>

Danmarks Meteorologiske Institut. (2018a). *DMI.dk*. Hentet fra http://www.dmi.dk/uploads/tx_dmidatastore/webservice/t/g/i/s/r/20110101aarsoversigt.pdf

DCE. (2016). *Vandløb 2015*. Århus: NOVANA - Århus Universitet.

DMU. (2004). *Terrestriske naturtyper, faglig rapport nr. 557*. Århus: NOVANA.

Kortforsyningen. (7. Februar 2018). *Danmarks Højdemodel 0,4 m grid*. Hentet fra Kortforsyningen: <http://www.kortforsyningen.dk>

Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune. (2016a). *Biologisk undersøgelse i Tuemose*. Randers: Randers Kommune.

Naturstyrelsen Kronjylland og Randers Kommune. (2016b). Aktion A2 - ekspertpanel Besigtigelsesnotat.

Randers Kommune. (2017). *Kommuneplan 2017*. Hentet fra Randers Kommune: <http://kommuneplan2017.randers.dk/dk/maal-og-retningslinjer/>

Randers Kommune og Naturstyrelsen Kronjylland. (2016). *LIFE14 NAT/DK/000012 - Basisovervågning - Aktion D1 delprojekt 5 og 6*.

Risager, M. (2005). *Sphagnum- og lyngforsøg på tidligere tørveindvindingsareal i Lille Vildmose*. Nordjyllands Amt.

Tønder Kommune et. al. (2015). Grant Agreement for Raised Bogs in Denmark LIFE14 NAT/DK/000012.

Afgørelser – Reg. nr.: 01864.01

Fredningen vedrører: Fussingø

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

Overfredningsnævnet

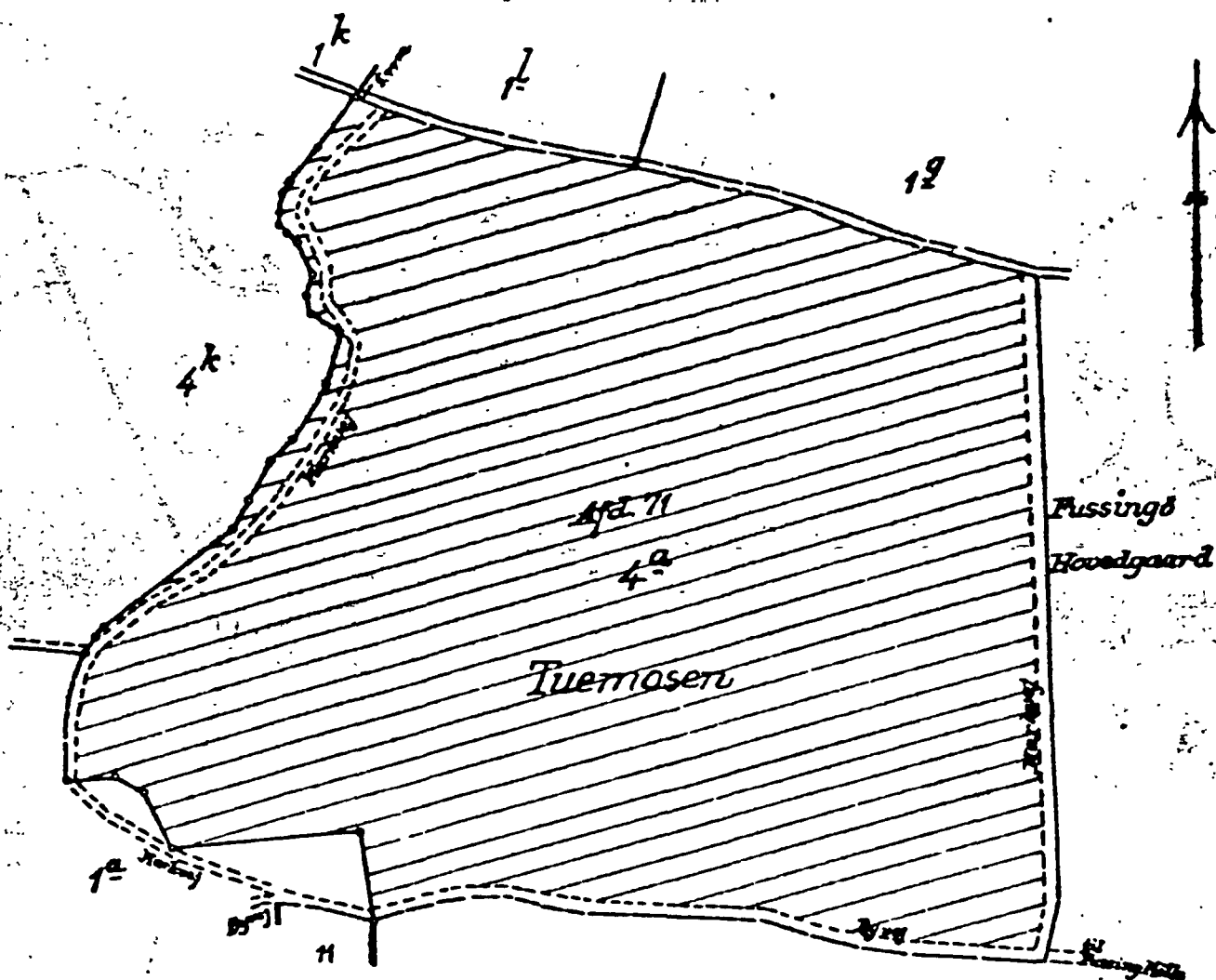
Fredningsnævnet

07-03-1956

Kendelser

Deklarationer

FREDNINGSNÆVNET>

Terrain af
Vølstrupgaarde
Aalum Sogn
Sønderlyng Herred
Viborg Amt

REG.NR. 1864.01

Mellem direktoratet for statsskovbruget under forbehold af landbrugsministeriets approbation og naturfredningsrådet indgås herved følgende overenskomst om fredninger på Fussingø distrikt, idet bemærkes, at samtlige nedennævnte stedbetegetnelser og afdelingsnumre knytter sig til det fredningsdeklarationen vedhæftede kort over Fussingø distrikt udarbejdet ved skovreguleringen i 1950.

1.

De på vedhæftede kort med grønt skraverede landbrugsarealer (afdelingerne nr. 86, 87 og 89 B, ialt ca. 70,71 ha) og engarealerne under skoven i afdelingerne nr. 89A, 90, 91 og 92, ialt ca. 23,7 ha, (hvoraf afdelingerne nr. 89A, 90 og 91 må betragtes som fredskovspligt undergivet) skal bevares som sådanne uden bebyggelse eller beplantning uden for de nu bebyggede eller beplantede områder.

De på arealerne værende trægrupper samt elletræbevoksningen m.v. ved søbredden skal bevares længst muligt, og i passende omfang søges erstattet med nye træer af de samme arter, når de gamle ikke længere kan bevares. Trægrupper og fritstående træer er på kortet markeret ved røde kryds.

2.

Langs vejen fra "Groveledshus" til Fussingø fredes de fritstående løvtræer, således at de skal bevares længst muligt, medens de herværende nåletræer fjernes efterhånden. Såfremt nye træer plantes, må dette kun være løvtræer.

3.

Skovbrynene mod de i punkt 1 nævnte arealer må kun forynges med løvtræer.

4.

I de på kortet med rød skravering markerede afdelinger (afdeling nr. 8, 14, 53 og 73 ialt ca. 33 ha), der er henlagt under distriktets lystskovareal, foretages udhugningen i videst muligt omfang med henblik på bevarelse af gamle løvtræer. Nykulturer, grusgravning eller lignende må kun iværksættes efter indhentet approbation af direktøren for statsskovbruget.

5.

I Tuemosen, afdeling nr. 71, areal ca. 19,73 ha og i afdeling 72, areal ca. 2,35 ha fjernes de i birkebevoksningen stående gran og fyr snarest. Selvsåede gran og fyr fjernes efterhånden som de indfinder sig, hvis det er muligt af økonomiske grunde. Disse arbejder kan iøvrigt iværksættes, når naturfredningsrådets anmodning herom foreligger, og udgifterne ved arbejderne refunderes da skovvæsenet af naturfredningsrådet.

I øvrigt skal arealet henligge urørt uden afvanding, hugst, plantning eller såning med mindre naturfredningsrådets samtykke til sådanne arbejder foreligger.

6.

I "Gammelhave" (afdeling nr. 44 ca. 4,33 ha) fjernes opvæksten af ask m.m. efter nærmere aftale med naturfredningsrådet.

I øvrigt skal arealet fremover henligge urørt uden bebyggelse, afvanding, hugst, plantning eller såning med mindre naturfredningsrådets samtykke til sådanne arbejder foreligger.

7.

Fussing sø.

a. Vandstanden må ikke kunstigt sænkes på skovvesenets foranledning med mindre der foreligger kendelse herom fra kompetente myndigheder.

b. Ved udøvelse af fiskeri på søen skal der tages hensyn til faunæns bevarelse, og udlejning af retten til lystfiskeri begrænses til lystfiskeri fra een båd uden motor.

c. Jagt på søen må kun udøves i månederne, september, oktober, november og december, ialt dog højst 12 gange og ikke i perioder, hvor egnens småvande er tilfrosne.

8.

Skovvesenet skal søge vandstanden i Mølledammen bevaret i den nuværende højde. I de nærmeste omgivelser til skovfogedstedet Fussing Vandmølle og Mølledammen må der ikke uden naturfredningsrådets samtykke ske ændringer i de nuværende tilstande.

9.

Jagtretten på Fussingsø distrikt skal bevares under statsskovvesenet, og der må ikke finde udlejning sted helt eller delvis. Rovfugle må kun nedlægges, når naturfredningsrådets samtykke hertil er indhentet. Odderne skal fredes i et af naturfredningsrådet fastsat tidsrum, for tiden 1. marts til 1. august. Efter forhandling mellem parterne skal naturfredningsrådet kunne begrænse jagttiden for enkelte andre dyre- eller fuglearter. Skovvesenet skal efter anmodning give naturfredningsrådet oplysning om forekomst m.v. af enkelte pattedyr eller fuglearter.

Fredningsdeklarationen bliver at lyse som servitutstiftende på Fussingsø distrikt matr. nr.

		1	a	Fussings hovedgaard
"	"	1	b	"
"	"	1	c	"
"	"	1	d	"
"	"	1	e	"
"	"	1	f	"
"	"	1	g	"
"	"	1	h	"
"	"	1	i	"
"	"	4	a	Volstrupgaarde
"	"	1	c	"
"	"	12	"	"

SS a Svinding by, Alrum sogn, hvdg. 1 a. akt: skab C nr. 354.
nr. 13 a. 24 a. samt er indført under matr. nr. 25 a.

Fussings distrikt matr. nr. 13 a Svinding by

"	"	22 a	Alrum	"
"	"	23 a	Alrum	"
"	"	24 a	Alrum	"
"	"	20	Alrum	"
"	"	21	"	"
"	"	22	Alrum	"
"	"	23	Alrum	"
"	"	24	Alrum	"
"	"	25	Alrum	"
"	"	26	Alrum	"

for civildommen i Rindøerne
d. 6. juli 1953

De på ejendommen hvilende byrder og hæftelser respekteres.

Påtaleret i medfør af fredningsdeklarationen tilkommer naturfredningsrådet, der betaler udgifterne ved deklarationens stempeling og tinglysning.

Foranstående deklaration godkendes.

Landbrugsministeriet, den 21. juli 1953.

P. M. V.

sign . Chr. Gulman
ekspsekr.

DIREKTORATET FOR STATSSKOVBRUGET, den 6. august 1953.

P. D. V.

J. Vestergård

Naturfredningsrådet, den 23. september 1953

P. R. V.

R. Spærck
formand.

Foranstående deklaration er indført i nævnets protokol dags dato
Fredningsnævnet for Viborg amtsrådsreds
Viborg d. 7. marts 1956.

Holm.

Indført i dagbogen for retskreds nr. 78, Viborg kødstad m.v.
d. 10. mar. 1956.

Lyst tinghog Ålum, bl. Fussingø hvdg. 1 a. akt: skab C nr. 354.
Lyst på de fornævnte matr. nre., dog med undtagelse af matr. nr.

22 a Svinding, Ålum sogn, hvortil savnes tinglyst adkomst. Mat
nr. 13 a, 24 a smst. er inddraget under matr. nr. 23 a.

Holm.

Genpartens rigtighed bekræftes.

Holm.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

for civildommeren i Randers byret, d. 3. juli 1963

Christian Jensen

fm.

Foranstående declaration vedrørende

Landbrugsejendommen, den 21. juli 1963.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

DIREKTORATET FOR STATSKONTROL, den 6. august 1963.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

Naturforbeholdningen, den 25. september 1963

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

Foranstående deklaration er indført i nævnte protokol over

Foranstående deklaration for Viborg amtstadsret

Viborg d. 7. marts 1966.

Holm.

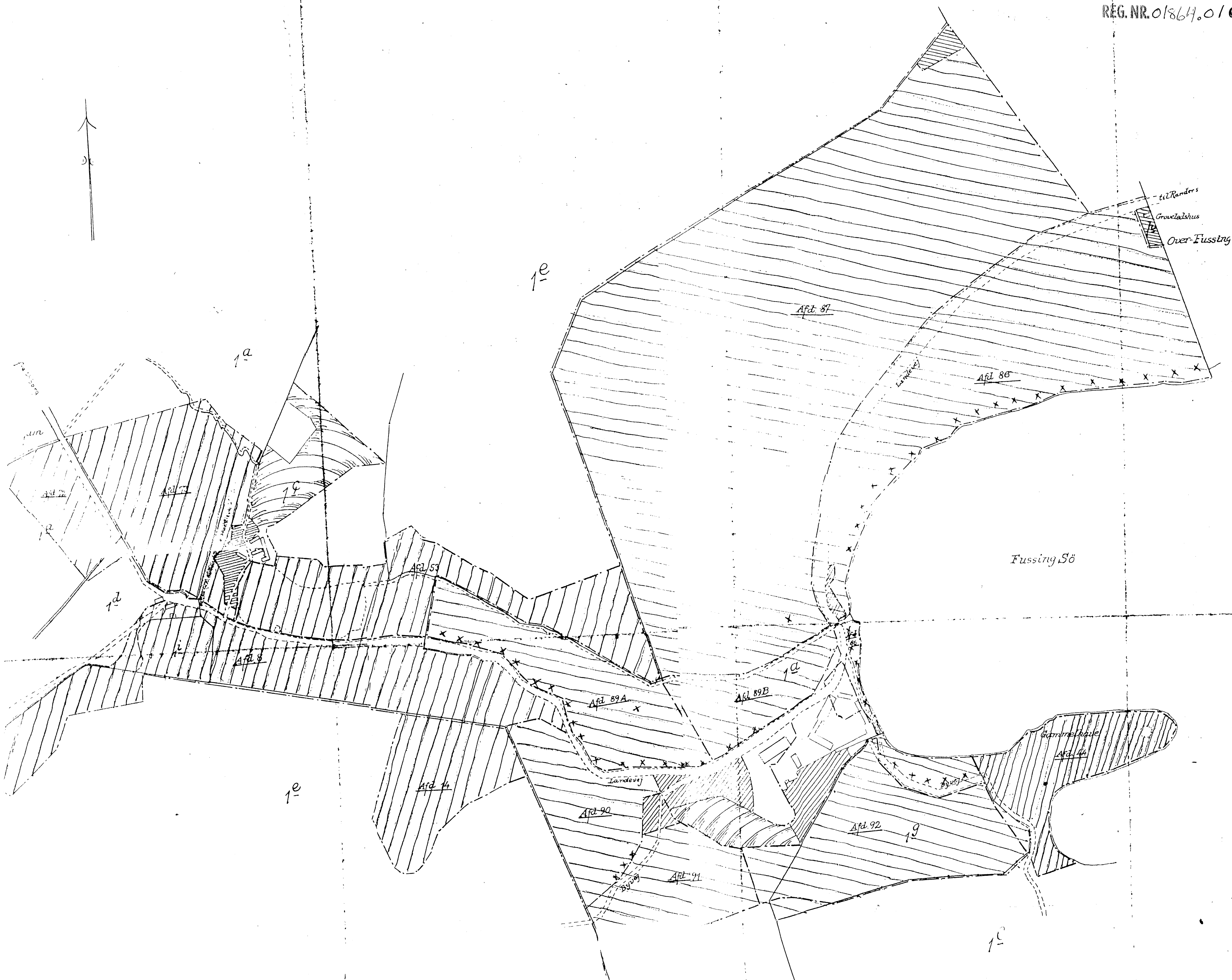
Indført i bogen for retskreds nr. 78, Viborg Amtstadsret m.v.

d. 10. marts 1966.

Lyst ting i Ålum, 1. marts 1966. 1. a. skat nr. 354.

Lyst på de foranstående matr. nr., dog med undtagelse af matr. nr.

KORT>

Huset nr.
 17, Hovedgaden
 Aalborg Øst
 9. April 1946
 Huset nr. 17
 Deklaration, lyst 10/3 - 54

Herpå er anført afd. nre. for de fredede arealer samt indtegnet grænserne herfor med stiplet linie.

x indtegner fritstående løvtræer

x *begner -ritstaende loutæer*

DISPENSATIONER>

Afgørelser – Reg. nr.: 01864.01

Dispensationer i perioden: 15-09-1994

U D S K R I F T
AF
forhandlingsprotokollen for
Fredningsnævnet for Århus Amt.

Modtaget
Skov- og Naturforvaltningen
7. marts 1994

Den 15/9 1994 traf Fredningsnævnet afgørelse i
Sag nr. 22/94 og 24/94 angående ansøgning om tilladelse til
lystfiskeri i Fussing Sø, indførelse
af naturskogsstrategi ved Fussingø
samt opførelse af ny toiletbygning og
etablering af bålplads ved Fussingø,
der er omfattet af fredningsdeklara-
tion tinglyst den 10. marts 1956.

Mødt var Fredningsnævnets formand, dommer Jørgen Jensen, det
amtsvalgte medlem, amtsrådsmedlem Per Blendstrup, og det kom-
munevalgte medlem, Mogens Bak og sekretæren, retsassessor Gre-
the Opstrup.

For Århus Amt, Natur og Miljø mødte ekspeditionssekretær E.H.
Mikkelsen.

Sagens bilag - herunder ansøgninger af 22. februar 1994, 24.
februar 1994 og 10. marts 1994 - var til stede.

For ansøgeren, Fussingø Statsskovdistrikt var mødt skovrider
Johs. Skov og skovfoged Per Holstener Jørgensen.

For Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité mødte Bjørn
Stürup

Endvidere mødte Per Alstrup, Teknisk Forvaltning.

Skovrider Johs. Skov redegjorde for baggrunden for ansøgningen
og gennemgik disse.

Nævnet gennemgik sagen og foretog besigtigelse.

Århus Amt, Natur og Miljø har anbefalet det ansøgte.

Purhus Kommune har ligeledes anbefalet det ansøgte.

Danmarks Naturfredningsforening har protesteret mod det ansøg-
te lystfiskeri på søen, men har i øvrigt anbefalet det ansøg-
te.

Fredningsnævnet meddelte efter naturbeskyttelseslovens § 50
dispensation til

- at der kan drives lystfiskeri i søen fra indtil 3 robåde på vilkår, at sejlads nærmere rørbræmmen end 50 m ikke tillades,
- at distriktets mulighed for sejlads på søen opretholdes,
- at distriktet i særlige tilfælde kan tillade fremmede både på søen, f.eks. i forbindelse med redningsøvelser og tilsvarende øvelser samt ét årligt triathlonstævne af max. 2 timers varighed fra badestedet,
- at der dispenseres fra deklarationens pkt. 5 om, at gran og fyr skal fjernes i Tuemosen,
- at ellebevoksningen langs søen og ved Mølledammen drives som stævningsskov, og at stævningen langs søbredden udføres ved plukhugst,
- at den i afd. 33 større sø efter vinterens nedbør gøres permanent, og at der etableres en gangsti i sydsiden af den offentlige vej over en 60-70 m lang strækning,
- at der etableres en gangsti/gangbro i øst- og nordsiden i afd. 91, og
- at der etableres en ny toiletbygning og bålplads i tilknytning til det eksisterende opholds- og parkeringsareal med den eksisterende badebro.

Jørgen Jensen

Afgørelsen kan efter lov om naturbeskyttelses påklages til Naturklagenævnet af blandt andet adressaten for afgørelsen og forskellige myndigheder.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt den pågældende klageberettigede.

Klage indgives skriftligt til Fredningsnævnet, der videresender klagen til Naturklagenævnet.

En tilladelse kan ikke udnyttes, før udløbet af klagefristen.

Er klage iværksat, kan tilladelsen ikke udnyttes, medmindre Naturklagenævnet bestemmer andet.

Tilladelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år.

Udskrift er sendt til: Ansøger, kommune, amt, Danmarks Naturfredningsforening samt Skov- og Naturstyrelsen.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del

Retten i Århus
Tinghuset, Vester Alle 10
8000 Århus C

Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland
Vasevej 7
8900 Randers

Modtaget i
By- og Landskabsstyrelsen
- 8 APR. 2008

Tlf. 86 12 20 77
Fax 86 19 71 91
E-mail:
pho@domstol.dk

CVR 11 98 62 93

Den 7. april 2008.

Vedrørende journal nr. 8901-01.2007.175, ansøgning om tilladelse til iværksættelse af plejetiltag i gammelhaven ved Fussingø.

Fussingø Statsskovdistrikt (nu Skov- og Naturstyrelsen) har søgt om tilladelse til at nedenstående plejetiltag kan iværksættes.

Gammelhaven er omfattet fredningen fra 1953, som har til hensigt at friholde området for nyopførelser af bygninger og nytplantninger. Endvidere står der specifikt for Gammelhaven: "I Gammelhaven ... fjernes opvæksten af ask m.m. efter nærmere aftale med naturfredningsrådet. I øvrigt skal arealet henligge urørt uden bebyggelse, afvanding, hugst, plantning eller såning med mindre naturfredningsrådets samtykke til sådanne arbejder foreligger."

./. Fussingø Statsskovdistrikt har udarbejdet en handlingsplan for området. Handlingsplanen omfatter også at Nationalmuseet vil restaurere ruinen af den tidligere herreborg, hvilket Nationalmuseet vil påbegynde i 2008.

Gammelhaven rummer kulturhistoriske, natur- og landskabelige værdier. Distriktet har med nærværende plan forsøgt, at lægge sig i et sted i midten af dette krydsfelt. Måske med en lille hældning mod det kulturhistoriske og med lidt større afstand til de landskabelige værdier. Ligeledes er det distriktets intention at vægte naturværdierne i Gammelhaven højt, men dog med plads til en skånsom pleje.

Plejetiltagene omfatter følgende elementer;

- at fælde 4 lindetræer, der har direkte kontakt til den gamle ruin,
- at opstille en informationstavle, der fortæller om ruinens historie,
- at beskære sidegrene op i 3 meters højde på de blivende træer i sidealléerne,
- at trække stierne op ved opretning af græskanter og ved udlæg/supplering af belægningen, samt
- at fjerne alle træer der ikke indgår i haveanlægget.

Handlingsplan for Gammelhaven ved Fussingø

Distriktet har i forbindelse med revisionen af distriktets driftsplan, vurderet at det er nødvendigt med en overordnet plan for vedligeholdelsen af halvøen Gammelhaven ved Fussingø.

Driftsplanen beskriver det overordnede mål for Gammelhaven som en sikring af kulturhistoriske interesser, samtidig må området gerne have udtryk af gammel have med skånsom pleje af hensyn til områdets naturværdier.

Gammelhaven rummer kulturhistoriske, natur- og landskabelige værdier. Distriktet har med nærværende plan forsøgt, at lægge sig i et sted i midten af dette krydsfelt. Måske med en lille hældning mod det kulturhistoriske og med lidt større afstand til de landskabelige værdier. Ligeledes er det distriktets intention at vægte naturværdierne i Gammelhaven højt, men dog med plads til en skånsom pleje.

På grund af de smukke omgivelser og de mange spændende planter og dyr, er Gammelhaven et yndet udflugtsmål for mange af skovens gæster.

I dag rummer Gammelhaven resterne af slægten Skeel's første herreborg samt et yngre parkanlæg med tre hovedalléer. Længst mod øst rummer haveanlægget en såkaldt spejldam, der er omgivet af et lavt fodhegn.

Gammelhaven er både oplevelsesmæssigt og anlægsmæssigt noget forsømt. Således formidler distriktet ikke Gammelhaven udover det gæsterne kan læse i den lokale vandreturfolder. Ruinen er ikke særlig iøjnefaldende, mange opdager end ikke at de passerer midt gennem resterne af den gamle herreborg når de går ned gennem Lindealléen.

De to sidealléer af lindetræer kan kun lige erkendes, idet der er en del opvækst af aske- og elletræer langs søbredden. Disse træer gør det ligeledes svært at se Fussing Sø fra Gammelhaven – også selvom man faktisk går ud i søen på halvøen.

Gammelhaven er fredet

Fredningen fra 1953 er en såkaldt landskabsfredning der har til hensigt at friholde området for nyopførelser af bygninger og nytplantninger. Endvidere står der specifikt for Gammelhaven: ”I Gammelhaven ... fjernes opvæksten af ask m.m. efter nærmere aftale med naturfredningsrådet. I øvrigt skal arealet henligge urørt uden bebyggelse, afvanding, hugst, plantning eller såning med mindre naturfredningsrådets samtykke til sådanne arbejder foreligger.”

Beskyttet natur

Gammelhaven ligger i et Habitatområde, der beskytter en lang række arter og deres levesteder samt en række naturtyper. I selve Gammelhaven er der udpeget naturtype 91EO Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld. Elleskoven ligger i den vestligste del af Gammelhaven og udpegningsgrundlaget omfatter derfor kun en mindre del af Gammelhaven.

Skov- og Naturstyrelsens habitatfolk har udtalt at det kun er selve Elleskoven der er omfattet af habitatudpegningen

Der er ikke registreret beskyttede naturtyper af Århus Amt i Gammelhaven. Fussing Sø er udpeget, men der er altså ikke fundet beskyttede naturtyper på land. Dette kan dog have ændret sig og distriktet hører derfor Randers Kommune om Gammelhaven er omfattet af Naturbeskyttelseslovens § 3.

Med dette som baggrund har distriktet udfærdiget et forslag til en handlingsplan for Gammelhaven og målene for den fortsatte drift af halvøen.

Gammelhaven - Ruinen

Nuværende forhold

Ruinen overses meget let og trænger til restaurering.

Målsætning

Ruinen og de tilhørende bygninger ønskes gjort mere synlig for besøgende i Gammelhaven, samtidig med at historien om stedet formidles gennem folder og/eller infotavle.

Nationalmuseet har overfor distriktet givet tilsagn om at restaurere ruinen, således at topdækningen af det sparsomme murværk skiftes til noget mere holdbart og tidssvarende. Lindealléen og stien går tværs gennem ruinen, hvilket Nationalmuseet foreslog løst ved at fjerne træerne i ruinen (4 lindetræer), men bevare stien f.eks. med en anden belægning, hævet en anelse op, så man opdager, at her sker der noget nyt, når man kommer gående på stien. Herved får gæsterne i Gammelhaven en fornemmelse af at de går ind i den gamle borg, og ikke blot på en grussti i et parkanlæg. Ved at markere overgangen mellem sti og ruin er der større chance for, at vi kan formidle historien mere virkningsfuldt for de besøgende.

Desuden vil Nationalmuseet markere ladebygningerne, der lå vest for ruinen, hvilket kan ske ved markering med lave volde af græstørv eller enkelte hjørnsten.

Handling

Aktør	Beskrivelse	Tidsplan
Nationalmuseet	Restaurerer ruinens topdækning	2008
	Etablerer en synliggørelse af ruinens forløb gennem stien	2008
	Markerer øvrige bygninger i Gammelhaven	2008
Fussingø Distrikt	Fælder de lindetræer, der er i kontakt med ruinen	2008
	Sørger for at fremtidig opvækst af urter på og omkring ruinen holdes nede	Løbende
	Udarbejder materiale til infotavle og en folder	2008
	Jgh ansøger fredningsnævnet om tilladelse til ovennævnte aktiviteter	2007

Gammelhaven - Haveanlægget

Nuværende forhold

Lindealléerne er hullede og gamle (ældste træer er ca. 250 år gamle). Halvøen er generelt vokset til i selvsåede ask m.m., så anlægget er svær at se/formidle.

Lindealléerne og de åbne flader mellem alléerne er de bærende elementer og danner sammen med en rotunde og spejldammen havelægget. Udsynet til vandet har været en væsentlig del af oplevelsen indefra haven. Udefra har det især været oplevelsen af, at borgen og senere lysthaven lå trukket ud i vandet på en halvø.

De gamle lindetræer har engang for mange år siden (+100) været stynet i en 3-4 meters højde og er bl.a. derfor flerstammede. Enkelte ser ud til at være naturligt flerstammet. Træerne er gennem en meget lang årrække ikke blevet beskåret og er derfor meget høje og slanke. Flere af træerne mangler i alléerne, især i side alléerne og en enkelt tværalle mangler helt. Der er indplantet nye (nu ca. 30 år gamle) lindetræer i alléen ved spejldammen.

Gammelhaven generelt og de gamle lindetræer i særdeleshed er levested for en række organismer. Således er lokaliteten kendt som en spændende fuglelokalitet bl.a. med den relativt sjældne korttået træløber. Det vides ikke hvilke insekter der lever i træerne, ligeledes med svampe og laver. Dette forhold taler for at lindealléen ikke fældes og erstattes lige nu, men at alléen får lov at leve sin tid ud.

Distriktet vil lade alléen henfalde naturligt, og dermed overlade beslutningen om en evt. total renovering til efterfølgende generationer.

Spejldammen er omkranset af et fodhegn á la styrelsens røde standere m.m. Dette hegn ligner nok ikke det oprindelige billede af spejldammen. Fodhegnet har den funktion, at der ikke er direkte adgang til den næsten 1,5 - 2 meter dybe dam.

Målsætning

Alle gamle lindetræer – med undtagelse af de få der står midt i ruinen, som fjernes i forbindelse med restaureringen – bevares i deres nuværende tilstand, og overlades til naturligt forfald (måske op til + 100 år fra nu). Alléen fornyes ikke løbende med nye træer.

Underskoven ryddes og holdes nede så udsynet til søen genskabes, dog uden at vindpåvirkningen af lindene øges markant. Træer der konkurrerer med lindetræerne eller bryder haveanlæggets linjer fjernes.

Spejldammen oprensnes og vandoverfladen forsøges friholdt for andemad o.lign.

Hovedalléen holdes med grus og fremstår dermed skarpt afgrænset i forhold til det omgivende område. Sidealléerne udbedres med grus i det omfang det er nødvendigt. Evt. græs i sidealléerne skal slås og derved være adskilt fra det omgivende areal.

Ved indgangen til Gammelhaven bør elletræerne stævnes i det omfang habitatdirektivet tillader det.

Handling

Aktør	Beskrivelse	Tidsplan
Fussingø Distrikt	Kapper de blivende træer i sidealléerne op i 3 meters højde	2008
	Trækker stierne op ved opretning af græskanter og ved udlæg/supplering af belægningen	2008
	Fjerner alle træer der ikke indgår i haveanlægget	2008
	Renser spejldammen op og renholder overfladen for andemad m.m.	Løbende
	Stævner elletræerne ved indgang – jf. driftsplanen	Løbende
	Sørger for at holde opvækst i haveanlægget nede ved enten græsning eller slet	Løbende
	Jgh anmelder træfældningen til SNS/habitat	2007
	Jgh ansøger/anmelder aktiviteterne til Randers Kommune i relation NBL	2007

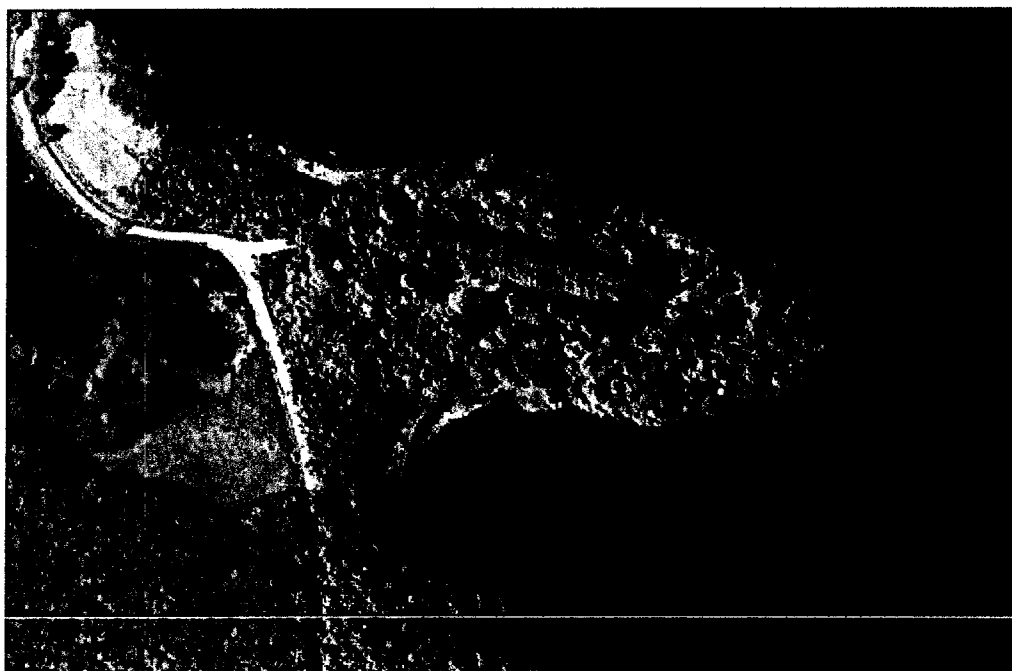
Bilag 1

Kortskitse fra 1787. Gammelhaven med markering af placering af herreborgen, ladegårdsbygning samt andre bygninger på halvøen. Desuden en oversigt og haveanlægget med hoved – og sidealléer samt spejldammen.

Bilag 2

Flyfoto fra 2004. Hovedalléen er stadig markant, medens side- og tværalleerne er forsvundet i tilgroning.

Spejldammen i den østlige ende af hovedalléen anes som en åbning mellem træerne.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse:

Fredningsnævnet træffer afgørelse på det foreliggende skriftlige grundlag.

Fredningsnævnet finder iværksættelsen af plejetiltag som beskrevet i ansøgningen prisværdig og at det ansøgte ikke er i strid med fredningens formål. Derfor meddeles i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, tilladelse til det ansøgte.

Klagevejledning, jf. naturbeskyttelseslovens § 86 og § 87:

Der kan inden 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt, klages til Naturklagenævnet over afgørelsen.

En eventuel klage skal indgives skriftligt til Fredningsnævnet, som derefter vil fremsende sagen til Naturklagenævnet.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af klagen, at klageren indbetaler et gebyr på 500,- kr. til Naturklagenævnet.

Naturklagenævnet vil sende klageren en opkrævning på gebyret, når nævnet har modtaget sagen fra Fredningsnævnet.

Naturklagenævnet vil ikke påbegynde behandlingen af klagen, før gebyret er modtaget.

Rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, med mindre klagemyndigheden bestemmer andet.

Tilladelsen må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet uden at klage er modtaget.

Tilladelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden tre år fra i dag, jf. naturbeskyttelseslovens § 66, stk. 2.

Klageberettigede er:

Adressaten for afgørelsen,

ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,

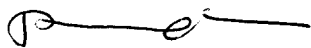
offentlige myndigheder,

lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,

landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og

landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Med venlig hilsen

Per Holkmann Olsen

Kopi er tilsendt:

Nationalmuseet, Fredriksholms Kanal 12, 1220 København K.

Danmarks Naturfredningsforening, Masnedøgade 20, 2100 København Ø

By- og Landskabsstyrelsen, Haraldsgade 53, 2100 København Ø

Det Centrale Fredningsregister, Haraldsgade 53, 2100 København Ø

Dansk Ornitologisk Forening i Århus Amt, Louisevej 100, 8220 Brabrand

Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité v/ Bente N. Storm, Anneksvej 2, Væth, 8870 Langå

Fredningsnævnets ministerudpegede medlem, Jytte Heslop, Katterhøjvej 4, 8270 Højbjerg

Fredningsnævnets kommunalt udpegede medlem, Sean Boisen, Hobrovej 55, 8900 Randers

Randers Kommune, Laksetorvet, 8900 Randers

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del

Retten i Århus
Tinghuset, Vester Alle 10
8000 Århus C

Tlf 86122077

Skov- og Naturstyrelsen
Kronjylland
Vasevej 7
"mailto:pho@domstol.dk"}
8900 Randers

{HYPERLINK

CVR 11 98 62 93

Den 21. juni 2009.

**Vedrørende journal nr. 8901-01.2009.40, ansøgning om tilladelse til genslyngning af Fussingø Møllebæk,
journal nr. 8901-01.2009.15, ansøgning om tilladelse til etablering af et omløb ved Fussingø Møllebæk,
journal nr. 8901-01.2008.26, ansøgning om tilladelse til anvendelse af elmotor ved sejlads på Fussing Sø
journal nr. 8901-01.2008.138, ansøgning om tilladelse til at bygge en toiletbygning ved Damager, matr. Nr. 1 a Fussing Hgd., Ålum, og
journal nr. 8901-01.2007.114, ansøgning om tilladelse til etablering af formidlingsbro ved Fussingø Naturskole.**

Fredningsnævnet har fra Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland, modtaget en række ansøgninger, som alle vedrører Fussingø Statsskovdistrikt.

Områderne, der hører under Fussingø Statsskovdistrikt, er omfattet af fredningsdeklaration, lyst den 10. marts 1956.

Fredningsnævnet foretog besigtigelse den 27. april 2009. Under besigtigelsen var Skov- og Naturstyrelsen repræsenteret ved Peter Iversen og Jan Grundtvig Højland, og Randers Kommune var repræsenteret ved Hanne Larsen.

De berørte områder for ansøgningerne blev besigtiget af nævnet, og ansøgningerne blev drøftet.

Det er oplyst af Randers Kommune, at området er udpeget som EF-habitatområde nr. 30: Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simsted og Nørre Å-dal samt Skrabvadbæk. Udpegningsgrundlaget for habitatområdet er bl.a. odder og damflagermus. Randers Kommune er ikke kommet med bemærkninger om, at EF-habitatområdet vurderes at blive påvirket i negativ retning ved gennemførelse af de foreliggende ansøgninger.

Vedr. journal nr. 8901-01.2008.138, ansøgning om tilladelse til at bygge en toiletbygning ved Damager, matr. Nr. 1 a Fussing Hgd. Ålum:

Fredningsnævnet har modtaget ansøgningen den 14. oktober 2008 fra Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen.

Det er i ansøgningen oplyst, at Skov- og Naturstyrelsen ønsker at bygge en toiletbygning ved lejrpladsen ved Damager. Pladsen er et meget besøgt udflugtsmål af både institutioner og børnefamilier. I dag kan Skov- og Naturstyrelsen ikke henvise til et toilet i området, og lejrpladsen er så besøgt, at der ikke kan opretholdes en forsvarlig hygiejnisk standard omkring lejrpladsen. Den ansøgte toiletbygning har dimensionerne: Højde 4,8 meter, længde 7 meter og bredde 5,5 meter. Huset opføres i sortmalet træ og med tagbeklædning af tagpap på lister. Nævnet fik under besigtigelsen forevist den ønskede placering for toiletbygningen, lige uden for skovbrynet til venstre for skovvejen. Nævnet har endvidere været forelagt tegningsmateriale vedrørende bygningen. Randers Kommune har ikke haft bemærkninger til ansøgningen.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse

Efter det oplyste er der et særligt behov for etablering af en toiletbygning ved lejrpladsen. På denne baggrund, og da den ansøgte toiletbygning ved sit udseende og med den ansøgte placering ikke findes at stride mod fredningens formål, meddeler Fredningsnævnet dispensation til den ansøgte bygning, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, på vilkår, at toiletbygningen opføres i overensstemmelse med tegningsmaterialet og de i øvrigt meddelte oplysninger.

Vedr. journal nr. 8901-01.2009.15, ansøgning om tilladelse til etablering af et omløb ved Fussingø Mølledam.

Fredningsnævnet har modtaget en ansøgning af 22. januar 2009 fra Skov- og Naturstyrelsen vedrørende omlægning af udløbet fra Fussingø Mølledam og dermed ændring af en del af Skalsåens forløb ved mølledammen.

Det er oplyst, at Skals Å har sit udspring i afløbet fra Fussing Sø. Søens afløb er opstemmet ved Fussingø Vandmølle, hvor der tidligere har været mølleri og elproduktion. Efter mølledammen falder vandet ca. 2,5 meter gennem en nedlagt ålekiste.

Den nye placering af udløbet vil medføre, at der nedlægges en betonkasse i adgangsvejen til vandmøllen, hvorfra vandet strømmer gennem et nyt forløb langs Vasevej.

Omkring station 230 meter rammer det nye forløb afløbets gamle placering, hvor vandet løb, før mølledammen blev opstemmet.

Det nye vandløb ilægges sten og grus for at hindre erosion af bunden, ned til station 230, hvorfra det vurderes, at vandløbet kan udvikle sig frit, uden at der bliver for stort fald på enkelte strækninger.

På strækningen langs dammen opdæmmes vandet af en 30 cm høj og ca. 2 meter bred jordvold. Der kan anvendes jord, som opgraves i det nye forløb. Dæmning etableres ca. 1 år, før det nye afløb åbnes, for at sikre en naturlig sætning og tilgroning.

Den ansøgte omlægning af udløbet fra Fussingø Mølledam skal ses i sammenhæng med ansøgningen om tilladelse til forlægning af Møllebækken samt en samtidig oprensning af Fussingø Mølledam.

Nævnet har været forelagt rids over det ønskede forløb for ændringen af åens forløb.

Under besigtigelsen oplyste Skov- og Naturstyrelsen, at omlægningen af udløbet vil sikre en faunapassage for fisk og vanddyr, og fjernelsen af den nuværende spærring kan medvirke til

opfyldelsen af målsætningen for Skals Å. Der vil være tale om en begrænset terrænregulering, hvor indgrebet skal foretages.

Det er oplyste, at Randers Kommune har givet tilladelse til ansøgningen.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse:

Under hensyn til formålet med omlægningen af udløbet fra Fussingø Mølledam, og da projektet er pænt tilpasset landskabet, meddeler Fredningsnævnet dispensation til det ansøgte projekt, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, på vilkår, at projektet udføres i overensstemmelse med de foreliggende skitser med placering af omløbet og de i øvrigt meddelte oplysninger.

Vedrørende journal nr. 8901-01.2009.40, ansøgning om tilladelse til genslyngning af Fussingø Møllebæk.

Fredningsnævnet har modtaget en ansøgning af 31. marts 2008 fra Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland, om tilladelse til at genslynge en delstrækning af Fussing Møllebæk ved Fussingø, matr. nr. 1 a Fussingø Hgd. Ålum.

I forbindelse med ansøgningen har Fredningsnævnet været forelagt et notat af 25. januar 2006 fra det daværende Århus Amt med en beskrivelse af det ansøgte projekt samt en kortskitse af det omtrentlige forløb. Endvidere indeholder notatet en oversigt over koteforholdene i det eksisterende forløb.

Det fremgår blandt andet af det nævnte notat, at formålet med forlægningen primært er at gøre det muligt at fjerne kvælstof og fosfor fra drænvandet fra de nordlige markarealer, "Hesselbjerg". Dette vil være til gavn for såvel mølledammen ved Fussingø, som for Limfjorden.

Under besigtigelsen oplyste Skov- og Naturstyrelsen, at den nuværende gravede kanal, som stammer fra 1800-tallet, vil forsvinde i forbindelse med omlæggelsen af Fussingø Møllebæk. Det gamle forløb af åen er afdækket, og når omlægningen af åen skal gennemføres, vil det ske ved, at åen bliver fulgt i det laveste område i terrænet, hvor der kun renses op i lav dybde. På det længere sigt er det ønsket, at åen føres uden om mølledammen, hvorved bivirkninger ved gennemløb af dammen kan undgås.

Det er endvidere oplyst, at Kulturhistorisk Museum, Randers, har udtalt, at ålekisten, som anslås til at være fra perioden 1920-1930, ikke er et kulturhistorisk mindesmærke og derfor ikke er beskyttet af museumsloven.

Randers Kommune har ikke haft bemærkninger til ansøgningen.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse:

Ved det ansøgte projekt ønsker Skov- og Naturstyrelsen at føre åen tilbage til sit oprindelige forløb. Fordelen ved omlægningen er, at det derved bliver muligt at fjerne kvælstof og fosfor fra drænvandet fra de nordlige markarealer i området. På denne baggrund, og da en genslyngning af åen landskabeligt set ikke strider mod fredningens formål, meddeler Fredningsnævnet dispensation til den ansøgte omlægning af Fussingø Møllebæk, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, på vilkår, at omlægningen sker i overensstemmelse med de foreliggende oplysninger fra nævnet.

Vedr. journal nr. 8901-01.2008.26, ansøgning om tilladelse til anvendelse af elmotor ved sejlads på Fussing Sø:

Fredningsnævnet har ved e-mail af 31. marts 2008 fra Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland, modtaget Randers Sportsfiskerforenings ansøgning af 5. februar 2008 om tilladelse til at anvende elmotor i forbindelse med fiskeri på Fussing Sø.

Det er i ansøgningen oplyst, at foreningen har 85 medlemmer, hvoraf en del har nået en alder, hvor det at ro en båd ikke længere er muligt, enten fordi kræfterne ikke længere er til det, eller på grund af nedsat førlighed. For denne gruppe af medlemmer vil det være en fordel at kunne benytte en elmotor ved lystfiskeri på Fussing Sø. Der henvises endvidere i ansøgningen til, at en elmotor vil være meget støjsvag og ikke udleder udstødningsgasser under sejlads.

Under besigtigelsen oplyste Skov- og Naturstyrelsen, at der er tre både, hvorfra der må fiskes i søen. I øvrigt er der ikke offentlig adgang til søen. Randers Sportsfiskerforening og Danmarks Sportsfiskerforening har hver en af bådene, og Statsskovdistriktet benytter den sidste båd til medarbejdere og til brug for bredejere. Den foreliggende ansøgning vedrører alene den båd, der benyttes af Randers Sportsfiskerforening. Skov- og Naturstyrelsen bekræftede, at en elmotor ikke larmer. Det er endvidere Skov- og Naturstyrelsens vurdering, at brugen af elmotor ikke vil påvirke søen og dens plante- og dyreliv i større omfang end sejlads med årer. En anvendelse af elmotor vil muligvis i visse tilfælde endda være mindre forstyrrende end brugen af årer. Det er endvidere blevet oplyst, at der også er givet tilladelse til brug af elmotor i enkelte tilfælde ved Hald Sø.

Randers Kommune har ikke haft bemærkninger til ansøgningen.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse:

Efter det oplyste er sejladsen på Fussing Sø af begrænset omfang. På denne baggrund, og da brugen af elmotor ikke vil påvirke søen og dens plante- og dyreliv mere end den nuværende sejlads med årer, og da en elmotor er støjsvag, finder Fredningsnævnet ikke, at ansøgningen om tilladelse til brug af elmotor strider mod fredningens formål, og nævnet meddeler derfor dispensation til ansøgningen, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

Vedr. journal nr. 8901-01.2007.114, ansøgning om tilladelse til etablering af formidlingsbro ved Fussingø Naturskole:

Fredningsnævnet har den 20. august 2007 modtaget Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsens ansøgning om tilladelse til etablering af en formidlingsbro ved Fussingø Naturskole. Naturskolen ligger i Søndermade, der ligger syd for avlsbygningerne ved Fussingø.

Det er oplyst, at søen på Søndermade opstod i 2002, efter at drænsystemet blev ødelagt. Efterfølgende er vandstanden steget på engen og er blevet til en permanent vandflade. Søndermade rummer i dag et naturligt plante- og dyreliv. Det er disse naturværker, Fussingø Naturskole ønsker at formidle til børn og unge.

I forbindelse med etableringen af broen er det nødvendigt at bygge en mindre trappe ned over det stendige, der markerer terrænspringet fra avlsbygningerne til vandfladen på Søndermaden.

Formidlingsbroen tænkes udført som en lav gangbro og skal være med til at sikre, at formidlingen af søens dyreliv kan ske på et betryggende grundlag.

I princippet tænkes formidlingsbroen opført som badebroen i Fussing Sø. Stolper sættes i søbunden, og der fastgøres vanger og gangbrædder til disse stolper.

Formidlingsbroens dimensioner vil være ca. 1,2 meter i bredden og ca. 8 meter i længden. Vanddybden ved formidlingsbroen anslås til ikke at overstige 0,5 meter.

Formidlingen vanskeliggøres i dag ved, at Søndermade ikke kan undersøges, uden at man går gennem en bræmme med mudder og høj vegetation. En formidlingsbro vil kunne afhjælpe dette ved at give børnene en nem og sikker adgang til vandet.

Der er offentlig adgang til formidlingsbroen, og den vil naturligvis også kunne benyttes af øvrige gæster i området.

Randers Kommune har ved brev af 16. november 2007 anbefalet, at nævnet meddeler tilladelse til den ansøgte bro.

Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse:

Da anlæggets formål er almennyttigt ved at naturskolens besøgende lettere får adgang til søen, og da formidlingsbroen – efter Fredningsnævnets vurdering – landskabeligt vurderes ikke at komme til at fremstå som dominerende i landskabet, meddeler nævnet dispensation til den ansøgte formidlingsbro, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, på vilkår, at broen opføres i overensstemmelse med de meddelte oplysninger.

Klagevejledning, jf. naturbeskyttelseslovens § 86 og § 87:

Der kan inden 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt, klages til Naturklagenævnet over afgørelsen.

En eventuel klage skal indgives skriftligt til Fredningsnævnet, som derefter vil fremsende sagen til Naturklagenævnet.

Det er en betingelse for Naturklagenævnets behandling af klagen, at klageren indbetaler et gebyr på 500,- kr. til Naturklagenævnet.

Naturklagenævnet vil sende klageren en opkrævning på gebyret, når nævnet har modtaget sagen fra Fredningsnævnet.

Naturklagenævnet vil ikke påbegynde behandlingen af klagen, før gebyret er modtaget.

Rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, med mindre klagemyndigheden bestemmer andet.

Tilladelsen må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet uden at klage er modtaget.

Tilladelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden tre år fra i dag, jf. naturbeskyttelseslovens § 66, stk. 2.

Klageberettigede er:

Adressaten for afgørelsen,

ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,

offentlige myndigheder,

lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,

landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og

landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Med venlig hilsen

Per Holkmann Olsen

Denne afgørelse udsendes pr. mail til:

Jan Grundtvig Højland, Skov- og Naturstyrelsen, Kronjylland, Vasevej 7, 8900 Randers, [{HYPERLINK "mailto:jgh@sns.dk"}](mailto:jgh@sns.dk)

By- og Landskabsstyrelsen, Haraldsgade 53, 2100 København Ø, [{HYPERLINK "mailto:blst@blst.dk"}](mailto:blst@blst.dk)

Det Centrale Fredningsregister, Haraldsgade 53, 2100 København Ø, [{HYPERLINK "mailto:blstnatur@blst.dk"}](mailto:blstnatur@blst.dk)

Danmarks Naturfredningsforening, Masnedøgade 20, 2100 København Ø, [{HYPERLINK "mailto:dn@dn.dk"}](mailto:dn@dn.dk)

Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité v/ Christian Halgreen, Højvej 7, 8870 Langå, [{HYPERLINK "mailto:Randers@dn.dk"}](mailto:Randers@dn.dk)

Dansk Ornitologisk Forening, Vesterbrogade 140, 1620 København V, [{HYPERLINK "mailto:natur@dof.dk"}](mailto:natur@dof.dk)

Dansk Ornitologisk Forening lokal, [{HYPERLINK "mailto:Randers@dof.dk"}](mailto:Randers@dof.dk)

Det ministerudpegede medlem af nævnet, Jytte Heslop, Katterhøjvej 4, 8270 Højbjerg, [{HYPERLINK "mailto:jytte.heslop@gmail.com"}](mailto:jytte.heslop@gmail.com)

Det kommunevalgte medlem af nævnet, Sean Boisen, Hobrovej 55, 8900 Randers, [{HYPERLINK "mailto:info@boisenbolig.dk"}](mailto:info@boisenbolig.dk)

Randers Kommune, Miljø og Teknik, Laksetorvet, 8900 Randers, [{HYPERLINK "mailto:teknisk@randers.dk"}](mailto:teknisk@randers.dk)

samt pr. post til Randers Sportsfiskerforening v/ Christian Møller, Kirkegade 16, 8900 Randers.

Den 13. juni 2013

FN 2012.177: Ansøgning fra Naturstyrelsen Kronjylland om ombygning af bygning på ejendommen matr. nr. 1a Fussingø Hgd., Ålum beliggende Vasevej 5-7, 8920 Randers NV

Fredningsnævnet har den 2. november 2012 fra Randers Kommune modtaget en ansøgning fra Naturstyrelsen Kronjylland om ombygning af bygning på ejendommen matr. nr. 1a Fussingø Hgd., Ålum beliggende Vasevej 5-7, 8920 Randers NV.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde den 5. februar 2013, hvor ejendommen blev besigtiget. I besigtigelsen deltog foruden fredningsnævnet Naturstyrelsen Kronjylland ved Stine Skivild Westing. Fredningsnævnet har herefter indhentet yderligere oplysninger og truffet afgørelse i sagen. Begrundelsen for afgørelsen er anført nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Overfredningsnævnet traf den 6. juni 1953 afgørelse om fredning af arealer ved Fussing sø og Læsten Bakker. Det fremgår af afgørelsen bl.a., at der på et areal af matr.nr. 1a på 11,78 ha beliggende ved søen pålægges en servitut, hvorefter arealet ikke må bebygges varigt eller midlertidigt. Der må ikke anbringes skure, boder, master, skilte eller lignende.

Ved fredningsnævnets afgørelse af 7. marts 1956 skete der fredning af Fussingø. Formålet med fredningen er primært at bevare træbeplantningen. Det fremgår af afgørelsen, at den bl.a. omfatter matr.nr. 1a Fussingø Hovedgaard.

Fredningsnævnet har i sagen indhentet en udtalelse fra Naturstyrelsen bl.a. med det formål at få belyst, i hvilket omfang ejendommen er omfattet af fredningerne. Af udtalelsen af 29. april 2013 fremgår følgende:

”Fredningsnævnet har i mail af 17. marts 2013 anmodet Naturstyrelsen om teknisk bistand vedrørende ovennævnte ansøgning om dispensation, jf. naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 4.

Nedenstående oplysninger og bemærkninger skal alene ses som svar på anmodningen om teknisk bistand og kan hverken tages som udtryk for, at Naturstyrelsen anbefaler en dispensation til det ansøgte eller det modsatte.

Ansøgningen

Naturstyrelsen Kronjylland har søgt om tilladelse til ombygning af Vasevej 5-7. Det er anført i ansøgningen, at Fussingø Hovedgård huser mange arealdriftsfunktioner for Naturstyrelsen. Fremover skal ejendommen tillige huse Naturstyrelsens vandovervågningsenhed, hvorfor der er behov for at udvide de eksisterende kontorfaciliteter. Forpagterboligen er i dag sammenbygget med de eksisterende kontorfaciliteter på Vasevej 7. Forpagterboligen ønskes inddraget til kontorer. I forbindelse med ombygningen ønskes murværket omfuget, udvendige vinduer udskiftet til småsprossede, udvendige døre udskiftet til røde fyldingsdøre, tagkonstruktionen udskiftet til tegltag med fast undertag, ovenlys etableret, nedrivning af skorsten, sikre handicapparkering og niveaufri adgang, renovering af eksisterende terrasse samt etablering af ny.

Fredningen

Ejendommen matr.nr. 1a m.fl. er omfattet af Fredningsnævnets fredningsdeklaration af 7. marts 1956 vedrørende Fussingø.

Fredningens formål er fortrinsvis at bevare træbeplantningen:

1.

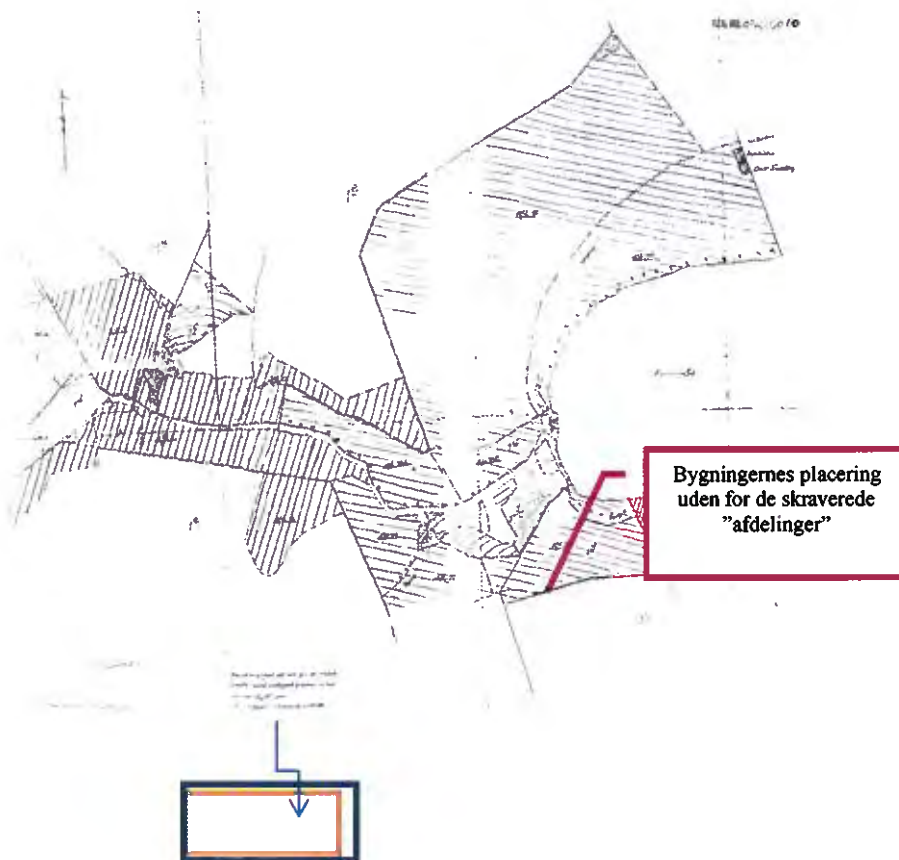
De på vedhæftede kort med grønt skraverede landbrugsarealer (afdelingerne nr. 86, 87 og 89 B, ialt ca. 70,71 ha) og engarealerne under skoven afdelingerne nr. 89A, 90, 91 og 92, ialt ca. 23,7 ha, hvoraf afdelingerne nr. 89A, 90 og 91 må betragtes som fredskovspligt undergivet) skal bevares som sådanne uden bebyggelse eller beplantning uden for de nu bebyggede eller beplantede områder.

De på arealernes værende trægrupper samt olletræbevoksningen m.v. ved skærediden skal bevares længst muligt, og i passende omfang søges erstattet med nye træer af de samme arter, når de gamle ikke længere kan bevares. Trægrupper og fritstående træer er på kortet markeret ved røde kryds.

h.

I de på kortet med rød skravering markerede afdelinger (afdeling nr. 8, 14, 53 og 73 ialt ca. 33 ha), der er henlagt under distriktets lystskovareal, foretages udhugningen i videst muligt omfang med henblik på bevarelse af gamle løvtræer. Nykulturer, grusgravning eller lignende må kun iværksættes efter indhentet approbation af direktøren for statskovbruget.

Det må antages, at fredningens omfang er begrænset til de skraverede felter med de anførte afdelingsnumre og som afgrænset af de stiplede linjer, jf. nedenfor (idet bemærkes, at originalkortet, som befinder sig i fredningsregisteret, ikke er indtegnet med farver som anført). Da området, hvor bebyggelsen er beliggende, ligger uden for de skraverede felter, må det antages, at dette område ikke er omfattet af fredningen, jf. fredningens nr. 1, første afsnit, sidste sætning.

Herpå er anført afb. nr. for de fredede
arealer samt indtegnet grænserne her-
for med stiplede linie.
* Indtegner fritslående lovtræer

Ejendommen

Matr.nr. 1a Fussingø Hgd., Ålum, beliggende Vasevej 5-7, 8920 Randers, er 1 ud af 10 matrikler, som er ejet af staten, Naturstyrelsen Kronjylland. Ejendommen er registreret i BBR som særligt vurderet skov og plantage. Den pågældende matrikel har et areal på ca. 578 ha.

Øvrig regulering/planlægning på arealet

Det bebyggede område ligger indenfor skovbyggelinjen samt i habitatområde 30 - Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, samt Skravad Bæk.

Udpegningsgrundlag:

...

Øvrige bemærkninger

Naturstyrelsen har ingen yderligere bemærkninger.”

Fredningsnævnets afgørelse

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, at fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en foreslået eller fastsat fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Efter Naturstyrelsens udtalelse lægger fredningsnævnet til grund, at bygningen ikke er omfattet af en fredning, hvorom det tilkommer fredningsnævnet at træffe afgørelse om dispensation i relation til de planlagte bygningsarbejder.

Fredningsnævnet foretager derfor ikke yderligere i sagen.

Klagevejledning

Det fremgår af naturbeskyttelsesloven, at fredningsnævnets afgørelser om lovens § 50, stk. 1, kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet. Fredningsnævnet bemærker dog, at det er Natur- og Miljøklagenævnet, der i tilfælde af klage træffer afgørelse om, hvorvidt denne afgørelse kan påklages.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt.

I medfør af naturbeskyttelseslovens § 86 er følgende klageberettigede:

- Adressaten for afgørelsen
- Ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører
- Offentlige myndigheder
- En berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- Lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen
- Landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø

- Landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Klage skal indsendes til fredningsnævnet (Nørregade 1, 8900 Randers eller marh@domstol.dk), som videre-sender klagen til Natur- og Miljøklagenævnet sammen med afgørelsen og det materiale, der er indgået i sa-gens behandling.

Det er en betingelse for Natur- og Miljøklagenævnets behandling af klagen, at der indbetales et gebyr på 500 kr. til Natur- og Miljøklagenævnet. Natur- og Miljøklagenævnet vil sende en opkrævning på gebyret til kla-geren, når sagen er modtaget fra fredningsnævnet. Denne opkrævning skal anvendes ved indbetaling af ge-byret. Natur- og Miljøklagenævnet modtager ikke check eller kontanter. Natur- og Miljøklagenævnet påbe-gynder behandlingen af klagen, når gebyret er modtaget. Betales gebyret ikke på den anviste måde og inden for den fastsatte frist på 14 dage, afvises klagen fra behandling. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Natur- og Miljøklagenævnets hjemmeside www.nkn.dk.

Det fremgår af naturbeskyttelsesloven, at såfremt en klage indgives, må en meddelt dispensation ikke udnyt-tes, før sagen er færdigbehandlet og i givet fald stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet.

Det fremgår videre af naturbeskyttelsesloven, at en dispensation bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til

Naturstyrelsen Kronjylland, stews@nst.dk

Naturstyrelsen, nst@nst.dk

Randers Kommune, henrik.wessel.fyhn@randers.dk

Danmarks Naturfredningsforenings lokalkomité Randers, randers@dn.dk

Friluftsrådet, oestjylland@friluftsradet.dk

Dansk Ornitologisk Forening, natur@dof.dk

Dansk Ornitologisk Forening, randers@dof.dk

Den 2. juli 2014

FN 2014.43: Forbedrede adgangsmuligheder ved badebroen ved Fussingø

Fredningsnævnet har den 31. marts 2014 via Randers Kommune modtaget en forespørgsel fra Naturstyrelsen Kronjylland om forbedrede adgangsmuligheder ved badebroen ved Fussingø på ejendommen matr. nr. 1a Fussingø Hgd., Ålum beliggende Vasevej 5-7, 8920 Randers NV.

I forespørgslen er anført følgende:

På vegne af NST-Kronjylland og initiativ-gruppen Fussing sø badestrands bevarelse, søger ... om dispensation til at forbedre adgang- og opholdsforholdene på plænen foran broen ved Fussing sø, 1a Fussingø Hgd., Ålum.

Formålet er at forbedre plænen bæreevne ift. færdsel, adgang og rekreation, dvs. gøre den mindre smattet.

Det ønskes at udlægge ca. 3cm grus på et 400m², der i mange år har været holdt som slået plæne.

...

Det er Randers Kommunes opfattelse, at gruset ikke vil stride mod fredningen.

Overfredningsnævnet traf den 6. juni 1953 afgørelse om fredning af arealer ved Fussing sø og Læsten Bakker. Det fremgår af afgørelsen bl.a., at der på et areal af matr.nr. 1a på 11,78 ha beliggende ved søen pålægges en servitut med en række begrænsninger i arealernes anvendelse.

Ved fredningsnævnets afgørelse af 7. marts 1956 skete der fredning af Fussingø. Formålet med fredningen er primært at bevare træbeplantningen. Det fremgår af afgørelsen, at den bl.a. omfatter matr.nr. 1a Fussingø Hovedgaard.

Fredningsnævnet har tidligere i en anden sag indhentet en udtalelse fra Naturstyrelsen om fredningen. I en udtalelse af 29. april 2013 er bl.a. anført følgende:

"Fredningen

Ejendommen matr.nr. 1a m.fl. er omfattet af Fredningsnævnets fredningsdeklaration af 7. marts 1956 vedrørende Fussingø.

Fredningens formål er fortrinsvis at bevare træbeplantningen:

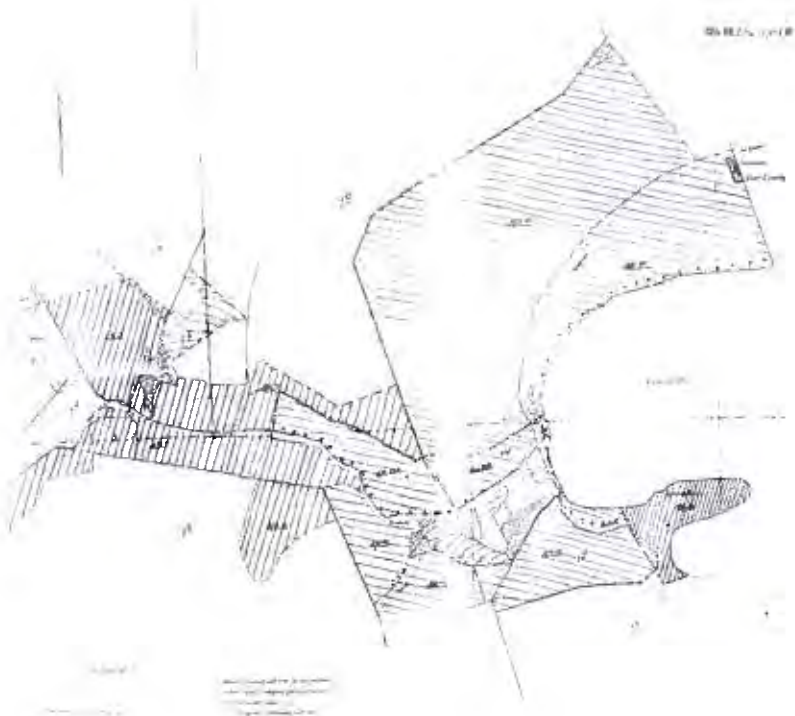
1.

De på vedhæftede kort med grønt skraverede landbrugsarealer (afdelingerne nr. 86,87 og 89 B, ialt ca. 70,71 ha) og engarealerne under skoven afdelingerne nr. 89A,90, 91 og 92, ialt ca. 23,7 ha ,hvoraf afdelingerne nr. 89A,90 og 91 må betragtes som fredskovspligt undergivet) skal bevares som sådanne uden bebyggelse eller beplantning uden for de nu bebyggede eller beplantede områder.

De på arealerne værende trægrupper samt alletræbevoksningen m.v. ved søbrodden skal bevares længst muligt, og i passende omfang søges erstattet med nye træer af de samme arter, når de gamle ikke længere kan bevares. Trægrupper og fritstående træer er på kortet markeret ved røde kryds.

4.

I de på kortet med rød skravering markerede afdelinger (afdeling nr. 8,14,53 og 73 ialt ca. 33 ha),der er henlagt under distriktets lystskovareal, foretages udhugningen i videst muligt omfang med henblik på bevarelse af gamle løvtræer. Rykulturer, grusgravning eller lignende må kun iværksættes efter indhentet approbation af direktøren for statskovbruget.

Fredningsnævnets bemærkninger

Det er fredningsnævnets opfattelse, at de påtænkte ændringer i form af udlægning af grus på en del af den eksisterende græsplæne ned mod Fussing Sø er af en karakter, der ikke er omfattet af fredningsbestemmelserne og således ikke er omfattet af fredningsnævnets kompetence i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en foreslået eller fastsat fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Fredningsnævnet foretager derfor ikke yderligere i sagen.

Martin Møller-Heuer

Denne udtalelse sendes til

Naturstyrelsen, nst@nst.dk og jgh@nst.dk
Randers Kommune, martin.tranholm.frost@randers.dk
Danmarks Naturfredningsforening, randers@dn.dk

Den 6. februar 2015

FN 2014.170. Etablering af nedsivningsanlæg

Fredningsnævnet har den 9. december 2014 modtaget en ansøgning fra Naturstyrelsen Kronjylland om tilladelse til at etablere et nedsivningsanlæg til brug for ejendommene Kardamsvej 1 og Vasevej 1, 8920 Randers NV. Begge ejendomme er ejet af Naturstyrelsen.

Ejendommene er omfattet af Fredningsnævnets afgørelse af 7. marts 1956 om fredning af arealer ved Fussingø, og fredningsnævnet skal meddele dispensation, hvis projektet skal gennemføres.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 3. februar 2015 og har besluttet at meddele dispensation i sagen. Begrundelsen for fredningsnævnets afgørelse er anført nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Fredningen ved Fussingø har overordnet til formål at sikre bevarelse af de træarter, der var på arealerne på fredningstidspunktet. Der er endvidere fastsat regler om forbud mod bebyggelse.

Det er i ansøgningen anført, at der er tale om udskiftning af et eksisterende spildevandsanlæg. Det nuværende anlæg er brudt sammen og søges erstattet af et tidssvarende anlæg til nedsivning. Det er Randers Kommunes vurdering, at der kan meddeles tilladelse.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 3. februar 2015. I besigtigelsen deltog foruden fredningsnævnet Naturstyrelsen ved Jan Grundtvig Højland, Peter Iversen og David Bro, Randers Kommune ved Jakob Aarup og Danmarks Naturfredningsforening ved Ingemann Schnetler. Både det ministerudpegede medlem og det kommunalt udpegede medlem af fredningsnævnet havde forfald, men har i øvrigt deltaget i fredningsnævnets afgørelse med deres kendskab til området fra andre sager.

Peter Iversen redegjorde for projektet. Der nedgraves en tank fælles for de to ejendomme. Nedsivningsfaciliteterne graves ned mellem ejendommene og vil ikke være synlig efterfølgende.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af arealer ved Fussingø betyder, at etablering af nedsivningsanlægget kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Da arealet retableres, så anlægget derefter ikke er synligt, meddeler fredningsnævnet dispensation i sagen. Det forudsættes herved, at der ikke sker fældning af træer i strid med fredningsbestemmelserne.

Klagevejledning

Afgørelsen kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Hvis du ønsker at klage over denne afgørelse, kan du klage til Natur- og Miljøklagenævnet. Du klager via Klageportalen, som du finder et link til på forsiden af www.nmkn.dk. Klageportalen ligger på www.borger.dk og www.virk.dk. Klagen sendes gennem Klageportalen til fredningsnævnet. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for fredningsnævnet i Klageportalen. Når du klager, skal du betale et gebyr på 500 kr. Du betaler gebyret med betalingskort i Klageportalen.

Natur- og Miljøklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning til fredningsnævnet, der videresender anmodningen til Natur- og Miljøklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

Såfremt en klage indgives, må en dispensation ikke udnyttes, før sagen er færdigbehandlet og i givet fald stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet.

En dispensation bortfalder, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt.

Fristen for eventuelt søgsmål ved domstolene er 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Jytte Heslop,
2. Kurt Søndergaard,
3. Naturstyrelsen, København, att. Søren F. Hansen,

4. Naturstyrelsen, Det Åbne Land,
5. Randers Kommune, att. Jakob Aarup,
6. Danmarks Naturfredningsforening, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, Randers,
8. Dansk Ornitologisk Forening, København,
9. Dansk Ornitologisk Forening, Randers,
10. Friluftsrådet, Randers,
11. Naturstyrelsen, Kronjylland, att. Jan Grundtvig Højland,
12. Kulturstyrelsen,
13. Region Midtjylland.

Den 6. februar 2015

FN 2014.171. Forbedringer af faciliteter ved badepladsen ved Fussing Sø

Fredningsnævnet har den 10. december 2014 modtaget en ansøgning fra Naturstyrelsen Kronjylland om tilladelse til etablering af bade faciliteter ved Fussing Sø i form af udskiftning og forlængelse af badebroen, opførelse af omklædningsskur og anlæggelse af sti. Ejendommen ejes af Naturstyrelsen.

Ejendommen er omfattet af fredningsnævnets afgørelse af 7. marts 1956 om fredning af arealer ved Fussingø, og fredningsnævnet skal meddele dispensation, hvis projektet skal gennemføres.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 3. februar 2015 og har besluttet at meddele dispensation i sagen. Begrundelsen for fredningsnævnets afgørelse er anført nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Fredningen ved Fussingø har for så vidt angår Fussing Sø til formål at sikre, at vandstanden i søen ikke ændres, at fiskeri foretages under hensyntagen til faunaens bevarelse samt at fastlægge perioder for jagt på søen. Fredningen har for så vidt angår arealerne i øvrigt til formål at sikre den eksisterende bøgetræskultur. Der er endvidere fastsat regler om forbud mod bebyggelse.

Naturstyrelsen har til brug for en tidligere sag ydet teknisk bistand til fredningsnævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. og i den forbindelse bl.a. udtalt yderligere om fredningsbestemmelserne:

”Fredningens formål er fortrinsvis at bevare træbeplantningen:

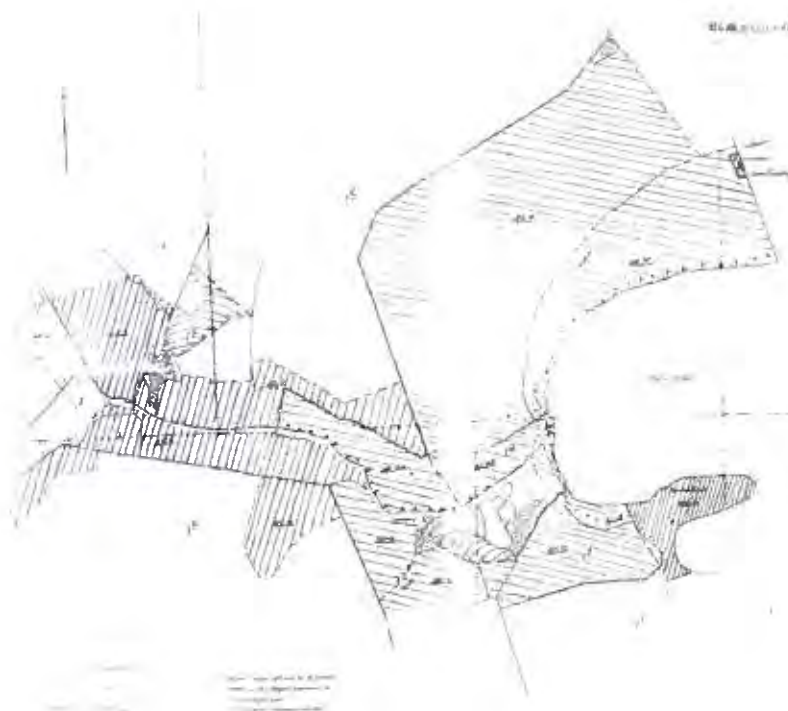
1.

De på vedhæftede kort med grønt skraverede landbrugsarealer (afdelingerne nr. 86,07 og 89 B, ialt ca. 70,71 ha) og engarealerne under skoven afdelingerne nr. 89A,90, 91 og 92, ialt ca. 23,7 ha ,hvoraf afdelingerne nr. 89A,90 og 91 må betragtes som fredskovspligt undergivet) skal bevares som sådanne uden bebyggelse eller beplantning uden for de nu bebyggede eller beplantede områder.

De på arealerne værende trægrupper samt olletræbevoksningen m.v. ved søbredden skal bevares længst muligt, og i passende omfang søges erstattet med nye træer af de samme arter, når de gamle ikke længere kan bevares. Trægrupper og fritstående træer er på kortet markeret ved røde kryds.

4.

I de på kortet med rød skravering markerede afdelinger (afdeling nr. 8,14,53 og 73 ialt ca. 33 ha), der er henlagt under distriktets lystskovareal, foretages udhugningen i videst muligt omfang med henblik på bevarelse af gamle løvtræer. Nykulturer, grusgravning eller lignende må kun iværksættes efter indhentet approbation af direktøren for statskovbruget.

”

Naturstyrelsen har i ansøgningen oplyst, at den eksisterende badebro er medtaget af vejr og vind og derfor ønskes udskiftet med en ny bro. Den nye bro ønskes forlænget fra 60 til ca. 70 meter for at opnå en tilstrækkelig dybde ved hovedspring. Der etableres ligeledes en rampe for kørestolsbrugere. Endvidere udvides brohovedet fra 2 x 4 meter til 2,5 x 6 meter af sikkerhedsmæssige grunde.

Der ønskes endvidere opført et omklædningsskur på ca. 5,5 x 4,4 meter foran toiletbygningen mod søen. Det opføres efter Naturstyrelsens småhusprogram med vægge og bænke på tre sider og i sortmalet træ og med tagpap på taget.

Der ønskes endelig anlagt en sti fra parkeringspladsen med en hældning på ca. 5 % af hensyn til kørestolsbrugere. Stien bliver 1,3 meter bred og etableres med naturbelægning i form af grus, stenmel eller lignende.

Randers Kommune har oplyst, at kommunen under forudsætning af fredningsnævnets dispensation vil meddele dispensation, dog således at det med henvisning til søbeskyttelseslinjen foreslås, at omklædningsskuret placeres på den anden side af toiletbygningen.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 3. februar 2015. I besigtigelsen deltog foruden fredningsnævnet Naturstyrelsen ved Jan Grundtvig Højland og David Bro, Randers Kommune ved Nguyet Le og Martin Frøst og Danmarks Naturfredningsforening ved Ingemann Schnetler. Det ministerudpegede medlem af fredningsnævnet havde forfald, men har i øvrigt deltaget i fredningsnævnets afgørelse med sit kendskab til området fra andre sager.

Jan Grundtvig Højland gennemgik projektet. Placeringen af omklædningsskuret blev drøftet, og der blev opnået enighed om en løsning, hvorefter der sker en sammenbygning af en toiletbygning og et omklædningsskur, så der er tale om én bygning, der placeres i samme område som den nuværende

toiletbygning, og som kan udvides i grundplan efter nærmere drøftelser mellem Naturstyrelsen og Randers Kommune som dispensationsmyndighed i relation til søbeskyttelseslinjen.

Fredningsnævnets afgørelse

Det er i fortsættelse af afgørelsen af 2. juli 2014 (FN 2014.43) og i lyset af fredningsbestemmelserne fredningsnævnets opfattelse, at den påtænkte ændring i form af stiens etablering ikke er af en karakter, der er omfattet af fredningsnævnets dispensationskompetence.

Fredningen af arealer ved Fussingø betyder i øvrigt, at projektet forudsætter fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Projektet strider ikke mod fredningen formål og er begrundet i en øget og mere sikker adgang til området. På den baggrund og med bemærkning om, at det overlades til Naturstyrelsen og Randers Kommune at finde den mest hensigtsmæssige udformning og placering af omklædningsskuret ud fra den løsning, der blev skitseret ved besigtigelsen, meddeler fredningsnævnet dispensation.

Klagevejledning

Afgørelsen kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Hvis du ønsker at klage over denne afgørelse, kan du klage til Natur- og Miljøklagenævnet. Du klager via Klageportalen, som du finder et link til på forsiden af www.nmkn.dk. Klageportalen ligger på www.borger.dk og www.virk.dk. Klagen sendes gennem Klageportalen til fredningsnævnet. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for fredningsnævnet i Klageportalen. Når du klager, skal du betale et gebyr på 500 kr. Du betaler gebyret med betalingskort i Klageportalen.

Natur- og Miljøklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning til fredningsnævnet, der videresender anmodningen til Natur- og Miljøklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

Såfremt en klage indgives, må en dispensation ikke udnyttes, før sagen er færdigbehandlet og i givet fald stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet.

En dispensation bortfalder, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt.

Fristen for eventuelt søgsmål ved domstolene er 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Jytte Heslop,
2. Kurt Søndergaard,
3. Naturstyrelsen, att. Søren F. Hansen,
4. Naturstyrelsen, Det Åbne Land,
5. Randers Kommune, att. Nguyet Le,
6. Danmarks Naturfredningsforening, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, Randers,
8. Dansk Ornitologisk Forening, København,
9. Dansk Ornitologisk Forening, Randers,
10. Friluftsrådet, Randers,
11. Naturstyrelsen, Kronjylland, att. Jan Grundtvig Højland,
12. Kulturstyrelsen,
13. Region Midtjylland.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
(midtjyllandouest@fredningsnaevn.dk)

Den 14. september 2015

FN 2015.60: Vandrestaureringsprojekt ved Fussingø Vandmølle

Fredningsnævnet har den 27. maj 2015 fra Randers Kommune modtaget anmodning om tilladelse til at gennemføre et vandrestaureringsprojekt ved Fussingø Vandmølle matr.nr. 1a Fussingø Hgd., Ålum på arealer, der ejes af Naturstyrelsen.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse af arealerne besluttet at meddele dispensation. Begrundelsen for afgørelsen er anført neden for i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Arealerne er omfattet af fredningsnævnets afgørelse af 7. marts 1956 vedrørende Fussingø, der vedrørende Fussingø Mølledam har til formål at bevare vandstanden i dens nuværende højde. Der må ikke ske ændringer i Mølledammens tilstand uden fredningsnævnets tilladelse. Eng og skovarealer skal bevares som sådanne uden ny bebyggelse og beplantning. Træer markeret med røde kryds på fredningskortet skal bevares længst muligt. Forryngelse af træer skal ske med løvtræer, mens udhugningen i lystskovarealer skal foretages med henblik på bevaringen af gamle løvtræer.

Randers Kommune har om projektet bl.a. anført, at kommunen i forbindelse med gennemførelse af indsatser efter vandplan 2010-15 for Limfjorden har fået udført en forundersøgelse af et vandløbsrestaureringsprojekt ved Fussingø Vandmølle. Formålet med projektet er at sikre faunapassagen for fisk og smådyr i Fussing Møllebæk og opstrøms vandsystemer. I projektet bevares vandmøllen og Møllesøen, mens en opstemningen af vandløbet, som i dag udgør en spærring med et ca. 2 meters fald på vandløbet, fjernes. Vandløbet og møllesøen adskilles af en jordvold, og vandløbet føres uden om søen mod syd og forlægges herefter, som det menes at have ligget, før opstemningen af vandet til vandmøllen blev foretaget.

Der opføres ikke ny bebyggelse, bortset fra at der benyttes betontunnelelementer til vejunderføringer under vejen til Møllen/Troldeskovvej og under Krogedalsvej, hvor Fussing Møllebæk skal ledes ind i det nye vandløbstracé. Det vurderes, at træerne markeret med rødt kryds på fredningskortet ikke berøres af projektet, da den gamle stadig eksisterende kanal til Mølledammen benyttes til det nye vandløbstracé på dette område. Ved udgravningen til et nyt vandløbstracé langs Mølledammen og på det slyngede forløb nedstrøms mølledammen lægges det nye tracé så vidt muligt uden om de store træer for at bevare disse og for at gøre vandløbsstrækningen så naturlig som mulig.

Af en foretaget forundersøgelse til projektet fremgår det, at den samlede længde på det projekterede nye vandløb er ca. 1000 meter. Det gennemsnitlige fald vil være på 3 o/oo. Der etableres to nye overkørsler ved de krydsende veje Krogedalsvej og Vasevej/indkørsel til Fussing Mølle. Det vurderes, at der nuværende vandspejlsniveau i henholdsvis mølledammen og i askeellesumpen vil kunne opretholdes, og uønskede påvirkninger undgås. Projektforslaget nødvendiggør, at vandløb og møllesø adskilles hydraulisk både mod dræning og overløb. Der etableres derfor en jordvold langs mølledammens sydlige søbred, og mindre terrænreguleringer skal gennemføres. Overskudsjord skal som udgangspunkt anvendes til hævnning af vandløbsbunden i den tidligere afvandingskanal. Det vil være nødvendigt at fælde en række træer og buske af hensyn til færdsel i projektområdet i anlægsfasen.

For så vidt angår Natura2000-området vurderer kommunen, at der i anlægsfasen vil kunne være kortvarige indirekte påvirkninger som følge af udvaskning af materiale i forbindelse med anlægsarbejdet i vandløbet. Herudover vil der ikke være negative påvirkninger.

Af hensyn til Bilag IV-arterne vurderes projektet for så vidt angår odder og padder ikke at påvirke negativt, medens det for så vidt angår Grøn Kølleguldsmed vil medføre bedre forhold. Af hensyn til flagermus i området skal fældning af træer, der benyttes i yngleperioden og/eller til vinterdvale, ske uden for ungeperioden i juni – august eller uden for overvintringen fra oktober til marts.

Naturstyrelsen har i en udtalelse af 28. maj 2015 som teknisk bistand i medfør af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 4, anført, at vandstanden i Mølledammen holdes på samme niveau efter projektets gennemførelse, men at indgrebene i næromgivelserne er af en sådan karakter, at de fordrer fredningsnævnets tilladelse. Formålet med vandplanindsatsen i Fussingø Møllebæk er at genskabe faunapassable forhold for fisk og smådyr og derved opnå målopfyldelse i vandløbet. Projektområdet er beliggende i habitatområde nr. 30 Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simsted og Nørre Ådal, Skravad Bæk. Det fremgår af forundersøgelsen, at det ansøgte ikke i sig selv eller i forbindelse med andre planer om projekter kan påvirke Natura 2000-området negativt i væsentlig grad eller medføre beskadigelse af plantearter eller yngle- eller rasteområder for de dyrearter, der fremgår af habitatdirektivet bilag IV. Ansøgningsområdet er anskueliggjort på følgende måde:

Fredningsnævnet foretog den 25. august 2015 besigtigelse af området. I besigtigelsen deltog fredningsnævnets medlemmer samt Randers Kommune ved Anne Margrethe Wegeberg, Naturstyrelsen ved Peder Iversen og Danmarks Naturfredningsforening ved Max Thomsen og Ingemann Schnetler. Peder Iversen oplyste i tilknytning til gennemgangen af projektet, at der ikke vil ske fældning af træer, der eventuelt vil kunne huse flagermus.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af arealer ved Fussingø medfører, at projektet med vandløbsrestaurering kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter sagens oplysninger til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Det er fredningsnævnets opfattelse, at projektet ikke vil være i strid med fredningens formål, men derimod vil indebære en ønsket forbedring af vandløbsforholdene omkring Fussing Vandmølle. Fredningsnævnet meddeler derfor dispensation.

Klagevejledning

Afgørelsen kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Hvis du ønsker at klage over denne afgørelse, kan du klage til Natur- og Miljøklagenævnet. Du klager via Klageportalen, som du finder et link til på forsiden af www.nmkn.dk. Klageportalen ligger på www.borger.dk og www.virk.dk. Klagen sendes gennem Klageportalen til fredningsnævnet. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for fredningsnævnet i Klageportalen. Når du klager, skal du betale et gebyr på 500 kr. Du betaler gebyret med betalingskort i Klageportalen.

Natur- og Miljøklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning til fredningsnævnet, der videresender anmodningen til Natur- og Miljøklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

Såfremt en klage indgives, må en dispensation ikke udnyttes, før sagen er færdigbehandlet og i givet fald stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet.

En dispensation bortfalder, såfremt den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt.

Fristen for eventuelt søgsmål ved domstolene er 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Jytte Heslop,
2. Kurt Søndergaard,
3. Naturstyrelsen, København,
4. Randers Kommune, att. Anne Margrethe Wegeberg,
5. Danmarks Naturfredningsforening, København,
6. Danmarks Naturfredningsforening, Randers,
7. Dansk Ornitologisk Forening, København,
8. Dansk Ornitologisk Forening, Randers,
9. Kulturstyrelsen,
10. Region Midtjylland,
11. Friluftsrådet, Randers,
12. Naturstyrelsen, Kronjylland, att. Peder Kirk Iversen.

Afgørelser – Reg. nr.:

Fredningen vedrører:

Domme

Taksationskommissionen

Naturklagenævnet

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet

Kendelser

Deklarationer

Taksationskommissionen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

By- og Landskabsstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Att.: Jørgen Heinemeier

Sag nr. 356
J.nr. BLS-11-00013
Ref. SASIV

Sag nr. 356 – Fredning af Læsten Bakker

Den 21.10.2010

Vedlagt fremsendes et eksemplar af Taksationskommissionens
kendelse vedrørende fredning af Læsten Bakker.

Søgsmål til prøvelse af Taksationskommissionens afgørelse kan
anlægges efter § 88 i naturbeskyttelsesloven inden 6 måneder ef-
ter, at afgørelsen er meddelt. Sag anlægges, hvis sagsøgeren har
hjemting i Danmark, ved den byret, hvor sagsøgeren har hjemting.

Med venlig hilsen

Sarah Sivebæk
Sekretær

*Taksationskommissionen
Sekretariat
Haraldsgade 53
2100 København Ø*

Tlf.: 72 54 47 00

Sag nr. 356

Fredning af Læsten Bakker

Kendelse

Meddelt den 21. oktober 2010

Naturklagenævnets afgørelse af 14. december 2006 om erstatning i anledning af fredning af Læsten Bakker er indbragt for Taksationskommissionen af følgende lodsejere:

Lb.nr. 1 Arne Frank
Lb.nr. 5 Henrik Wøhleke
Lb.nr. 6 Erik Vinter
Lb.nr. 7 Per Ivan Kramer
Lb.nr. 9 Helge Bay-Smidt
Lb.nr. 11 Hans U. Faurschou
Lb.nr. 21 Børge Jensen
Lb.nr. 22 Leif Bodilsen

Taksationskommissionen, der da bestod af Bertil Vollmond (formand), Svend Aage Jensen og Christian Als, afholdt den 30. april 2007 mundtlig forhandling og foretog besigtigelse.

Endvidere deltog kommissionens vurderingskyndige konsulent, fhv. kontorchef, cand. polit. Erik Eriksen.

For ejerne af ejendommen lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 mødte LandboMidtØst ved konsulent Anders Åge K. Laier med ejerne Henrik Wøhleke, Erik Vinter, Per Ivan Kramer, Børge Jensen og Leif Bodilsen. Under besigtigelsen mødte endvidere Arne Frank.

For og med ejeren af ejendommen lb.nr. 9, Helge Bay-Smidt, mødte advokat Gert Lund.

For Randers Kommune mødte Jørgen Meilsø.

Sagen blev herefter udsat på Randers Kommunes overvejelser om ændring af stiføringen på visse ejendomme og kommunens overvejelser om etablering af en kreaturpassage på ejendommen lb.nr. 9.

Randers Kommune fremsendte herefter den 17. juni 2008 et forslag til ændring af Naturklagenævnets afgørelse vedrørende stiføring og forslag til etablering af en kreaturpassage på ejendommen lb.nr. 9 til Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del. Af forslaget fremgik bl.a., at en stiføring uden frahegning af stien var for risikabel og i praksis ikke mulig, og det blev foreslået, at der blev etableret en tunnel i nærheden af punkt T på fredningskortet.

Kommissionen, hvor Gitte Hansen havde afløst Svend Aage Jensen, foretog herefter den 25. august 2008 på ny mundtlig forhandling og besigtigelse.

Endvidere deltog kommissionens vurderingskyndige konsulent, fhv. kontorchef, cand. polit. Erik Eriksen.

For ejerne af ejendommen lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 mødte LandboMidtØst ved konsulent Anders Åge K. Laier med ejerne Arne Frank, Henrik Wøhleke, Erik Vinter, Per Ivan Kramer og Leif Bodilsen.

For og med ejeren af ejendommen lb.nr. 9, Helge Bay-Smidt, mødte advokat Gert Lund.

For Randers Kommune mødte Jørgen Meilsø.

Randers Kommune har herefter i breve af 24. september 2008 meddelt ejerne af ejendommene lb.nr. 21 og 22, at kommunen, hvis og når ejerne måtte ønske det, vil etablere færreste i nødvendigt omfang for at sikre samgræsning over den sti, der krydser ejendommene.

Randers Kommune har i brev af 24. september 2008 meddelt ejeren af lb.nr. 9, at kommunen opsætter hegn langs de nye stier, der går igennem de nu indhegnede områder. Udskiftning og større reparationer foretages af kommunen, mens ansvaret for strøm og daglig vedligeholdelse påhviler ejeren.

Naturklagenævnet traf den 9. marts 2009 afgørelse, hvorefter nævnet ikke fandt grundlag for at ændre stiføringen til Kragbjerg Høj, som foreslået af Randers Kommune, og overlod det til fredningsnævnet at træffe afgørelse om kommunens øvrige forslag.

Fredningsnævnet har derefter den 23. februar 2010 godkendt et forslag fra kommunen til niveaufri krydsning af publikum og kreaturer på ejendommen lb.nr. 9 og kommunens forslag til ændret stiføring over engen neden for Kragbjerg Høj på ejendommen lb.nr. 9 og en ændret stiføring gennem mosen i fredningens vestlige del, der berører ejendommene lb.nr. 1, 5 og 19.

Af fredningsnævnets afgørelse fremgår bl.a., at det af nævnet godkendte forslag indebærer, at der foretages hegning af stierne på de strækninger, der på fredningskortet er betegnet N-T-G og T-M, og etableres et enkelt tunnelrør ved punkt T. Denne løsning indebærer, at kreaturerne skiftevis bliver afskåret fra et af de to arealer, der afskæres fra den øvrige ejendom, af stianlægget. Kommunen har imidlertid erklæret sig villig at flytte et kort stykke af sti og hegn op til 5 gange årligt, således at græsningsarealet skiftes.

Ejeren af ejendommen lb. nr. 9 har under sagens behandling den 1. oktober 2008 rettet henvendelse til fredningsnævnet vedrørende tilladelse til genopførelse af en jagthytte, der angives at være nedbrændt i 2001.

Randers Kommune har i den forbindelse i mail af 16. september 2009 til ejeren anført, at kommunens umiddelbare indstilling er, at en genopførelse vil kunne godkendes, hvis hytten genopføres med sammen placering som før, men at en konkret ansøgning også vil kræve en behandling bl.a. af fredningsnævnet og kommunens planafdeling, da genopførelsen kræver en landzonetilladelse.

Fredningsnævnet har i mail af 23. februar 2010 oplyst, at sagen efter ejerens ønske blev stillet i bero den 24. juni 2009, og at ejeren den 23. februar 2010 er opfordret til at fremsende nærmere oplysninger vedrørende den nedbrændte jagthytte og ønsket om placering af den nye jagthytte.

Randers Kommune har i breve af 23. juni 2008 og 1. juni 2010 redegjort for stilængderne på de enkelte ejendomme efter de ændringer af stiforløbet, som fredningsnævnet har godkendt.

Klagerne har erklæret sig enige i, at erstatningen for fredningen fastsættes under hensyn til de ændringer af stiforløb m.v., der er sket ved fredningsnævnets afgørelse af 23. februar 2010.

LandboMidtØst har herefter i brev af 6. juli 2010 redegjort for de endelig erstatningskrav vedrørende ejendommene 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 og advokat Gert Lund har i breve af 16. juni, 30. juni og 3. september 2010 redegjort for det endelige erstatningskrav vedrørende ejendommen lb.nr. 9.

By- og Landskabsstyrelsen, der ikke har givet møde under de mundtlige forhandlinger og besigtigelser, har den 25. april 2007, 18. august 2008, 6. august og 28. september 2010 afgivet udtalelser om erstatningsfastsættelsen.

For de enkelte ejendomme er der tilkendt erstatning og nedlagt følgende påstande:

Lb.nr. 1

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 38.600 kr. specificeret således:

3,3 ha grundtakst à 3.200 kr.	10.560 kr.
3,3 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	6.600 kr.
270 m ny sti à 30 kr.	8.100 kr.
320 m eksisterende sti à 15 kr.	4.800 kr.
Erstatning for bortfald af tilskud til MVJ drift bortforpagtet areal (eng)	2.500 kr.
Erstatning for bortfald af tilskud til MVJ drift (hede/overdrev)	<u>6.000 kr.</u>
I alt erstatning	38.600 kr.

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår ud fra ejerforholdene, da fredningsnævnet traf afgørelsen om fredning, at længden af ny sti på ejendommen er 80 m, længden af eksisterende sti 178 m og længden af eksisterende sti i skel er 258 m.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 134.020 kr. specificeret således:

3,3 ha grundtakst à 3.200 kr.	10.560 kr.
3,3 ha med beplantningsforbud à 5.000 kr.	16.500 kr.
80 m ny sti à 100 kr.	8.000 kr.
178 m eksisterende sti à 25 kr.	4.450 kr.
258 m eksisterende sti i skel à 12,50 kr.	3.225 kr.
1,88 ha eng (matr.nr. 13 f) med gødskningsforbud à 32.000 kr.	60.160 kr.
2,20 ha hede/overdrev (matr.nr. 10 c) med gødskningsforbud à 10.500 kr.	23.100 kr.
10,7 ha med mistet jagtværdi à 750 kr.	<u>8.025 kr.</u>
I alt erstatning	134.020 kr.

Repræsentanten for ejerne af ejendommene lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 har særligt med hensyn til påstanden om forhøjelse af erstatningen for beplantningsforbuddet til 5.000 kr. pr. ha anført, at fredningen medfører, at der ikke kan etableres produktion af juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs eller lignende, der er en reel mulighed.

Til støtte for kravet om forhøjelse af stierstatningerne har ejernes repræsentant henvist til de betydelige gener, som den offentlige adgang medfører.

Til støtte for kravet om en erstatning på 30.000 kr. pr. ha for § 3 engarealer, der har været gødsket, har ejerens repræsentant under hensyn til det produktionstab, som gødskningsforbuddet medfører, anført, at den kapitaliserede værdi af det årlige tab er 32.000 kr. Til støtte for kravet om en erstatning på 10.500 kr. pr. ha for hede og overdrev, der ikke må gødskes, har ejerens repræsentant anført, at disse arealer plejes ved afgræsning, og at mange af disse arealer har været gødsket med en konstant mængde bl.a. kvælstof hvert år, så der ikke skete en tilstandsændring. Ejerens repræsentant har endvidere anført, at Fødevarerdirektoratets Tønderkontor har oplyst, at visse MVJ kontrakter ikke kan indgås for arealer, der ikke må gødskes, men det er muligt at indgå flere nye kontrakttyper for eng, hede og overdrevsarealer, der ikke må gødskes.

Til støtte for kravet om erstatning for forringet jagtværdi har ejernes repræsentant anført, at den større aktivitet i området primært fra stierne medfører indskrænkninger i jagtværdien.

By- og Landskabsstyrelsen, der har gjort gældende, at de af Naturklagenævnet fastsatte takster bør anvendes ved erstatningsfastsættelsen, har særligt med hensyn til kravene om erstatning for hede, mose, overdrev og eng omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 anført, at der efter denne bestemmelse gælder et generelt forbud mod gødskning, sprøjtning og jordbehandling af sådanne arealer bortset fra med hensyn til ferske enge, der kan gødskes mv. i hidtidigt omfang. Med hensyn til kravet om erstatning for bortfald af MVJ- aftaler har styrelsen anført, at Fødevareministeriet har oplyst, at der ikke er noget til hinder for, at lodsejerne også efter fredning med gødskningsforbud kan få MVJ-tilskud. Styrelsen har ikke udtalt sig imod, at der ydes en erstatning på 10.000 pr. ha for engarealet, matr.nr. 13 f.

Lb.nr. 5

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 21.900 kr. specificeret således:

3,0 ha grundtakst à 3.200 kr.	9.600 kr.
3,0 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	6.000 kr.
420 m eksisterende sti à 15 kr.	<u>6.300 kr.</u>
I alt erstatning	21.900 kr.

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår, at længden af ny sti på ejendommen er 100 m, længden af eksisterende sti 310 m og længden af eksisterende sti i skel er 90 m.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 98.863 kr. specificeret således:

3,0 ha grundtakst à 3.200 kr.	9.600 kr.
3,0 ha med beplantningsforbud à 5.000 kr.	15.000 kr.
100 m ny sti à 100 kr.	10.000 kr.
310 m eksisterende sti à 25 kr.	7.750 kr.
90 m eksisterende sti i skel à 12,50 kr.	1.125 kr.
4 ha hede (matr.nr. 10 l) med gødskningsforbud à 10.500 kr.	42.000 kr.
17,85 ha med mistet jagtværdi à 750 kr.	<u>13.388 kr.</u>
I alt erstatning	98.863 kr.

Lb. nr. 6

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 8.300 kr. specificeret således:

1,2 ha grundtakst à 3.200 kr.	3.840 kr.
1,1 ha konvertering fra nål til løv à 4.000 kr.	<u>4.400 kr.</u>
I alt erstatning (afrundet)	8.300 kr.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 22.900 kr. specificeret således:

2,0 ha grundtakst à 3.200 kr.	6.400 kr.
0,7 ha med beplantningsforbud à 5.000 kr.	3.500 kr.
1,3 ha konvertering fra nål til løv à 10.000 kr.	<u>13.000 kr.</u>
I alt erstatning	22.900 kr.

Ejeren har til støtte for, at erstatningen bør beregnes ud fra de i ejerens opgørelse angivne arealer, anført, at disse er opgjort ud fra opmåling på de udleverede kort.

Lb.nr. 7

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 10.900 kr. specificeret således:

1,7 ha grundtakst à 3.200 kr.	5.440 kr.
0,5 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	1.000 kr.
1,1 ha konverteres fra nål til løv à 4.000 kr.	<u>4.400 kr.</u>
I alt erstatning (afrundet)	10.900 kr.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 19.440 kr. specificeret således:

1,7 ha grundtakst à 3.200 kr.	5.440 kr.
0,6 ha med beplantningsforbud à 5.000 kr.	3.000 kr.
1,1 ha konvertering fra nål til løv à 10.000 kr.	<u>11.000 kr.</u>
I alt erstatning	19.440 kr.

Ejeren har til støtte for påstanden om, at erstatningen for beplantningsforbud fastsættes for 0,6 ha i og ikke kun for 0,5 ha henvist til opmåling foretaget af ejeren ud fra Miljøportalen.

By- og Landskabsstyrelsen har anført, at fredningsarealer indlagt på Miljøportalen alene er retningsgivende, men at kun fredningskortet i Naturklagenævnets afgørelse er gældende og kan anvendes til arealberegning.

Lb. nr. 11

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 7.500 kr. specificeret således:

220 m ny sti à 30 kr.	6.600 kr.
60 m eksisterende sti à 15 kr.	<u>900 kr.</u>
I alt erstatning	7.500 kr.

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår, at længden af eksisterende sti på ejendommen er 62 m, og at der ikke udlægges ny sti.

Ejeren har nedlagt påstand om stadfæstelse under hensyn til, at der ikke sker udlæg af ny sti.

Lb. nr. 21

Naturklagenævnet har tilkendt erstatning for 310 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr. med 3.200 kr. (minimumserstatning).

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår, at længden af eksisterende sti i skel på ejendommen er 342 m.

Det fremgår af sagen, at fredningen omfatter et engareal på ca. 4 ha, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og ifølge fredningsbestemmelserne må drives som hidtil.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 10.375 kr. specificeret således:

Grundtakst à 3.200 kr.	3.200 kr.
310 m eksisterende sti i skel à 12,50 kr.	3.875 kr.
4,4 ha med mistet jagtværdi à 7,50 kr.	<u>3.300 kr.</u>
I alt erstatning	10.375 kr.

Lb. nr. 22

Naturklagenævnet har tilkendt erstatning for 170 m eksisterende sti à 15 kr. med 3.200 kr. (minimumserstatning).

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår, at længden af eksisterende sti på ejendommen er 120 m og længden af eksisterende sti i skel er 87 m.

Det fremgår af sagen, at fredningen omfatter et engareal på ca. 4 ha, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og ifølge fredningsbestemmelserne må drives som hidtil.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 10.600 kr. specificeret således:

Grundtakst à 3.200 kr.	3.200 kr.
170 m eksisterende sti à 25 kr.	4.250 kr.
4,2 ha med mistet jagtværdi à 750 kr.	<u>3.150 kr.</u>
I alt erstatning	10.600 kr.

Lb. nr. 9

Naturklagenævnet har tilkendt en erstatning på 88.000 kr. specificeret således:

10,1 ha grundtakst à 3.200 kr.	32.320 kr.
10,1 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	20.200 kr.
730 m nyanlagt sti à 30 kr.	21.900 kr.
900 m eksisterende sti à 15 kr.	<u>13.500 kr.</u>
I alt erstatning	88.000 kr.

Af Randers Kommunes ovennævnte opgørelser fremgår ud fra ejerforholdene, da fredningsnævnet traf afgørelsen om fredning, at længden af ny sti på ejendommen er 854 m, længden af eksisterende sti 915 m og længden af eksisterende sti i skel er 400 m.

Det fremgår af sagen, at der er tale om en landbrugsejendom med et areal på ca. 65 ha, der for hovedpartens vedkommende ligger inden for det fredede område. Ejendommen blev ved ejendomsvurderingen i 2006 vurderet til 6.050.000 kr., heraf grundværdi 1.927.700 kr.

Ejeren har nedlagt påstand om en erstatning på 3.255.000 kr. specificeret således:

Etablering af vand 1.200 m à 200 kr. pr. m	240.000 kr.
Vedligeholdelse af vandinstallation, tilsyn mv. kapitaliseret	20.000 kr.
Vedligeholdelse af hegn kapitaliseret	45.000 kr.
Mistet mulighed for genopførelse af jagthytte	250.000 kr.
Mistet jagtværdi for ejendommen, 20.000 kr. årligt kapitaliseret med 20	400.000 kr.
Værdinedgang af ejendommen ifølge ejendomsmægler Bøndergaard	<u>2.300.000 kr.</u>
I alt erstatning	3.255.000 kr.

Ejeren har til støtte for sit krav om erstatning for udgifter ved etablering og vedligeholdelse af vandinstallation bl.a. anført, at såfremt der ikke opnås en løsning, hvor der er passage til stalden for kreaturer fra det område, der afskæres fra stalden af stianlægget, vil det være påkrævet, at installere vand 1200 m fra den eksisterende stald. Ejeren er indstillet på at frafalde kravet om erstatning for udgifterne ved etablering og vedligeholdelse af vandinstallation under forudsætning af, at der opnås en tilfredsstillende løsning med hensyn til adgang til vand for kreaturerne i forbindelse med etablering af stianlægget. Ejeren foreslår på den baggrund, at posten foreløbig udgår under forudsætning af, at Taksationskommissionen, såfremt der ikke opnås en tilfredsstillende løsning, kan genoptage spørgsmålet om denne erstatningspost.

Ejeren har til støtte for kravet om erstatning for vedligeholdelse af hegn bl.a. anført, at der er tale om 2x750 m hegn, og at ejeren har ansvaret for den daglige vedligeholdelse og tilsyn af hegnet.

Ejeren har til støtte for kravet om erstatning for mistet mulighed for genopførelse af jagthytte anført, at det ifølge svaret fra Randers Kommune er yderst tvivlsomt, om en tilladelse vil kunne opnås, ligesom den foreslåede placering vil være yderst uhensigtsmæssig med stier på tre sider af den "hidtidige beliggenhed".

Ejeren har til støtte for kravet om erstatning for mistet jagtværdi anført, at Dansk Jægerforbund har oplyst, at jagtindtægten sandsynligvis vil falder med 20.000 kr. årligt, således at tabet kapitaliseret med faktor 20 udgør 400.000 kr.

Ejeren har til støtte for kravet om yderligere erstatning henvist til erklæring af 15. april 2007 fra ejendomsmægler Bøndergaard, hvori værdinedgangen for ejendommen bl.a. under hensyn til udgifterne til etablering af vandforsyning til kreaturerne 1200 m borte og nedgangen i jagtindtægter er angivet til 30-35.000 kr. pr. ha i gennemsnit i ultimo 2004-priser, det vil sige i alt 2,0-2,3 mio. kr. Ejeren har endvidere henvist til, at han selv på grund af etablering af stianlægget i forbindelse med fredningen har opsat 250 m hegn, hvortil han har anvendt materialer for 3.750 kr. inklusiv moms og selv har anvendt 12 arbejdstimer à 350 kr. inklusiv moms.

By- og Landskabsstyrelsen har påstået Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse stadfæstet.

Taksationskommissionens bemærkninger:

Ad lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22.

Efter forholdene i området finder Taksationskommissionen ikke grundlag for at forhøje den tilkendte erstatning på 2.000 kr. pr. ha for beplantningsforbuddet på nyfredede arealer. Taksationskommissionen tiltræder endvidere, at der ikke er tilkendt erstatning for beplantningsforbuddet på de arealer, der var omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953, idet der heller ikke efter bestemmelserne i denne kendelse måtte foretages beplantning af disse arealer. Kommissionen finder endvidere efter den foretagne besigtigelse, at den tilkendte erstatning for bestemmelsen om konvertering af nål til løv på 4.000 kr. pr. ha er passende.

Taksationskommissionen finder, at der ved de tilkendte erstatninger på henholdsvis 30 kr. pr. løbende m ny sti og 15 kr. pr. løbende m for fastfrysning af stier (7,50 kr. pr. løbende m sti i skel) er ydet fuld erstatning for den værdnedgang, stiudlægget medfører for disse ejendomme ud fra prisniveauet i januar 2005, hvor fredningsnævnet traf bestemmelse om fredningen. Taksationskommissionen finder derfor ikke, at der herudover vedrørende disse ejendomme er grundlag for at tilkende erstatning for forringelse af jagtmulighederne som følge af fredningen.

For så vidt angår kravet om erstatning for gødskningsforbud mv. vedrørende engarealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 bemærkes, at det ikke kan afvises, at gødskning af disse arealer var tilladt inden fredningen. Erstatningen for gødskningsforbuddet fastsættes herefter under hensyn til det formindskede udbytte, forbuddet medfører og til, at arealerne ikke længere kan anvendes som harmoniarealer, til 30.000 kr. pr. ha, idet der herved også er taget hensyn til, at mulighederne for det offentlige tilskud ved indgåelse af MVJ kontrakter eventuelt vil blive forringet som følge af forbuddet mod gødskning mv.

For så angår kravet om erstatning for gødskningsforbud mv. vedrørende hede/overdrevsarealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 bemærkes, at det ikke er sandsynliggjort, at gødskning af disse arealer i modsætning til, hvad der normalt er tilfældet, lovligt kunne finde sted, da frednings-sagen blev rejst i maj 2002. Der findes herefter ikke grundlag for at tilkende erstatning for disse arealer udover den erstatning på 6.000 kr., som Naturklagenævnet tilkendte vedrørende hede/overdrevsarealet på ejendommen lb.nr. 1.

Erstatning for de enkelte ejendomme fastsættes herefter således:

Lb.nr. 1

3,3 ha grundtakst à 3.200 kr.	10.560 kr.
3,3 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	6.600 kr.
80 m ny sti à 30 kr.	2.400 kr.
178 m eksisterende sti à 15 kr.	2.670 kr.
258 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr.	1.935 kr.
1,88 ha eng med gødskningsforbud à 30.000 kr.	56.400 kr.
Erstatning for bortfald af tilskud til MVJ drift (hede/overdrev)	<u>6.000 kr.</u>
I alt erstatning (oprundet)	86.600 kr.

Lb.nr. 5

3,0 ha grundtakst à 3.200 kr.	9.600 kr.
3,0 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	6.000 kr.
100 m ny sti à 30 kr.	3.000 kr.
310 m eksisterende sti à 15 kr.	4.650 kr.
90 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr.	675 kr.
4 ha hede/overdrev med gødskningsforbud	<u>0 kr.</u>
I alt erstatning (oprundet)	24.000 kr.

Lb.nr. 6

Idet der ikke er grundlag for at tilsidesætte den af Naturklagenævnet foretagne arealberegning, hvorved bemærkes at 6.500 kvm. af det fredede areal ifølge bilag A til fredningsnævnets afgørelse er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, fastsættes erstatningen således:

1,2 ha grundtakst à 3.200 kr.	3.840 kr.
1,1 ha konvertering fra nål til løv à 4.000 kr.	<u>4.400 kr.</u>

I alt erstatning (oprundet) 8.300 kr.

Lb.nr. 7

Idet der ikke er grundlag for at tilsidesætte den af Naturklagenævnet foretagne arealberegning fastsættes erstatningen således:

1,7 ha grundtakst à 3.200 kr. 5.440 kr.

0,5 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr. 1.000 kr.

1,1 ha konverteres fra nål til løv à 4.000 kr. 4.400 kr.

I alt erstatning (oprundet) 10.900 kr.

Lb.nr. 11

Ejeren påstand om stadfæstelse tages til følge, således at erstatningen fastsættes til 7.500 kr. Det bemærkes herved, at Naturklagenævnets erstatningsfastsættelse ikke er indbragt for Taksationskommissionen af de offentlige myndigheder, der er klageberettigede.

Lb.nr. 21

Der findes ikke grundlag for at tilkende ejeren erstatning ud over erstatning for sti, idet arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og kan dyrkes som hidtil.

Idet erstatningen for fastfrysning af eksisterende sti i skel 342 m à 7,50 kr. ikke overstiger minimumserstatningen på 3.200 kr., fastsættes erstatningen til dette beløb.

Lb.nr. 22

Der findes ikke grundlag for at tilkende ejeren erstatning ud over erstatning for sti, idet arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og kan dyrkes som hidtil.

Idet erstatningen for fastfrysning af eksisterende sti 120 m à 15 kr. og eksisterende sti i skel 87 m à 7,50 kr. ikke overstiger minimumserstatningen på 3.200 kr., fastsættes erstatningen til dette beløb.

Ad lb.nr. 9

For så vidt angår kravet om erstatning af udgifter til etablering og vedligeholdelse af vandinstallation bemærkes, at kommissionen ikke har mulighed for senere at genoptage sagen, hvorfor kommissionen finder det rigtigst at tage stilling til denne erstatningspost.

Da etablering af ny vandinstallation ikke kan anses for påkrævet, idet det må lægges til grund, at der bliver etableret en niveaufri krydsning i overensstemmelse med det af fredningsnævnet godkendte projekt, tages påstanden om erstatning for disse udgifter ikke tages til følge.

Efter det oplyste kan det ikke antages, at fredningens gennemførelse har forhindret, at der kan opnås tilladelse til opførelse af en jagthytte, som det før fredningen havde været muligt at opnå tilladelse til at opføre. Det bemærkes herved, at ejendommen inden den nu gennemførte fredning var omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953, der ligeledes indeholdt forbud mod bebyggelse. Ejers krav om erstatning for mistet mulighed for genopførelse af jagthytte tages derfor ikke til følge.

Erstatningen fastsættes herefter ud fra den af Naturklagenævnet anvendte grundtakst, takst for beplantningsforbud og for stianlæg som nedenfor bestemt.

Stianlægget, navnlig stianlægget omkring Kragbjerg Høj med tilhørende hegn, medfører imidlertid en væsentlig forringelse af jagtmulighederne på ejendommen og vil – uanset etableringen af en kreaturpassage – også medføre en vanskeliggørelse af landbrugsdriften og en forringelse af ejendommens helhedsværdi. Erstatning fastsat ud fra de af Naturklagenævnet anvendte takster er derfor ikke tilstrækkelig til at yde fuld erstatning for den værdinædgang, fredningen medfører. Der tilkendes herefter ud over den takstnæssigt fastsatte erstatning ejeren en erstatning på 250.000 kr., hvorved ejerens omkostninger til vedligeholdelse af hegn og udgifter til etablering af hegn syd for Kragbjerg Høj også er taget i betragtning.

Erstatningen fastsættes herefter således:

10,1 ha grundtakst à 3.200 kr.	32.320 kr.
10,1 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	20.200 kr.
854 m nyanlagt sti à 30 kr.	25.620 kr.
915 m eksisterende sti à 15 kr.	13.725 kr.
400 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr.	3.000 kr.
Yderligere værdiforringelse mv.	250.000 kr.
I alt erstatning (oprundet)	344.900 kr.

Der tilkendes ejerne godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand for Taksationskommissionen som nedenfor bestemt.

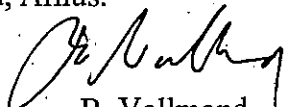
Herefter bestemmes:

Der fastsættes følgende erstatningsbeløb til nedennævnte ejere:

Lb.nr. 1 Arne Frank	86.600 kr.
Lb.nr. 5 Henrik Wøhleke	24.000 kr.
Lb.nr. 6 Erik Vinter	8.300 kr.
Lb.nr. 7 Per Ivan Kramer	10.900 kr.
Lb.nr. 9 Helge Bay-Smidt	344.900 kr.
Lb.nr. 11 Hans U. Faurschou	7.500 kr.
Lb.nr. 21 Børge Jensen	3.200 kr.
Lb.nr. 22 Leif Bodilsen	3.200 kr.

Erstatningsbeløbene forrentes som bestemt ved Naturklagenævnets afgørelse af 14. december 2006.

Der tillægges ejerne af ejendommene lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 hver 6.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, eller i alt 42.000 kr., hvilket beløb udbetales til LandboMidtØst, Viborg. Der tillægges ejeren af ejendommen lb.nr. 9 25.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, hvilket beløb udbetales til advokat Gert Lund, Århus.

B. Vollmond

Gitte Hansen

Christian Als

Stianlægget, navnlig stianlægget omkring Kragbjerg Høj med tilhørende hegn, medfører imidlertid en væsentlig forringelse af jagtmulighederne på ejendommen og vil – uanset etableringen af en kreaturpassage – også medføre en vanskeliggørelse af landbrugsdriften og en forringelse af ejendommens herlighedsværdi. Erstatning fastsat ud fra de af Naturklagenævnet anvendte takster er derfor ikke tilstrækkelig til at yde fuld erstatning for den værdinæddang, fredningen medfører. Der tilkendes herefter ud over den takstmæssigt fastsatte erstatning ejeren en erstatning på 250.000 kr., hvorved ejerens omkostninger til vedligeholdelse af hegn og udgifter til etablering af hegn syd for Kragbjerg Høj også er taget i betragtning.

Erstatningen fastsættes herefter således:

10,1 ha grundtakst à 3.200 kr.	32.320 kr.
10,1 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	20.200 kr.
854 m nyanlagt sti à 30 kr.	25.620 kr.
915 m eksisterende sti à 15 kr.	13.725 kr.
400 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr.	3.000 kr.
Yderligere værdiforringelse mv.	250.000 kr.
I alt erstatning (oprundet)	344.900 kr.

Der tilkendes ejerne godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand for Taksationskommissionen som nedenfor bestemt.

Herefter bestemmes:

Der fastsættes følgende erstatningsbeløb til nedennævnte ejere:

Lb.nr. 1 Arne Frank	86.600 kr.
Lb.nr. 5 Henrik Wøhleke	24.000 kr.
Lb.nr. 6 Erik Vinter	8.300 kr.
Lb.nr. 7 Per Ivan Kramer	10.900 kr.
Lb.nr. 9 Helge Bay-Smidt	344.900 kr.
Lb.nr. 11 Hans U. Faurschou	7.500 kr.
Lb.nr. 21 Børge Jensen	3.200 kr.
Lb.nr. 22 Leif Bodilsen	3.200 kr.

Erstatningsbeløbene forrentes som bestemt ved Naturklagenævnets afgørelse af 14. december 2006.

Der tillægges ejerne af ejendommene lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 hver 6.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, eller i alt 42.000 kr., hvilket beløb udbetales til LandboMidtØst, Viborg. Der tillægges ejeren af ejendommen lb.nr. 9 25.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, hvilket beløb udbetales til advokat Gert Lund, Århus.

B. Vollmønd

Gitte Hansen

Christian Als

Stianlægget, navnlig stianlægget omkring Kragbjerg Høj med tilhørende hegn, medfører imidlertid en væsentlig forringelse af jagtmulighederne på ejendommen og vil – uanset etableringen af en kreaturpassage – også medføre en vanskeliggørelse af landbrugsdriften og en forringelse af ejendommens helhedsværdi. Erstatning fastsat ud fra de af Naturklagenævnet anvendte takster er derfor ikke tilstrækkelig til at yde fuld erstatning for den værdinedgang, fredningen medfører. Der tilkendes herefter ud over den takstmæssigt fastsatte erstatning ejeren en erstatning på 250.000 kr., hvorved ejerens omkostninger til vedligeholdelse af hegn og udgifter til etablering af hegn syd for Kragbjerg Høj også er taget i betragtning.

Erstatningen fastsættes herefter således:

10,1 ha grundtakst à 3.200 kr.	32.320 kr.
10,1 ha med beplantningsforbud à 2.000 kr.	20.200 kr.
854 m nyanlagt sti à 30 kr.	25.620 kr.
915 m eksisterende sti à 15 kr.	13.725 kr.
400 m eksisterende sti i skel à 7,50 kr.	3.000 kr.
Yderligere værdiforringelse mv.	250.000 kr.
I alt erstatning (oprundet)	344.900 kr.

Der tilkendes ejerne godtgørelse for udgifter til sagkyndig bistand for Taksationskommissionen som nedenfor bestemt.

Herefter bestemmes:

Der fastsættes følgende erstatningsbeløb til nedennævnte ejere:

Lb.nr. 1 Arne Frank	86.600 kr.
Lb.nr. 5 Henrik Wøhleke	24.000 kr.
Lb.nr. 6 Erik Vinter	8.300 kr.
Lb.nr. 7 Per Ivan Kramer	10.900 kr.
Lb.nr. 9 Helge Bay-Smidt	344.900 kr.
Lb.nr. 11 Hans U. Faurschou	7.500 kr.
Lb.nr. 21 Børge Jensen	3.200 kr.
Lb.nr. 22 Leif Bodilsen	3.200 kr.

Erstatningsbeløbene forrentes som bestemt ved Naturklagenævnets afgørelse af 14. december 2006.

Der tillægges ejerne af ejendommene lb.nr. 1, 5, 6, 7, 11, 21 og 22 hver 6.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, eller i alt 42.000 kr., hvilket beløb udbetales til LandboMidtØst, Viborg. Der tillægges ejeren af ejendommen lb.nr. 9 25.000 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand, hvilket beløb udbetales til advokat Gert Lund, Århus.

B. Vollmond

Gitte Hansen

Christian Als

09 MRS. 2009

NKN-111-00005
marma

Afgørelse

i sagen om ændring af Naturklagenævnets afgørelse om fredning af Læsten Bakker.

Naturklagenævnet traf den 14. december 2006 afgørelse om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune (nu Randers Kommune). Nævnet traf samtidig afgørelse om erstatning i anledning af fredningen.

Erstatningsafgørelsen blev indbragt for Taksationskommissionen af en række lodsejere, herunder den lodsejer, som ejer størstedelen af det fredede område, Helge Bay-Smidt.

I forbindelse med Taksationskommissionens behandling af sagen har Randers Kommune efter drøftelser med Helge Bay-Smidt fremsendt forslag til Fredningsnævnet for Midtjylland om ændring af det stiforløb frem til udsigtspunktet Kragbjerg Høj, som Naturklagenævnet har besluttet.

Efter Taksationskommissionens opfattelse er det mest hensigtsmæssigt, at Naturklagenævnet træffer afgørelse om, hvorvidt Randers Kommunes anmodning om ændring af stiforløbet skal imødekommes.

Randers Kommune har ved brev af 18. januar 2008 som revideret ved brev af 17. juni 2008 fremsendt ansøgning vedlagt kortbilag til fredningsnævnet. Fredningsafgørelsen foreslås ændret på følgende 4 punkter:

1. Stiføring til Kragbjerg Høj.
2. Niveaufri krydsning af publikum og kreaturer.
3. Stiføring over engen.
4. Stiføring gennem mosen i fredningens vestlige del.

Ad 1. Stiføring til Kragbjerg Høj.

Randers Kommune foreslår et stiforløb til Kragbjerg Høj længere mod syd. Baggrunden er, at kommunen ønsker at undgå et meget omfattende og dyrt anlægsarbejde, som efter kommunens vurdering vil indebære en del uhensigtsmæssig terrænregulering i fredningen og en ressourcekrævende vedligeholdelse. Randers Kommune finder, at den nu foreslåede linjeføring vil medføre yderst begrænset anlæg og vedligeholdelse og samtidig vil give publikum en større naturoplevelse. Lodsejeren har været med på råd og kan gå ind for denne løsning.

Ad 2. Niveaufri krydsning af publikum og kreaturer.

For at kunne videreføre den pleje, som har været i gang de sidste 20 år, er det vigtigt at arealerne kan afgræsses. Efter Randers Kommunes vurdering er en stiføring ind på arealet uden frahegning af stien for risikabel og i praksis ikke muligt. Derved ville et stort areal afskæres for samgræsning med det øvrige areal. For at afhjælpe dette ønsker Randers Kommune at etablere niveaufri krydsning af publikum og kreaturer ved anvendelse af en tunnel, som vist for kortbilaget. Publikum føres gennem et rør med en diameter på 2,5 meter i ca. 6 meters længde. Da røret placeres i slugten og tænkes halvt nedgravet vil det efter kommunens opfattelse ikke komme til at virke dominerende i landskabet.

Ad 3. Stiføring over engen.

Den udlagte stiføring over engen neden for Kragbjerg Høj er fastlagt på grundlag af de daværende ejerforhold og driftsmuligheder. Der er siden sket ændringer i ejerforhold og dermed også i driftsmuligheder. Randers Kommune finder, at den nu foreslåede stiføring tager hensyn til de nye ejerforhold og udnytter de muligheder, der nu er for at lave et bedre forløb.

Ad 4. Stiføring gennem mosen i fredningens vestlige del.

Randers Kommune har efter drøftelse med de involverede ejere opnået enighed om at lægge stien som vist på kortbilag, hvorved stien på den længst mulige strækning følger et gammelt vejforløb.

Afgørelse.

I sagens behandling har deltaget 7 af Naturklagenævnets medlemmer: Mikkel Schaldemose (formand), Ole Pilgaard Andersen, Martin Glerup, Leif Hermann, Mogens Mikkelsen, Anders Stenild og Poul Søgaard.

Naturklagenævnet skal enstemmigt udtale:

Naturklagenævnet besigtigede Læsten Bakker den 13. oktober 2005 og afholdt offentligt møde om sagen. Samtlige lodsejere var indkaldt til besigtigelsen. Helge Bay-Smidt, som ejer de centrale arealer i fredningen, deltog ikke i besigtigelsen eller det offentlige møde og var ikke repræsenteret af andre.

I forlængelse af besigtigelsen og det offentlige møde traf Naturklagenævnet bl.a. beslutning om at undersøge mulighederne for et stiforløb op til Kragbjerg Høj med et udgangspunkt fra Engtoften nord for punkt M til erstatning for det stiforløb mellem punkt M og punkt T, som fredningsnævnet havde fastlagt. Da lodsejeren ikke havde deltaget i besigtigelsen og det offentlige møde, blev dette spørgsmål efterfølgende drøftet nøje med Århus Amt og lodsejeren, som sammen besigtigede området. Lodsejeren foreslog bl.a., at der alene blev fastlagt et stiforløb fra punkt N til G, mens forløbet M-T-N og T-G blev sløjft af hensyn til mulighederne for at fortsætte afgræsning med kreaturer. Naturklagenævnet overvejede i den forbindelse i hvilket omfang offentlig adgang kunne antages at medføre sådanne gener for den fortsatte afgræsning med kreaturer, at lodsejers ønsker om begrænsning af stiforløbene skulle imødekommes.

På baggrund af drøftelserne med Århus Amt og lodsejeren besluttede Naturklagenævnet til sidst at fastholde det stiforløb, som fredningsnævnet havde fastlagt, da der efter nærmere undersøgelser ikke kunne peges på et mere hensigtsmæssigt forløb. På grundlag af amtets udtalelser og Naturklagenævnets kendskab til kvæghold i andre offentligt tilgængelige områder lagde nævnet til grund, at det er muligt at fortsætte afgræsning samtidig med, at offentligheden igen får adgang til Kragbjerg Høj ad de fastlagte stiforløb.

Det er således Naturklagenævnets vurdering, at nævnet har taget specifikt stilling til, hvor stien til Kragbjerg Høj skal forløbe. Der er ikke anført argumenter, som ikke var Naturklagenævnet bekendt da afgørelsen blev truffet, for at placere stien anderledes end nævnet allerede har besluttet.

Det bemærkes, at det fremgår af fredningen, at offentligheden alene har ret til at færdes ad det udlagte stinet i Læsten Bakker og ikke må bevæge sig ind på græsningsarealerne i øvrigt. Pleje-

myndigheden skal skilte med dette (§ 8, pkt. c). Hegning kan ske, hvor plejemyndigheden i samråd med ejeren vurderer, at der kan opstå konflikter mellem publikum og græssende dyr. Plejemyndigheden bekoster og forestår eventuel opsætning af hegn på begge sider af stien, samt låger og skiltning (§ 8, pkt. d).

Naturklagenævnet finder derfor ikke grundlag for at ændre afgørelse af 14. december 2006 for så vidt angår det fastlagte stiforløb til Kragbjerg Høj.

For så vidt angår etablering af tunnel og de to andre stiføringer mod syd er det Naturklagenævnets vurdering, at disse ændringer har et så begrænset omfang, at fredningsnævnet i givet fald kan meddele dispensation hertil. Naturklagenævnet finder det mest korrekt, at de lokale myndigheder står inde for, om der er konsensus om de foreslåede ændringer. Naturklagenævnet bør ikke træffe en sådan afgørelse som førsteinstans uden nærmere kendskab til grundlaget for ændringsforslagene.

Det bemærkes i øvrigt, at ifølge fredningens § 8, pkt. c, kan etablering af nye stier ske med ejers accept og fredningsnævnets godkendelse. Ifølge pkt. e kan kreaturpassager isættes på de strækninger, hvor stien hegnes.

På denne baggrund fastholder Naturklagenævnet afgørelse af 14. december 2006 om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune i sin helhed.

Såfremt Taksationskommissionen finder, at fredningsafgørelsen skal medføre en væsentligt højere erstatning til lodsejeren end fastsat af fredningsnævnet og Naturklagenævnet, går Naturklagenævnet ud fra, at den nærmere begrundelse herfor vil fremgå af Taksationskommissionens afgørelse.

På Naturklagenævnets vegne

Marianne Mathiesen
Specialkonsulent

NATURKLAGENÆVNET>

**Naturklagenævnets afgørelse
af 14. december 2006
om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker
i Purhus Kommune, Århus Amt
(sag nr. NKN-111-00005).**

1. Indledning.

Fredningsnævnet for Århus Amt traf den 12. januar 2005 afgørelse om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune, Århus Amt. Fredningsnævnet traf samtidig afgørelse om erstatning i sagen.

Fredningsnævnets afgørelse er forelagt Naturklagenævnet til efterprøvelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42.

Fredningsnævnets afgørelse er også påklaget til Naturklagenævnet af 11 lodsejere.

Fredningssagen er rejst af Danmarks Naturfredningsforening og Århus Amt i marts 2002. Der er tale om nye fredningsbestemmelser for den del af Læsten Bakker, der i forvejen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953 vedrørende fredning af arealer ved Fussing Sø og i Læsten Bakker. Den eksisterende fredning er på ca. 80 ha. Fredningen foreslås udvidet med dalen vest for Læsten Bakker, engene syd for Læsten Bakker samt arealerne nord for Læsten Bakker op mod Læsten by, i alt ca. 59 ha. Med fredningsnævnets afgørelse udgør det fredede område således ca. 139 ha.

Ved udvidelsen vil fredningen for Læsten Bakker få fysisk sammenhæng med kulturrengen og skoven under Fussingø, som ejes af Skov- og Naturstyrelsen, og der vil også blive sammenhæng til de fredede arealer omkring Fussing Sø, i Læsten Kær og ved Læsten Kirke.

2. Beskrivelse af fredningsområdet.

Områdets dannelse.

Læsten Bakker er et morænelandskab fra sidste istid, overvejende på sandbund. Skals Ådalen, som har sit øvre løb i vådområderne syd for Læsten Bakker, er en smeltevandsfloddal opstået ved erosion, da gletsjerne ved istidens slutning begyndte at smelte bort og frigjorde store mængder smeltevand. Mens gletsjerfronten stod mellem Randers og Hobro, løb vandet i det meste af det nuværende Gudenå-system. Isen spærrede imidlertid for vandets løb ud gennem Randers Fjord, og vandet søgte derfor videre mod nord gennem Nørreådal, Skals Ådalen og videre herfra til Hjarbæk Fjord. Dette har givet et flot afvekslende landskab med den brede åbne Skals Ådal og de markante dalsider (falske bakker) med erosionskløfter.

Kulturhistorie.

I midten af 1600-tallet var Læsten og 8 andre landsbyer i området lagt under Fussingø Gods. Omkring 100 år senere satte en afvikling af stordriften i gang. Størstedelen af Fussingø hovedgårds marker blev herefter udlagt til græs, der krævede mindre arbejde end korn. I 1787 blev Læsten opmålt for at gennemføre udskiftningen. Det var nødvendigt at flytte en del gårde ud fra Læsten.

I årene efter udskiftningen blev der sat mange markgærder/diger i området omkring Fussingø. Halvdelen af engområdet syd for Læsten Bakker er fortsat én parcel under Fussingø, mens den resterende del er opdelt i mindre lodder til husmændene.

Tørvegravningen i mosen syd for bakkerne, som er foregået under 2. verdenskrig, ses også tydeligt i området i dag. Der er nu vandhuller i de tidligere tørvegrave. Området omkring tørvegravene er under tilgroning. Tørvene er slæbt på tørveslæder op gennem Læsten Bakker, formentlig ad hulvejen, der går fra mosen til den sydvestlige del af Læsten by. Hulvejen og vejen langs engen for foden af Læsten Bakker, som ikke bliver brugt til kørsel længere, er oprindelige vejssystemer i området og har kulturhistorisk værdi samt betydning for offentlighedens adgang.

(Kilde: "Fussingø", Randers Amts Historiske Samfund 1989).

Landskab og natur.

De stejle, sydvendte skråninger af Læsten Bakker, som afgrænser Skals Ådalen mod nord, rummer i den vestlige ende Læsten Kær, som er en mosaik af græssede overdrev, kratskov og væld med rigkærsvegetation. Den østlige del af dalsiden er mere næringsfattig og er et velafgræsset,

hedeagtigt overdrev domineret af enebær og hvidtjørn. Fra Kragbjerg Høj er der en storslået udsigt mod øst over Skals Ådalen.

Store dele af det allerede fredede område er omfattet af den foreløbige registrering af hede, og en mindre del er som overdrev omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Der er nu på skrænterne gennemført kreaturgræsning, hvilket sikrer den meget artsrige, lyskrævende urtevegetation, som udgøres af bl.a. hedelyng, fåresvingel, bølget bunke og blåmunke. Ved fortsat græsning uden næringstilskud fra gødskning vil den høje natur- og landskabskvalitet kunne bevares. Skrænterne indgår i fin natursammenhæng med arealerne i dalbunden.

Dalen syd for Læsten Bakker fremstår i dag som en mosaik bestående af gødskede kulturenge, drevet ved græsning og høslæt, samt pilemoser og tørvegrave under begyndende tilgroning.

Tuemosen udgør et større samlet moseområde, som danner vandskel mod vest til Nørreåsystemet. Den østlige del af denne mose er omfattet af fredningen fra 1953 og er nu helt tilgroet pilemose. Længere mod vest har mosen store, meget næringsfattige partier. Fra Tuemosen og østpå er dalbunden overvejende gødskede, løst tuede og græssede ranunkel-enge afvekslende med arealer, hvor græsningen er opgivet.

Størstedelen af det allerede fredede område er omfattet af den foreløbige registrering af mose og søer, jf. naturbeskyttelseslovens § 3. Ligeledes er den foreslåede udvidelse vurderet som omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, men engarealerne er relativt artsfattige, formentlig på grund af gødskning.

Den sydlige del af Skals Ådalen ejes af Skov- og Naturstyrelsen. Det er et større samlet areal, der drives med græs i omdrift og uden gødskning. Arealet stiger i den sydligste bræmme op mod skoven. Langs kommunevejen mod øst er et moseareal og et engareal stærkt tilgroet.

EF-habitatområde.

Den væsentligste del af det fredede område ligger inden for EF-habitatområde nr. 30: Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simested og Nørre Ådal, samt Skravad Bæk. Udpegningsgrundlaget er bl.a. bæklampret, stor kæruldsmed, damflagermus og odder samt naturtyperne vandløb med vandplanter, tørre heder, artsrige overdrev på sur bund og rigkær.

Frednings- og plejebestemmelserne vil ifølge fredningsforslaget generelt medvirke til at sikre en positiv bevaringsstatus for de udpegede arter og naturtyper inden for fredningen. Odderen har en stabil bestand i området og favoriseres af de mange uforstyrrede tørvegrave i tilknytning til vandløbene.

3. Begrundelse for fredningsforslaget.

Fredningsforslaget er fremsat for at sikre og forbedre naturværdierne i området gennem plejeindsats i samarbejde med ejerne samt sikre offentlighedens adgang til området. Fredningen vil således på sigt være med til at sikre en positiv bevaringsmålsætning for området, herunder styrke den biologiske mangfoldighed, skabe bedre muligheder for friluftslivet og beskytte de kulturhistoriske værdier i landskabet.

Landskabs- og naturforbedringer.

Det fremgår af fredningsforslaget, at udvidelsen mod nord hovedsageligt er landskabeligt begrundet, idet arealet især ønskes sikret mod beplantning. Udvidelsen vest for Læsten Bakker er også hovedsageligt landskabeligt begrundet. Oplevelsen af den markante dalside med erosionskløfter og falske bakker kan forbedres væsentligt ved at afdrive de nederste dele af især nålebeplantningerne. Hvis de afdrevne arealer og omdrifts- og græsningsarealerne udlægges til græsning uden omlæg, pesticider og gødskning, vil de på længere sigt få samme naturindhold som overdrevs- og hedearealerne.

Ved at skabe sammenhæng til fredningen for Læsten Kær vil der på længere sigt kunne skabes god natursammenhæng, og landskabsformerne kan tydeliggøres. Det store sammenhængende græsningsnaturområde vil på grund af sin størrelse kunne få en høj grad af biologisk stabilitet.

Udvidelsen af fredningen syd for Læsten Bakker er hovedsageligt biologisk begrundet, idet afgræsning og forbud mod gødskning forventes at forbedre naturkvaliteten i området.

Området har i sig selv stort naturpotentiale som fugtige engområder, hvis græsningsdriften opretholdes og udvides til at omfatte hele området og under forudsætning af, at hele området fremover ikke gødskes. For at opretholde dalområdet som bred, sammenhængende naturkorridor bør græsning på engene genindføres på de arealer, hvor den er opgivet, og gødskningen bør ophøre, så en artsrig flora får mulighed for at udvikle sig. De to vandløb gennem området bør sikres et mere naturligt snoet forløb, hvis det kan gennemføres, uden at vandstanden i området stiger så meget, at arealerne ikke kan græsses.

Offentlighedens adgang til området.

Indtil 1998 har offentligheden haft adgang til Læsten Bakker ad en markvej fra kommunevejen sydøst for Læsten til Kragbjerg Høj. Denne adgang er blevet lukket, således at der i dag ingen adgang er for offentligheden til Kragbjerg Høj og Læsten Bakker. Det er et formål med fredningsforslaget at genskabe denne adgang.

Offentligheden har efter naturbeskyttelseslovens bestemmelser adgang ad vejen syd for bakkerne (punkt A-C på fredningskortet) samt ad hulvejen (punkt B-D). Ligeledes er der en trampesti rundt på højen i det nordvestlige hjørne af fredningen (nord for punkt D). Trampestien bør ifølge fredningsforslaget sikres gennem fredningen, og det areal af en gammel grusgrav, der i dag anvendes til parkering, bør anlægges som p-plads.

For at skabe rekreativ sammenhæng fra Læsten Bakker til statsskoven syd for Skals Ådalen, herregårdslandskabet omkring Fussingø Gods og de fredede arealer omkring Fussing Sø, vil det være af stor rekreativ værdi at få etableret en stiforbindelse tværs over engarealerne. Af hensyn til odderens tilstedeværelse især i den vestlige del af området, vil et forløb øst for tørvegravene (punkt I-O) og herfra videre hen over Skov- og Naturstyrelsens arealer være at foretrække.

På grund af de problemer, det kan give med publikum blandt græssende dyr, kan det blive nødvendigt at indhegne stiforløbet på trods af de visuelle gener, det vil medføre.

Fredningsnævnet besluttede under fredningssagens behandling, efter forslag fra Fussingø Statsskovdistrikt i samarbejde med Århus Amt og Danmarks Naturfredningsforening, at tilføje et yderligere stiforløb. Stiforløbet etableres i det sydvestlige hjørne af fredningen (punkt B-P). Stien etableres som trampesti og går igennem en gammel tørvegrav. I den sydlige del af fredningen fanger stien en eksisterende skovvej, som er etableret uden for fredningen på statsskovdistriktets område, således at der skabes en sammenhæng mellem statsskovdistriktets arealer og det fredede område. I det omfang der ikke eksisterer sti, vil statsskovdistriktet anlægge sti.

4. Fredningens indhold.

Fredningen har til formål at bevare og forbedre de natur- og kulturhistoriske samt landskabelige værdier, som er i området, herunder særligt de naturtyper og arter, som har dannet grundlag for udpegning af dele af området som EF-habitatområde. Desuden har fredningen til formål at sikre offentlighedens adgang til området ad eksisterende veje og stier og ad nyudlagte stier.

Fredningen indeholder sædvanlige bestemmelser om bevaring af arealerne i deres nuværende tilstand, forbud mod terrænændringer og bebyggelse m.v., bortset fra erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri for landbrugsejendomme efter fredningsnævnets godkendelse, sikring af offentlighedens adgang, tilladelse til sædvanlig fåre- og kreaturhegning, naturgenopretning og mulighed for genslyngning af eksisterende vandløb samt naturpleje.

Ager må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift, men må ikke tilplantes med pyntegrønt, juletræer, energipil, elefantgræs el.lign. Læhegn må ikke etableres.

§ 3-arealer skal drives med græsning eller høslæt og må ikke gødes, sprøjtes eller jordbehandles. Søer og vandhuller må kun udnyttes i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige bestemmelser. Der må ikke foretages andefodring i eller ved søer og vandhuller.

Skovområderne mod vest skal drives som blandet løvskov med plukhugstdrift (evt. græsnings-skov efter fredningsnævnets godkendelse).

Veje og stier må ikke nedlægges eller ændres, og nye veje må ikke anlægges uden fredningsnævnets godkendelse. Der anlægges et mindre parkeringsareal nord for punkt D på et areal, som i forvejen benyttes til parkeringsplads.

Den eksisterende vej fra punkt A til punkt C og hulvejen fra punkt B til punkt D må ikke lukkes for gående og cyklende eller forlægges. Stien, der går over bakken nord for punkt D, skal sikres. Der skal etableres nye stier som angivet på fredningskortet. Yderligere stier kan etableres med ejers accept og fredningsnævnets godkendelse. I Læsten Bakker må offentligheden alene færdes ad det udlagte stinet. Amtet skal opsætte skilte om dette. Hegning af stier kan ske, hvor amtet i samråd med ejeren vurderer, at der kan opstå konflikter mellem publikum og græssende dyr.

Mindre arealer af den nedre nålebeplantning i den vestlige dal, som går over mod Læsten Kær, dele af matr.nr. 9c, 10d og 1d (lb.nr. 2), skal afdrives og overgå til vedvarende græsning inden 5 år fra fredningens endelige vedtagelse. Den vestlige del af beplantningen skal løbende konverteres til løvskov, primært ved selvsåning, men eventuelt ved indplantning af eg, hvis selvsåningen ikke er tilstrækkelig. Hvor der i nålebeplantningerne står gamle løvtræer, lades disse tilbage. Konverteringen sker, når nuværende træer er hugstmodne.

5. Klagerne.

Fredningsafgørelsen er påklaget til Naturklagenævnet af 11 lodsejere.

Lb.nr. 9: Helge Bay-Smidt (matr.nr. 10a Læsten by, Læsten):

Klageren ejer de centrale arealer i fredningen, som udgør selve Læsten Bakker. Ejendommens bygninger ligger i den sydligste udkant af Læsten og støder op til fredningsområdet. Der drives kvægbrug på ejendommen, og kvæget afgræsser arealer i fredningsområdet.

Klageren har bl.a. gjort gældende, at fredningen, herunder de planlagte stiforløb, vil medføre forringede driftsmæssige muligheder. Fredningen medfører endvidere forringede muligheder for fremtidig placering af bygninger på ejendommen. Naturpleje af overdrev foregår ifølge Århus Amts egen naturkvalitetsplan mest hensigtsmæssigt med kreaturer. Klageren mener ikke, at det er forsvarligt at have offentlig adgang til indhegningerne. Fredningen åbner mulighed for at pla-

cere nødvendige driftsbygninger inden for fredningsområdet, men det vil være nødvendigt også at flytte boligen for at kunne føre opsyn med dyrene. Hvis græsningsarealet på grund af de planlagte stiforløb reelt opdeles i folde uden adgang til gård eller vand, vil det kræve en større arbejdsindsats. Klageren mener, der bør findes en mere langtidsholdbar løsning, så fremtidig kreaturdrift kan sikres.

Lb.nr. 2: Svend V. Henriksen (matr.nr. 1d, 9c og 10d Læsten by, Læsten):

Klageren har principalt påstået ophævelse af fredningen, subsidiært at fredningen bør indskrænkes omkring bygningerne på hans ejendom, og at bestemmelserne om fjernelse af nålebeplantningen udgår.

Klageren og hans forældre har gennem to generationer arbejdet for at skabe et landskab afvekslende med nåletræ, løvtræ, ager, eng og mose, som giver et rigt dyre- og fugleliv, herunder råvildtbestand. Klageren ønsker et naturrigt landskab, ikke skallede bakker, hvor musvåger kan fortrænge et rigt fugleliv, og hvor der ikke er skjul m.v. til råvildt. Fredningen skaber et monokulturlandskab, hvorimod klageren ønsker mange arter træer og buske med forskellig blomstringstid m.v.

Fredningsgrænsen går meget tæt omkring bygningerne på ejendommen. Der skal derfor tilladelse fra fredningsnævnet til erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri og der er ingen sikkerhed for, at en sådan tilladelse kan opnås. Desuden er der forbud mod f.eks. at opføre en aftægtsbolig inden for fredningen ved siden af de eksisterende bygninger. Fredningen er meget indgribende over for ejendommen, idet mere end halvdelen af ejendommen er underlagt fredningen. Klageren ønsker frihed til at disponere over sin ejendom inden for den generelle lovgivnings rammer.

I hvert fald er indgrebene mod skovarealerne alt for vidtgående og uden saglig begrundelse. Den natur, der er opbygget på ejendommen, er fuldt ud i overensstemmelse med landskabet og generelle naturværdier. Det er kun en lille del af ejendommen, der indgår i EF-habitatområdet. Denne udpegning begrunder således ikke et specielt behov for indgreb i ejendommen.

Lb.nr. 23: Niels Yde (matr.nr. 1al Fussingø Hgd., Ålum):

I stedet for rydning ønsker klageren et "naturareal" på 1,5 ha bevaret uændret for at fastholde ejendommens naturværdi. De 1,5 ha består af fugtigt område med "mosehuller", som er ved at vokse til med pilekrat m.v. Arealet ligger et godt stykke væk fra stien i fredningsforslaget, så der vil fortsat være frit udsyn fra stien over engarealerne og op mod Læsten Bakker. I øvrigt vil det ikke være muligt at rydde "naturarealet" med maskinkraft på grund af stigende vandstand i området. Arealet skal derfor ryddes og vedligeholdes med håndkraft, hvilket bliver dyrt, og samtidig forringes områdets naturværdi.

LandboCenter Randers-Viborg har på 7 lodsejeres vegne klaget over fredningsnævnets afgørelse.

Klagerne mener ikke, at kultur, landskab og biologi tilgodeses bedre i den udvidede fredning. Odderen vil blive generet, når der anlægges stier igennem de værdifulde områder, hvilket også vil belaste plante- og dyrelivet generelt. Der kan endvidere ikke forventes nogen forbedret landskabseffekt eller bedre sikring af de kulturmæssige værdier ved at udvide fredningen. Der er ikke taget hensyn til den produktionsmæssige betydning for lodsejerne. Når der ikke må gødes på vedvarende græsarealer mister de værdien som harmoniareal. Når rodukrudt ikke må bekæmpes kemisk, kan det betyde invasion af tidsler, brændenælder og skræpper. Lodsejerne er bekymrede over, at stisystemet udvides, og at stier udlægges i 2 meter befæstet sti, hvilket kan give anledning til, at mange flere kommer på stierne. Det gælder særligt lodsejerne lb.nr. 1, 5 og 11.

Der bør nedsættes et plejeudvalg, hvor lodsejeren er repræsenteret, og dette bør fremgå af fredningskendelsen.

Vedrørende de enkelte lodsejere har LandboCenter Randers-Viborg anført følgende:

Lb.nr. 1:

Arne Frank (matr.nr. 1b, 9g, 10e, 10f og 13f Læsten by, Læsten).

Klageren så helst, at stien blev flyttet helt væk fra bygningerne på minkfarmen på grund af risiko for uro i den periode, hvor minkene får hvalpe, og fordi stien går tæt på bebyggelsen.

Fredningsgrænsen er unødigt tæt på klagerens ejendom. Der anmodes derfor om, at fredningsgrænsen rykkes 30-40 meter længere væk fra bygningerne.

Lb.nr. 5:

Henrik N. Wøhleke (matr.nr. 8c, 10l og 10s Læsten by, Læsten).

Fredningsgrænsen er unødigt tæt på klagerens ejendom. Der anmodes derfor om, at fredningsgrænsen rykkes 30-40 meter længere væk fra bygningerne.

Lb.nr. 6:

Erik Vinter (matr.nr. 8n Læsten by, Læsten).

Klageren kan ikke acceptere, at der ikke må gødes og sprøjtes, da klageren bliver beskåret i sine muligheder for senere at søge MVJ-ordninger. Klageren kan godt acceptere, at noget af arealet konverteres fra granskov til løvskov, selvom det vil gå ud over jagten.

Lb.nr. 7:

Per Ivan Kramer (matr.nr. 9q Læsten by, Læsten).

Klageren har alene klaget over erstatningsudmålingen.

Lb.nr. 11:

Hans U. Faurschou (matr.nr. 11m og 12l Læsten by, Læsten, samt 1o Volstrup, Ålum).

Det vil både være urimeligt og uhensigtsmæssigt, at stien fra punkt P føres op over klagerens ejendom (til punkt B). Planen er at anvende det humusrige areal til produktion af rododendron til salg. Ved at føre en sti over arealet vil der være risiko for tyveri af planter og for, at det naturlige dyreliv ødelægges. Der drives planteskole og gartneri fra klagerens to ejendomme.

Det foreslås, at stien fra punkt P føres mod nord langs fredningsgrænsen op til den stiføring, der går mod øst (til punkt B). Det vil også genere dyrelivet mindre, især odderen.

Lb.nr. 21:

Børge Jensen (matr.nr. 1as og 1au Fussingø Hgd., Ålum)
og

Lb.nr. 22:

Leif Bodilsen (matr.nr. 1at og 1av Fussingø Hgd., Ålum).

For de to økologiske kvæg- og fåreholdere er engarealerne helt afgørende for såvel foderproduktion som for harmoniforholdet.

Stien fra punkt O til I ønskes ført syd om lb.nr. 21 og 22, da der periodevis er hegnet på tværs af vejen. Stien kan endvidere medføre forstyrrelse af græssende dyr, der kan opstå problemer med brist i hegnet og der kan komme personer med hunde i snor, som kan genere de græssende dyr. Desuden vil det være enklere, at stien ligger på Skov- og Naturstyrelsens arealer.

6. Århus Amts bemærkninger til klagerne.

Ifølge fredningsnævnets afgørelse løber stien på tværs af Tuemosen på strækningen punkt B til punkt P mellem matr.nr. 8c og 11m. Lodsejere har foreslået stien flyttet mod vest til matrikel grænsen mellem 9g og 10s. Efter Århus Amts vurdering medfører begge stiforløb en svagt forøget forstyrrelse af naturforholdene i Tuemosen. Mosen ligger på vandskellet mellem Skals å-systemet og Nørreå-systemet og udgør dermed spredningsforbindelse og levested for det dyreliv, der er knyttet til vandløbenes omgivelser, herunder specielt odderen, der er optaget på udpegningsgrundlaget for habitatområdet, og som er registreret i området.

Det er tidligere vurderet, at forstyrrelseseffekten af en smal trampesti gennem området er ubetydelig i forhold til odderens tilstedeværelse, idet den rekreative færdsel efter amtets opfattelse vil være begrænset, og mosen har stor udstrækning, således at hovedparten af mosen fortsat vil være

fuldstændig uforstyrret. Odderen er nataktiv, hvorfor konflikten mellem en formentlig meget begrænset rekreativ udnyttelse og odderens udbredelse i området er meget lille.

Det er amtets vurdering, at der ikke er målbar forskel på forstyrrelseseffekten af de to forslag til stiforløb. Set i forhold til naturinteresserne er det derfor uden betydning, om det ene eller det andet forslag realiseres. Det er væsentligt, at der kun skabes adgang ad det ene stiforløb, og at stien indrettes, så den udelukkende er farbar til fods.

Århus Amt har foreslået, at det i fredningsbestemmelserne præciseres, at hunde skal holdes i snor af hensyn til odderen, det vilde dyreliv og græssende husdyr.

Størstedelen af eng- og mosearealerne på lb.nr. 20-24 afgræsses i dag, og de skønnes at kunne udvikle en mere artsrig flora og et generelt højere naturindhold, hvis gødskning fremtidigt ophører. Formålet med fredningen er at bevare og forbedre de natur- og kulturhistoriske samt landskabelige værdier. Hvis arealerne undtages fra det generelle gødskningsforbud, vil de herefter kun i meget ringe omfang bidrage til at opfylde fredningens formål.

Størstedelen af Tuemosen, der ligger på vandskellet mellem Skals Å- og Nørreå-systemet er en tidligere højmosse, der nu i stor udstrækning er afdrænet og afgravet til tørveproduktion. Mosen ligger inden for habitatområdet og vil derfor blive kortlagt som habitat-naturtype 7120 Nedbrudt højmosse. Ved senere udarbejdelse af en Natura 2000-plan og efterfølgende indsatsplan for habitatområdet er der en forpligtelse til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, habitatområdet er udpeget for. Gunstig bevaringsstatus for nedbrudt højmosse er defineret som udvikling mod naturtypen aktiv højmosse. Disse forhold bør indarbejdes i fredningstekstens afsnit om EF-habitatområde. Århus Amt har foreslået en tilføjelse til fredningens § 2 som konsekvens heraf.

Århus Amt har oplyst, at der flere steder i amtet er naturarealer med offentlig adgang, der afgræsses af kvæg, uden at dette giver anledning til problemer.

7. Efterfølgende undersøgelse af stiforløb.

I forlængelse af besigtigelsen og det offentlige møde traf Naturklagenævnet bl.a. beslutning om, at undersøge mulighederne for et stiforløb op til Kragbjerg Høj med et udgangspunkt fra Engtoften nord for punkt M til erstatning for stiforløbet mellem punkt M og punkt T, som fredningsnævnet har fastlagt.

Naturklagenævnet bad Århus Amt om at besigtige området sammen med lodsejeren med henblik på at finde det mest hensigtsmæssige stiforløb.

Efter besigtigelse fandt Århus Amt og lodsejeren, at der ikke kunne peges på et mere hensigtsmæssigt stiforløb end det, som fredningen indeholder.

Som det fremgår nedenfor har Naturklagenævnet herefter besluttet at fastholde det af fredningsnævnet fastlagte stiforløb.

8. Naturklagenævnets afgørelse.

I sagens behandling har deltaget Naturklagenævnets medlemmer: Mikkel Schaldemose (formand), Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Marie-Louise Andreasen, Martin Glestrup, Leif Hermann, Mogens Mikkelsen, Anders Stenild, Poul Søgaard og Jens Vibjerg.

Den 13. oktober 2005 har Naturklagenævnet besigtiget området. Der blev endvidere afholdt offentligt møde om sagen.

I forlængelse af besigtigelsen og det offentlige møde traf Naturklagenævnet følgende beslutninger:

Afgrænsning af fredningsområdet.

Den afgrænsning af fredningsområdet, som fredningsnævnet har fastlagt, fastholdes, dog således, at fredningsgrænsen ved ejendommene lb.nr. 2 og 5 lægges i en afstand af 30 meter fra ejendommens bygninger. Ved ejendommen lb.nr. 9 flyttes fredningsgrænsen længere mod syd, som det fremgår af kortbilaget.

Stiforløb.

Veje og stier er indtegnet på fredningskortet som de fremtræder i marken, jf. ortofoto (kortbilag 2).

De nævnte bogstaver for stiforløb fremgår af fredningskortet.

Det foreslåede stiforløb B-P flyttes til den tidligere fredningsgrænse mellem matr.nr. 9g og 10s. Århus Amt har efterfølgende bemærket, at denne placering af stien efter amtets vurdering ikke er i konflikt med habitatdirektivet.

Det foreslåede stiforløb, der på fredningsnævnets kort er angivet som F-C, udgår. Stiforløbet I-O, som er delvist eksisterende, fastholdes.

De foreslåede stiforløb M-T-N og G-T-N fastholdes.

Stiforløbet A-B fastlægges som det fremgår af fredningskortet.

Pleje af arealer i fredningsområdet.

Fredningen skal indeholde bestemmelser om nedsættelse af et lodsejerudvalg og om, at der skal udarbejdes en plejeplan i overensstemmelse med plejebekendtgørelsen.

Fremtidig drift.

Lb.nr. 20-24 (matr.nr. 1aa, 1ø, 1as, 1au, 1at, 1av, 1al og 1an Fussingø Hgd., Ålum) kan drives som hidtil.

Kravet om fjernelse af nålebeplantningen og konvertering til løvskov på lb.nr. 2 og 6 (matr.nr. 1d, 9c, 10d og 8n Læsten by, Læsten) fastholdes.

Idet fredningsnævnets afgørelse af 12. januar 2005 ophæves, fastsættes følgende fredningsbestemmelser for fredningsområdet, der er afgrænset som vist på det fredningskort, der hører til Naturklagenævnets afgørelse. Fredningen omfatter helt eller delvist de på vedhæftede matrikel-fortegnelse anførte ejendomme.

§ 1. Fredningens formål.

Fredningen har til formål at bevare og forbedre de natur- og kulturhistoriske samt landskabelige værdier, som er i området, herunder særligt de naturtyper og arter, som har dannet grundlag for udpegning af dele af området som EF-habitatområde.

Desuden har fredningen til formål at sikre offentlighedens adgang til området ad eksisterende veje og stier og ad nyudlagte stier.

§ 2. Bevaring af området.

Det fredede område skal bevares i dets nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved dispensation, jf. § 13.

Fredningen er ikke til hinder for gennemførelse af naturgenopretningsprojekter i området, herunder bl.a. genslyngning af vandløb og eventuel hævning af vandstanden på arealer, der har karak-

ter af nedbrudt højmoser. Generelt skal fredningen ikke være til hinder for, at der kan opnås gunstig bevaringstilstand for naturarter og -arealer, der er omfattet af habitatdirektivet.

§ 3. Arealernes drift.

a. Arealer i landbrugsmæssig omdrift.

Ager må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift. Ager og andre arealer uden skovbevoksning må dog ikke tilplantes med pyntegrønt, juletræer, energipil, elefantgræs eller lignende.

Nye læhegn må ikke etableres.

Fredningen er ikke til hinder for, at agerarealer overgår til vedvarende græsningsarealer, eng, overdrev eller hede. I så fald vil de blive omfattet af fredningsbestemmelserne for disse naturtyper.

b. Eng, mose, hede og overdrev omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

I overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige regler må der ikke foretages indgreb, der ændrer naturtilstanden. Inden for fredningen skal disse arealer drives med græsning eller høslæt, og de må ikke gødes, sprøjtes eller jordbehandles.

Tilgroede mosearealer kan ryddes og afgræsses i overensstemmelse med plejeplanen, jf. § 11.

Lb.nr. 20-24 (matr.nr. 1aa, 1ø, 1as, 1au, 1at, 1av, 1al og 1an Fussingø Hgd., Ålum) kan drives som hidtil.

c. Skovområder.

Skovområderne mod vest skal drives som blandet løvskov med plukhugstdrift. Skovområderne kan eventuelt drives som græsningsskov efter fredningsnævnets godkendelse.

Mindre arealer af den nedre beplantning i den vestlige dal, som går over mod Læsten Kær, skal inden 5 år fra fredningens endelige vedtagelse afdrives og overgå til vedvarende græsning. Det drejer sig om dele af matr.nr. 9c, 10d og 1d Læsten by, Læsten, jf. fredningskortet.

Den vestlige del af beplantningen konverteres løbende til løvskov, primært ved selvsåning, men eventuelt ved indplantning af eg, hvis selvsåning ikke er tilstrækkelig. Hvor der i nålebeplantningerne står gamle løvtræer, lades disse tilbage. Konverteringen sker, når nuværende træer er hugstmodne.

§ 4. Terrænændringer.

Der må ikke foretages terrænændringer. Der må således ikke ske udnyttelse af forekomster i jorden eller foretages opfyldning, planering eller afgravning.

Store sten må ikke sprænges, fjernes eller flyttes. Store sten må dog fjernes fra de arealer, der er i omdrift, når dette er nødvendigt for driften af arealet.

Ejeren af matr.nr. 10b Læsten by, Læsten, skal fortsat have ret til grusgravning til eget brug i arealet nordøst for Engtoften.

§ 5. Bebyggelse, veje og tekniske anlæg m.v.

a. Bebyggelse.

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter eller lignende.

Fredningen er dog ikke til hinder for, at der med fredningsnævnets forudgående godkendelse af tegninger og placering kan opføres nye bygninger og andre faste anlæg, som er erhvervsmæssigt nødvendige for den pågældende ejendoms drift som landbrugsejendom – herunder anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer eller lignende. Der kan dog ikke opføres og indrettes boliger som stuehuse, medarbejderboliger og aftægtsboliger.

Fredningen er heller ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje.

b. Hegning.

Der må kun opsættes sædvanlige fåre- eller kreaturhegn.

c. Veje og stier.

Der må ikke nedlægges veje og stier, foretages vejreguleringer, ændres belægningstype eller anlægges nye veje over de fredede arealer uden forudgående godkendelse fra fredningsnævnet.

d. Parkering og ophold.

Der anlægges en mindre parkeringsplads nord for punkt D, sydvest for Læsten By, på det areal, som i forvejen benyttes dertil.

e. Øvrige forhold.

Der må ikke anbringes campingvogne eller lignende, og teltslagning må ikke finde sted.

Der må ikke etableres andre faste konstruktioner og anlæg. Eksempelvis må der ikke anbringes hegn, mure, skilte (undtagen informationsskiltning nævnt i § 8), vindmøller, tårne og lignende, eller master (herunder master for luftledninger). Der må ikke anlægges campingpladser, sportspladser, motorbaner, skydebaner, flyvepladser eller oplags- og lossepladser.

§ 6. Vand- og vådområder.

Søer og vandhuller (herunder tidligere tørvegrave) inden for området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og må kun udnyttes i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige regler. Der må ikke foretages andefodring i eller ved søer og vandhuller.

§ 7. Affald, støj m.v.

Forurening af naturen ved henkastning af affald, udrangerede maskiner eller lignende må ikke finde sted.

Brug af højtaleranlæg, kraftig gengivelse af musik og lignende må ikke finde sted.

§ 8. Offentlighedens adgang.

a. Naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser.

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat i de følgende bestemmelser.

b. Eksisterende veje og stier, der sikres.

Vejen, der går fra punkt A til punkt C på fredningskortet, samt hulvejen fra punkt B til punkt D må ikke lukkes for gående og cyklende og ej heller forlægges.

Stien, der går op over bakken nord for punkt D, skal sikres.

c. Nye stier.

Der skal etableres følgende nye stier for færdsel til fods i princippet som angivet på fredningskortet:

- Strækningen M-T-N i det sydøstlige hjørne af Læsten Bakker.
- Strækningen T-G, der giver adgang til Kragbjerg Høj strækningen I-O hen over engområdet. En del af strækningen er eksisterende markvej.
- Strækningen P-B gennem Tuemosen.

Etablering af nye stier (ud over de nu udlagte) kan ske med ejers accept og fredningsnævnets godkendelse.

I Læsten Bakker (på matr.nr. 10 a Læsten by, Læsten) har offentligheden alene ret til at færdes ad det udlagte stinet. Det betyder, at man skal følge den afmærkede rute og ikke bevæge sig ind på græsningsarealerne i øvrigt. Plejemyndigheden er forpligtet til at skilte om dette.

d. Anlæg af stier.

Stierne udlægges i ca. 2 meters bredde. Stierne kan ved våde eller i øvrigt bløde partier befæstes med flis, knippel eller lignende. Ellers befæstes stierne ikke.

Plejemyndigheden forestår anlæg, vedligeholdelse og slåning af stier.

Hegning kan ske, hvor plejemyndigheden i samråd med ejeren vurderer, at der kan opstå konflikter mellem publikum og græssende dyr. Plejemyndigheden bekoster og forestår eventuel opsætning af hegn på begge sider af stien, samt låger og skiltning.

Stipassage af vandløb skal udformes som plankebroer eller lignende uden rørlægning af vandløbet.

e. Kreaturpassager.

Kreaturpassager kan isættes på de strækninger, hvor stien hegnes.

f. Information.

Plejemyndigheden kan opsætte skiltning med information, herunder om at hunde skal føres i snor.

§ 9. Genslyngning af vandløb.

Fredningen giver plejemyndigheden mulighed for genslyngning af eksisterende vandløb.

§ 10. Naturpleje.

Efter forudgående drøftelse med og uden udgift for ejeren har plejemyndigheden ret til at udføre naturpleje og naturgenopretning på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål, jf. bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og om tilsyn (for tiden bekendtgørelse nr. 951 af 16. september 2004).

Der kan som led i plejen f.eks. fjernes træbevoksning (herunder selvsåning), ske afgræsning (med et passende græsningstryk), høslæt og lignende, og foretages oprensning af vandhuller.

Plejearbejderne kan først udføres, efter at der er givet ejeren af arealet mulighed for selv at udføre dem.

§ 11. Plejeplan og lodsejerudvalg.

Plejemyndigheden skal udarbejde en samlet plejeplan for hele fredningsområdet. Plejeplanen skal indeholde en beskrivelse af områdets nuværende tilstand, den ønskede fremtidige tilstand og de initiativer, der skal til for at opnå denne tilstand.

Plejeplanen skal revideres hvert 5 år.

Der nedsættes på plejemyndighedens foranstaltning et lodsejerudvalg på 3 medlemmer, bestående af repræsentanter for de private lodsejere. Udvalget er rådgivende for plejemyndigheden og skal have forelagt plejeplanen til udtalelse.

Endelige plejeplaner sendes til alle lodsejere efter at have været forelagt lodsejerudvalget.

§ 12. Ophævelse af tidligere fredning af området.

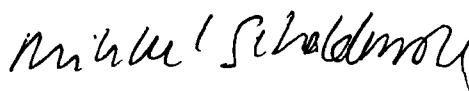
Denne fredning ophæver for det område, den er gældende, Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953 vedrørende fredning af arealer ved Fussingø Sø og i Læsten Bakker.

Fredningen fra 1953 gælder således fortsat for arealer, der ikke er omfattet af den nu vedtagne fredning.

§ 13. Dispensation.

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra bestemmelserne i §§ 2-11, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

På Naturklagenævnets vegne

Mikkel Schaldemose

viceformand

Afgørelsen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. naturbeskyttelseslovens § 82. Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. lovens § 88, stk. 1.

Fortegnelse
over de matrikelnumre, der helt eller delvist er omfattet af
Naturklagenævnets afgørelse af 14. december 2006.

Læsten by, Læsten:

1b, 9g, 10e, 10f, 13f, 1d, 9c, 10d, 5k, 6l, 8c, 10l, 10s, 8n, 9q, 9e, 10a, 10b, 11m, 12l, 10r og 38.

Volstrup by, Ålum:

1o, 1l, 1m, 1n, 1p, 1q, 2f og 4k.

Fussingø Hgd., Ålum:

1aa, 1ø, 1as, 1au, 1at, 1av, 1al og 1an.

**Naturklagenævnets afgørelse
af 14. december 2006
om erstatning i anledning af fredning af Læsten Bakker
(sag nr. NKN-111-00005).**

Fredningsnævnet for Århus Amt traf den 12. januar 2005 afgørelse vedrørende revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune, Århus Amt. Fredningsnævnet traf samtidig afgørelse om erstatning i sagen.

Fredningsnævnets afgørelse er forelagt Naturklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 42.

Fredningsnævnets afgørelse er også påklaget til Naturklagenævnet af 11 lodsejere.

Fredningssagen er rejst af Danmarks Naturfredningsforening og Århus Amt i marts 2002. Der er tale om nye fredningsbestemmelser for den del af Læsten Bakker, der i forvejen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953 vedrørende fredning af arealer ved Fussing Sø og i Læsten Bakker. Den eksisterende fredning er på ca. 80 ha. Fredningen foreslås udvidet med dalen vest for Læsten Bakker, engene syd for Læsten Bakker samt arealerne nord for Læsten Bakker op mod Læsten by, i alt ca. 59 ha. Med fredningsnævnets afgørelse udgør det fredede område således ca. 139 ha.

Ved udvidelsen vil fredningen for Læsten Bakker få fysisk sammenhæng med kulturengen og skoven under Fussingø, som ejes af Skov- og Naturstyrelsen, og der vil også blive sammenhæng til de fredede arealer omkring Fussing Sø, i Læsten Kær og ved Læsten Kirke.

Fredningsnævnet har fastsat erstatningerne efter en grundtakst for de arealer, der ikke tidligere har været fredet, og efter særtakster. Grundtaksten er fastsat til 2.000 kr. pr. ha, dog således, at der ikke tilkendes grundtakst for arealer, der før denne fredning var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Da der ikke ved fredningen sker indskrænkning i jagtretten, er der ikke tilkendt erstatning herfor. Der gives som minimum en grundtaksterstatning på 2.000 kr. til ejendomme, der ikke tidligere har været pålagt fredning.

Der er fastsat følgende særtakster:

- Erstatning for fastfrysning af areal til eksisterende sti: 15 kr. pr. meter.
- Erstatning for udlæg af areal til ny sti: 30 kr. pr. meter.
- Erstatning for beplantningsforbud for arealer i omdrift: 1.500 kr. pr. ha.
- Erstatning for gødsknings- og jordbehandlingsforbud: 3.000 kr. pr. ha.
- Erstatning for konverteringskrav nål til løv: 4.000 kr. pr. ha.
- Erstatning for krav om fjernelse af skov inden for 5 år: 10.000 kr. pr. ha.

LandboCenter Randers-Viborg har på 7 lodsejeres vegne klaget over fredningsnævnets afgørelse.

Om *erstatningsprincipper og -takster* har LandboCenter Midt gjort følgende krav gældende:

- Værditab for ikke at måtte beplante: 5.000 kr. pr. ha.
- Forbud mod gødskning og ukrudtsbekæmpelse: mindst 32.000 kr. pr. ha. (for økologisk drevne arealer dog 43.000 kr. pr. ha).
- Hede, overdrev og græs, der ikke gødes eller gødes meget lidt og ikke sprøjtes - tab af kontraktmulighed med amt (MVJ): 18.000 kr.
- Rydning af nåleskov uden genplantning og konvertering af nåleskov til løvskov: 40.000 kr. pr. ha.
- Fredningsgrænse tæt på bygningssæt: 50.000 kr. (lb.nr. 5) hhv. 10.000 kr.
- Erstatning for stiføring: 100 kr. pr. meter, dog 25 kr. pr. meter for eksisterende sti.
- Forringet jagtværdi: 2.500 kr. pr. ha.
- Grundtakst for fredningsrestriktion: 1.000 kr. pr. ejendom.

Vedrørende de enkelte lodsejere har LandboCenter Randers-Viborg anført følgende:

Lb.nr. 1; Arne Frank (matr.nr. 1b, 9g, 10e, 10f og 13f Læsten by, Læsten):

Der er fremsat et erstatningskrav på 294.225 kr.

Lb.nr. 5; Henrik N. Wøhleke (matr.nr. 8c, 10l og 10s Læsten by, Læsten):

Der er fremsat et erstatningskrav på 304.400 kr.

Lb.nr. 6; Erik Vinter (matr.nr. 8n Læsten by, Læsten):

Der er fremsat et erstatningskrav på 48.250 kr.

Lb.nr. 7; Per Ivan Kramer (matr.nr. 9q Læsten by, Læsten):

Der er fremsat et erstatningskrav på 47.550 kr.

Lb.nr. 11; Hans U. Faurschou (matr.nr. 11m og 12l Læsten by, Læsten, samt 1o Volstrup, Ålum): Der er fremsat et erstatningskrav på 48.200 kr.

Lb.nr. 21; Børge Jensen (matr.nr. 1as og 1au Fussingø Hgd., Ålum):

Der er fremsat et erstatningskrav på 205.075 kr.

Lb.nr. 22; Leif Bodilsen (matr.nr. 1at og 1av Fussingø Hgd., Ålum):

Der er fremsat et erstatningskrav på 196.350 kr.

Klager fra øvrige lodsejere.

Lb.nr. 2; Svend V. Henriksen (matr.nr. 1d, 9c og 10d Læsten by, Læsten):

Klageren har fremsat et samlet erstatningskrav på 300.000 kr.

Lb.nr. 9; Helge Bay-Smidt (matr.nr. 10a Læsten by, Læsten):

Klageren har fastholdt det erstatningskrav på 5.175.000 kr., som han fremsatte over for fredningsnævnet. Erstatningskravet er opgjort således:

1. Permanent forringelse af jagt: 100.000 kr.
2. Reducering af støttebeløb fra bl.a. EU: 100.000 kr.
3. Ekstra arbejde i forbindelse med renholdelse af omgivelser omkring nyetablerede stier: 100.000 kr.
4. Forringet mulighed for rationel drift: 250.000 kr.
5. Etablering og vedligeholdelse af vanding til området omkranset af stiforløbet A-N-T-M-A: 125.000 kr.
6. Forringet mulighed for etablering af beplantning: 1.000.000 kr.
7. Forringet mulighed for etablering af alternativt dyrehold: 1.000.000 kr.
8. Forringet mulighed/plads for fremtidig placering af bygninger på ejendommen: 1.000.000 kr.
9. Forringet mulighed/plads for fremtidig etablering af vindmøller: 500.000 kr.
10. Forringelse af herlighedsværdi: 1.000.000 kr.

Lb.nr. 23; Niels Yde (matr.nr. 1al Fussingø Hgd., Ålum):

Klageren fastholder et erstatningskrav på 15.000 kr. pr. ha for gødnings- og sprøjteforbud. Erstatningskravet gælder ikke "naturarealet", hvis det får lov til at forblive uændret.

Lb.nr. 24; Henning Harrits Petersen (matr.nr. 1an Fussingø Hgd., Ålum):

Klageren gør gældende, at han skal have tilkendt grundtaksten, da hans parcel ikke tidligere har været omfattet af fredning. Ligesom andre lodsejere vil han fremover være afskåret fra at modtage såvel den nuværende form for tilskud til miljøvenlig drift som eventuelle fremtidige former for denne slags tilskud og en erstatning på 3.000 kr. for dette tab er helt ude af proportioner. Klageren mener, at han også for fredningsnævnet har påstået erstatning for mistet mulighed for gødskning og jordbehandling af arealet.

Afgørelse.

I sagens behandling har deltaget Naturklagenævnets medlemmer: Mikkel Schaldemose (formand), Bent Hindrup Andersen, Ole Pilgaard Andersen, Marie-Louise Andreasen, Martin Glørup, Leif Hermann, Mogens Mikkelsen, Anders Stenild, Poul Søgaard og Jens Vibjerg.

Naturklagenævnet har ved anden afgørelse af dags dato tiltrådt, at Læsten Bakker fredes, dog med visse ændringer af fredningsgrænsen, stiforløb og de fredningsbestemmelser, som fredningsnævnet havde fastsat.

Naturklagenævnet fastsætter grundtaksten til 3.200 kr. pr. ha, dog minimum 3.200 kr.

Naturklagenævnet finder, at erstatningen for beplantningsforbud (jf. fredningens § 3 a) bør fastsættes til 2.000 kr. pr. ha.

Erstatning for gødsknings-, sprøjtnings- og jordbehandlingsforbud (jf. fredningens § 3 b) fastsættes til 10.000 kr. pr. ha.

Erstatning for krav om fjernelse af skov (jf. fredningens § 9 a) fastsættes til 15.000 kr. pr. ha.

De øvrige erstatningstakster, som fredningsnævnet har fastsat, stadfæstes, herunder, at sti i skel erstattes med halv takst.

Idet fredningsnævnets erstatningsafgørelse af 12. januar 2005 ophæves, fastsætter Naturklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, erstatningen således, idet beløbene op rundes til hele hundrede kr.:

Lb.nr. 1.

Grundtakst 3,3 ha x 3.200 kr.	10.560 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 3,3 ha x 2.000 kr.	6.600 kr.
Erstatning for udlæg af areal til ny sti 270 m x 30 kr.	8.100 kr.
Erstatning for fastfrysning af stiareal 320 m x 15 kr.	4.800 kr.

Arne Frank har den 20. november 2002 indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 5-årig periode fra 1. september 2002 til 31. august 2007 med et maksimalt årligt tilskud

på 6.260 kr.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan ejeren ikke fremover opnå MVJ-tilskud. Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud, fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

6.000 kr.

Arne Frank har bortforpagtet et areal til gdr. Per Ivan Kramer, der den 10. april 2001 har indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 5-årig periode fra 1. september 2000 til 31. august 2005 med et maksimalt årligt tilskud på 2.470 kr.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan forpagteren ikke fremover opnå MVJ-tilskud. Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud, fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

2.500 kr.

I alt

38.600 kr.

Lb.nr. 2.

Grundtakst 11,9 ha x 3.200 kr.

38.080 kr.

Erstatning for beplantningsforbud 3,2 ha x 2.000 kr.

6.400 kr.

Erstatning for fjernelse af skov 1,1 ha x 15.000 kr.

16.500 kr.

Erstatning for konverteringskrav nål til løv 7,5 ha x 4.000 kr.

30.000 kr.

I alt

91.000 kr.

Lb.nr. 3.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 4.

Fastfrysning af stiareal 200 m x 15 kr.

3.000 kr.

For ejendommen er der den 18. februar 2004 indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 10-årig periode fra 1. september 2003 til 31. august 2013 med et maksimalt årligt tilskud

på 2.664 kr. for arealer omfattet af fredning.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan ejeren ikke fremover opnå MVJ-tilskud. Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud, fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

2.500 kr.

I alt

5.500 kr.

Lb.nr. 5.

Grundtakst 3,0 ha x 3.200 kr.

9.600 kr.

Erstatning for beplantningsforbud 3,0 ha x 2.000 kr.

6.000 kr.

Fastfrysning af stiareal 420 m x 15 kr.

6.300 kr.

I alt

21.900 kr.

Lb.nr. 6.

Grundtakst 1,2 ha x 3.200 kr.

3.840 kr.

Erstatning for konverteringskrav nål til løv 1,1 ha x 4.000 kr.

4.400 kr.

I alt

8.300 kr.

Lb.nr. 7.

Grundtakst 1,7 ha x 3.200 kr.

5.440 kr.

Erstatning for beplantningsforbud 0,5 ha x 2.000 kr.

1.000 kr.

Erstatning for konverteringskrav nål til løv 1,1 ha x 4.000 kr.

4.400 kr.

I alt

10.900 kr.

Lb.nr. 8.

Grundtakst minimum.

3.200 kr.

Erstatning for konverteringskrav nål til løv 0,5 ha x 4.000 kr.

2.000 kr.

I alt

5.200 kr.

Lb.nr. 9.

Grundtakst 10,1 ha x 3.200 kr.

32.320 kr.

Erstatning for beplantningsforbud 10,1 ha x 2.000 kr.

20.200 kr.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 730 m x 30 kr.

21.900 kr.

Erstatning for fastfrysning af stiareal 900 m x 15 kr.	<u>13.500 kr.</u>
I alt	<u>88.000 kr.</u>

Lb.nr. 10.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 11.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 220 m x 30 kr.	6.600 kr.
Erstatning for fastfrysning af stiareal 60 m x 15 kr.	<u>900 kr.</u>
I alt	<u>7.500 kr.</u>

Lb.nr. 12.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 13.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 190 m (i skel) x 15 kr.	
Minimumserstatning	<u>3.200 kr.</u>

Lb.nr. 14.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 50 m (i skel) x 15 kr.	
Minimumserstatning	<u>3.200 kr.</u>

Lb.nr. 15.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 150 m x 30 kr.	<u>4.500 kr.</u>
---	------------------

Lb.nr. 16.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 17.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 18.

Ingen erstatning tilkendt.

Lb.nr. 19.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 140 m (i skel) x 15 kr.

Minimumserstatning 3.200 kr.

Lb.nr. 20.

Erstatning for fastfrysning af areal til sti 50 m (i skel) x 7,50 kr.

Minimumserstatning 3.200 kr.

Lb.nr. 21.

Erstatning for fastfrysning af sti 310 m (i skel) x 7,50 kr.

Minimumserstatning 3.200 kr.

Lb.nr. 22.

Erstatning for fastfrysning af sti 170 m x 15 kr.

Minimumserstatning 3.200 kr.

Lb.nr. 23.

Erstatning for fastfrysning af sti 310 m (i skel) x 7,50 kr.

Minimumserstatning 3.200 kr.

Lb.nr. 24.

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 220 m x 30 kr. 6.600 kr.

Erstatninger i alt 310.400 kr.

De tilkendte erstatninger forrentes fra datoen for fredningsnævnets afgørelse med en årlig rente svarende til den til enhver tid gældende diskonto, jf. naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 4.

I godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under sagens behandling for Naturklagenævnet tillægges Dansk Landbrugsrådgivning, Landscentret, 10.800 kr. ekskl. moms. LandboCenter Randers-Viborg tillægges 38.200 kr. ekskl. moms.

Af erstatningsbeløbet på 310.400 kr. og omkostningsbeløbet på 49.000 kr. udreder staten ved Miljøministeriet 75% og Århus Amt 25%, jf. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

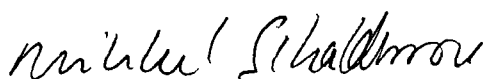
Naturklagenævnets afgørelse om erstatningsudmåling kan efter naturbeskyttelseslovens § 45 påklages til Taksationskommissionen af de ejere, der har indbragt fredningsnævnets erstatningsafgørelse for Naturklagenævnet, eller for hvis vedkommende Naturklagenævnet har skærpet fredningsbestemmelserne eller nedsat erstatningen. Afgørelsen kan endvidere påklages til Taksationskommissionen af Miljøministeriet og Århus Amt.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, Naturklagenævnets afgørelse er meddelt den klageberettigede.

Klage skal indgives skriftligt til Naturklagenævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K, der videresender klagen til Taksationskommissionen.

Størrelsen af tillagt godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47, kan ikke påklages.

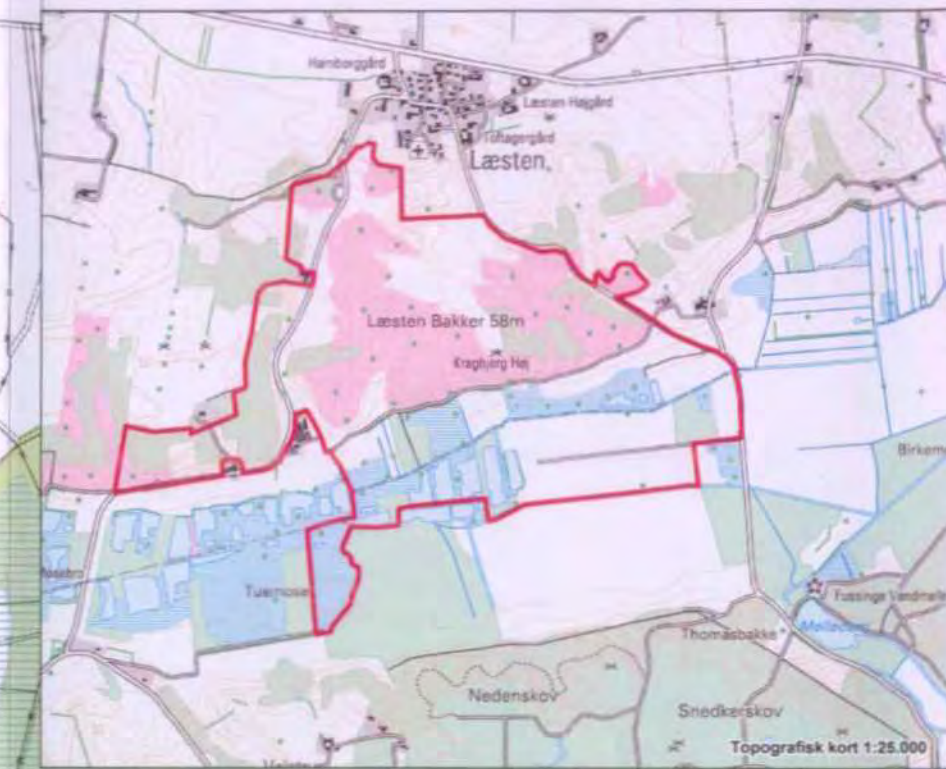
På Naturklagenævnets vegne

Mikkel Schaldemose
viceformand

FREDNING AF LÆSTEN BAKKER

Arealer i Purhus Kommune:
Læsten by, Læsten - Fussingø Hgd., Alum - Volstrup, Alum

NATURKLAGENÆVNETS AFGØRELSE
AF DECEMBER 2006
I SAG NR. NKN-111-00005

- Fredningsgrænse
- Ny sti
- Eksisterende vej / sti
- Skovvej
- Parkeringsplads
- Ændres til løvskov
- Beplantning der fjernes
- Habitatområde
- Område beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3
- Ejerslavsgrense

Fredningskortet er udarbejdet på grundlag af Kort- og Matrikelstyrelsens digitale matrikelkort og topografisk kort (Top100K) samt data fra Århus Amts registrering af NBL's § 3 områder og Skov- og Naturstyrelsens data for afgrænsning af Habitatområder 2004.

Udtræksdato for matrikelkort er: 07.08.2006
Copyright Kort- og Matrikelstyrelsen

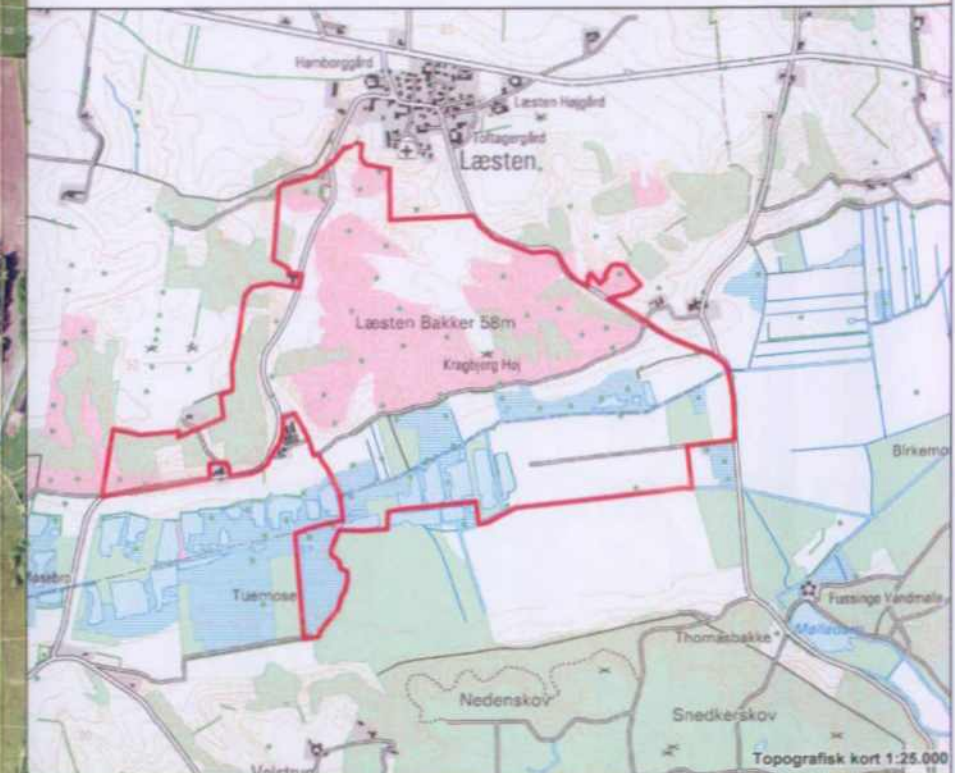
SDVMAA

KORTBILAG 1

FREDNING AF LÆSTEN BAKKER

Arealer i Purhus Kommune:
Læsten by, Læsten - Fussingø Hgd., Alum - Volstrup, Alum

NATURKLAGENÆVNETS AFGØRELSE
AF DECEMBER 2006
I SAG NR. NKN-111-00005

- Fredningsgrænse
- Ny sti
- ▨ Parkeringsplads
- Eksisterende vej/sti
- Skovvej
- Konvertering til lavskov
- Beplantning der fjernes
- Ejerlavsgænse

Fredningskortet er udarbejdet på grundlag af Kort- og Matrikelstyrelsens digitale matrikelkort med ortofoto 2004 som baggrund.

Udtræksdato for matrikelkort er: 07.08.2006
Copyright Kort- og Matrikelstyrelsen.

Ortofoto 2004, copyright Cowi.

KORTBILAG 2

NATURKLAGENÆVNET>

NATURKLAGENÆVNET
SEKRETARIATET

Frederiksborggade 15, 1360 København K

Tlf. 3395 5700

Fax 3395 5769

E-mail:

www.nkn.dk

SCANNET

Skov- og Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø.25. oktober 2005
J.nr.: 03-111/700-0003
mamModtaget i
Skov- og Naturstyrelsen

26 OKT. 2005

Vedr. Naturklagenævnets beslutninger i sagen om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune, Århus Amt.

Fredningsnævnet for Århus Amt traf den 12. januar 2005 afgørelse vedrørende revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune, Århus Amt. Fredningsnævnet traf samtidig afgørelse om erstatning i sagen.

Fredningsnævnets afgørelse er påklaget til Naturklagenævnet af 11 lods-
ejere.

Den 13. oktober 2005 har Naturklagenævnet besigtiget området. Der blev endvidere afholdt offentligt møde om sagen. I forlængelse af besigtigelsen og det offentlige møde har Naturklagenævnet foreløbigt truffet følgende beslutninger:

Afgrænsning af fredningsområdet.

Den afgrænsning af fredningsområdet, som fredningsnævnet har fastlagt, fastholdes, dog således, at fredningsgrænsen ved ejendommene lb.nr. 2 og 5 lægges i en afstand af 30 meter fra ejendommenes bygninger.

Stiforløb.

De nævnte bogstaver for stiforløb fremgår af fredningskortet.

2001-1211/12-0037
10

Det foreslåede stiforløb B-P flyttes til den tidligere fredningsgrænse mellem matr.nr. 9g og 10s. Denne beslutning er dog truffet under forudsætning af, at det efter nærmere undersøgelser kan fastslås, at den nye placering af stien ikke er i konflikt med habitatdirektivet.

Det foreslåede stiforløb F-C udgår.

Stiforløbet I-O, som delvist er eksisterende, fastholdes.

Det foreslåede stiforløb G-N fastholdes.

Naturklagenævnet finder endvidere, at der skal være offentlig adgang fra en sti tæt på Læsten by op til Kragbjerg Høj. Det er Naturklagenævnets vurdering, at det foreslåede stiforløb M-T ikke er den mest hensigtsmæssige linjeføring. Naturklagenævnet vil derfor i samarbejde med Århus Amt og lodsejeren undersøge mulighederne for et stiforløb op til Kragbjerg Høj med et udgangspunkt fra Engtoften nord for punkt M.

Pleje af arealer i fredningsområdet.

Naturklagenævnet finder, at fredningen bør indeholde bestemmelser om nedsættelse af et lodsejerudvalg og om, at der skal udarbejdes en plejeplan i overensstemmelse med plejebekendtgørelsen.

Fremtidig drift.

Lb.nr. 20-24 kan drives som hidtil.

Kravet om fjernelse af nålebeplantningen og konvertering til løvskov på lb.nr. 2 og 6 fastholdes.

Erstatning.

Naturklagenævnet finder, at erstatningen for beplantningsforbud (jf. fredningens § 3 a) bør fastsættes til 2.000 kr. pr. ha.

Erstatning for gødsknings-, sprøjtnings- og jordbehandlingsforbud (jf. fredningens § 3 b) fastsættes til 10.000 kr. pr. ha.

Erstatning for krav om fjernelse af skov (jf. fredningens § 9 a) fastsættes til 15.000 kr. pr. ha.

De øvrige erstatningstakster, som fredningsnævnet har fastsat, fastholdes.

Naturklagenævnet forventer, at de endelige frednings- og erstatningsafgørelser vil foreligge i løbet af 1. kvartal 2006.

På Naturklagenævnets vegne

Marianne Mathiesen

FREDNINGSNÆVNET>

FREDNINGSNÆVNET FOR ÅRHUS AMT

Retten i Århus, Vester Allé 10

8000 Århus C - tlf. 86 12 20 77

12/01-05

Til lodsejerne m.fl.

**Vedr. j.nr. 30/2002 - revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i
Purhus Kommune.**

Vedlagt fremsendes afgørelse og erstatningsafgørelse i ovennævnte sag.

Med hensyn til klage til Naturklagenævnet henvises til side 13 - 14 i afgørelsen og side 9 i erstatningsafgørelsen.

Da det samlede erstatningsbeløb overstiger 100.000 kr., skal sagen forelægges for Naturklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

Med venlig hilsen

Mogens Beier

AFGØRELSE

af

12. januar 2005

*VEDRØRENDE REVIDERING OG UDVIDELSE AF
FREDNING FOR LÆSTEN BAKKER*

I PURHUS KOMMUNE

FREDNINGSNÆVNET FOR ÅRHUS AMT

J.nr. 30/2002

I.

INDLEDNING:

I marts 2002 rejste Danmarks Naturfredningsforening og Århus Amt i fællesskab over for Fredningsnævnet sag om revidering og udvidelse af fredningen for Læsten Bakker i Purhus Kommune.

Der er tale om nye fredningsbestemmelser for den del af Læsten Bakker, der i forvejen er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953 vedrørende fredning af arealer ved Fussingø Sø og i Læsten Bakker. Den eksisterende fredning er på ca. 80 ha. Fredningen er foreslået udvidet med dalen vest for Læsten Bakker, engene syd for Læsten Bakker samt arealerne nord for Læsten Bakker op mod Læsten by. Udvidelsen omfattede oprindelig ca. 55 ha, men er under fredningssagens behandling udvidet til ca. 59 ha. Det endelige fredningsforslag omfatter således ialt ca. 139 ha.

Ved udvidelsen vil fredningen for Læsten Bakker få fysisk sammenhæng med kulturrengen og skoven under Fussingø, som ejes af Skov- og Naturstyrelsen, og der vil også blive sammenhæng til de fredede arealer omkring Fussingø Sø, i Læsten Kær og ved Læsten Kirke.

Fredningsforslaget er fremsat for at sikre og forbedre naturværdierne i området gennem plejeindstats i samarbejde med ejerne, samt sikre offentlighedens adgang til området. Fredningen vil således på sigt være med til at sikre en positiv bevaringsmålsætning for området, herunder styrke den biologiske mangfoldighed, skabe bedre muligheder for friluftslivet og beskytte de kulturhistoriske værdier i landskabet.

I fredningsforslaget hedder det bl.a.:

"Baggrund for forslaget:

Områdets dannelse.

Læsten Bakker er morænelandskab fra sidste istid, overvejende på sandbund.

Skals-Ådalen, som har sit øvre løb i vådområderne syd for Læsten Bakker, er en smeltevandsfloddal opstået ved erosion, da gletscherne ved istidens slutning begyndte at smelte bort og frigjorde store mængder smeltevand. Mens gletscherfronten stod mellem Randers og Hobro, løb vandet i det meste af det nuværende Gudenå-system. Isen spærrede imidlertid for vandets løb ud gennem Randers Fjord, og vandet søgte derfor videre mod nord gennem Nørreådalen, Skals Å-dalen og videre herfra til Hjarbæk Fjord.

Dette har givet et flot afvekslende landskab, med den brede åbne Skals Å dal og de markante dalsider (falske bakker) med erosionskløfter.

Kulturhistorie

I midten af 1600-tallet var Læsten og 8 andre landsbyer i området lagt under Fussingø Gods.

Omkring 100 år senere satte en afvikling af stordriften igang. Størstedelen af Fussingøs hovedgårdsmarker blev herefter udlagt til græs, der krævede mindre arbejde end korn.

I 1787 blev Læsten opmålt for at gennemføre udskiftningen. Det var i den forbindelse nødvendigt med udflytning af en hel del gårde fra Læsten.

I årene efter udskiftningen blev der sat mange markgærder/diger i området omkring Fussingø.

Ved foden af Læsten Bakker er der diger, der skal søges bevaret. Kun en mindre del af digerne er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 4.

Halvdelen af engområdet syd for Læsten Bakker er fortsat én parcel under Fussingø, mens den resterende del er opdelt i mindre lodder til husmændene.

Tørvegravningen i mosen syd for bakkerne, som er foregået under 2. verdenskrig, er et andet forhold, som tydeligt ses i området i dag. Der er nu vandhuller i de tidligere tørvegrave. Området omkring tørvegravene er under tilgroning.

Tørvene er slæbt på tørveslæder op gennem Læsten Bakker, formentlig ad hulvejen der går fra mosen til den sydvestlige del af Læsten by.

Inde i Læsten Bakker øst for hulvejen er der tydelige spor i terrænet, som ifølge oplysning fra lokal beboer skyldes, at hulvejen har været forlagt, hver gang det oprindelige spor har været opkørt i forbindelse med megen nedbør.

Hulvejen og vejen langs engen for foden af Læsten Bakker, som ikke bliver brugt til kørsel længere, er oprindelige vejsystemer i området og har kulturhistorisk værdi.

Disse veje har også stor betydning for offentlighedens adgang.

Kilde "Fussingø", Randers Amts Historiske Samfund 1989.

Læsten Bakker - landskab og natur

De stejle, sydeksponerede skrånninger af Læsten Bakker, som afgrænser Skals Å-dalen mod nord, rummer i den vestlige ende Læsten Kær - en mosaik af græssede overdrev, kratskov og væld med rigkærsvvegetation.

Den østlige del af den landskabeligt smukke dalside er mere næringsfattig. Her er dalsiden velafræsset, hedeagtigt overdrev domineret af enebær og hvidtjørn.

Fra Kragbjerg Høj er der en storslået udsigt mod øst over Skals Å-dalen.

Store dele af det allerede fredede område er omfattet af den foreløbige registrering af hede og en mindre del som overdrev omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der er nu på skrænterne genindført kreaturgræsning, hvilket sikrer den meget artsrige, lyskrævende uretevegetation. Urtevegetationen udgøres bl.a. af hedelyng, fåre-svingel, bølget bunke og blåmunke.

Ved fortsat græsning uden næringstilsud fra gødskning vil den høje natur- og landskabskvalitet kunne bevares.

Skrænterne indgår i fin natursammenhæng med arealerne i dalbunden.

Eng- og moseområdet syd for bakkerne - landskab og natur

Dalen syd for Læsten Bakker fremstår i dag som en mosaik bestående af gødskede kulturenge, drevet ved græsning og høslet, samt pilemoser og tørvegrave under begyndende tilgroning.

Mosen kaldet Tuemosen udgør et større samlet moseområde, som danner vanskel mod vest til Nørreå-systemet. Den østlige del af denne mose er omfattet af fredningen fra 1953 og er nu helt tilgroet pilemose. Længere mod vest har mosen store, meget næringsfattige partier.

Fra Tuemosen og østpå (areal hvor fredningen foreslås udvidet) er dalbunden overvejende gødskede, løst tuede, græssede ranunkel-enge afvekslende med arealer, hvor græsningen er opgivet.

Størstedelen af det allerede fredede område er omfattet af den foreløbige registrering af mose og søer jævnfør naturbeskyttelseslovens § 3.

Ligeledes er den foreslåede udvidelse vurderet som omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, men engarealerne er relativt artsfattige - formentlig på grund af gødskning.

Den sydlige del af Skals Å-dalen ejes af Skov- og Naturstyrelsen. Det er et større samlet areal, der drives med græs i omdrift og uden gødskning. Arealet stiger i den sydligste bræmme op mod skoven.

Langs kommunevejen mod øst er dels et moseareal dels et engareal stærkt tilgroet.

"EF-habitatområde.

Den væsentligste del af det fredede område ligger inden for EF-habitatområde nr. 30, Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord, Skal Ådal.

Området er udpeget for at sikre beskyttelsen af en række arter og naturtyper, der på europæisk plan er beskyttelseskrævende.

I forbindelse med det fredede område er der tale om arterne bæklampret, stor kølleguldsmed, damflagermus og odder samt naturtyperne vandløb med undervandsvegetation, tørre heder, artsrige overdrev på sur bund og rigkær.

Frednings- og plejebestemmelserne vil generelt medvirke til at sikre en positiv bevaringsstatus for de udpegede arter og naturtyper inden for frednin-

gen.

Odderen har en stabil bestand i området og favoriseres af de mange uforstyrrede tørvegrave i tilknytning til vandløbene".

Mulige landskabs- og naturforbedringer ved udvidelser af fredningen

Udvidelsen mod nord er hovedsageligt landskabeligt begrundet, idet arealet især ønskes sikret mod beplantning.

Udvidelsen vest for Læsten Bakker er også hovedsageligt landskabeligt begrundet. Oplevelsen af den markante dalside med erosionskløfter og falske bakker kan forbedres væsentligt ved at afdrive de nederste dele af især nålebeplantningerne.

Hvis de afdravne arealer og omdrifts- og græsningsarealerne udlægges til græsning uden omlæg, pesticider og gødskning, vil de på sigt få samme anturindhold som overdrevs- og hedearealerne.

Ved at skabe sammenhæng til fredningen for Læsten Kær, vil der på sigt kunne skabes god natursammenhæng og landskabsformerne kan tydeliggøres. Det store sammenhængende græsnings-naturområde vil på grund af sin størrelse kunne få en høj grad af biologisk stabilitet.

Udvidelsen af fredningen syd for Læsten Bakker er hovedsageligt biologisk begrundet, idet afgræsning og forbud mod gødskning forventes at forbedre naturkvaliteten i området.

Området har i sig selv stort naturpotentiale som fugtige engområder, hvis græsningsdriften opretholdes og udvides til at omfatte hele området og under forudsætning af, at hele området fremover ikke gødskes.

For at opretholde dalområdet som bred sammenhængende naturkorridor, bør græsning på engene genindføres på de arealer, hvor den er opgivet, og gødskningen ophøre, så en artsrig flora får mulighed for at udvikle sig.

De to vandløb gennem området bør sikres et mere naturligt snoet forløb, hvis det kan gennemføres uden at vandstanden i området stiger så meget, at arealerne ikke kan græsses.

Offentlighedens adgang til området

Indtil 1998 har offentligheden haft adgang til Læsten Bakker ad en markvej gående fra kommunevejen sydøst for Læsten til Kragbjerg Høj, punkt H - G på fredningskortet. Denne adgang er blevet lukket.

I dag er der således ingen adgang for offentligheden til Kragbjerg Høj og Læsten Bakker. Denne bør genskabes.

Offentligheden har i henhold til naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser adgang ad vejen syd for bakkerne, punkt A - C, samt ad hulvejen, punkt B - D.

Ligeledes er der en trampesti rundt på højen i det nordvestlige hjørne af

fredningen (nord for punkt D). Denne bør sikres gennem fredningen, og det areal af en gammel grusgrav, der i dag anvendes til parkering, bør anlægges til formålet.

Der er ikke adgang til det fredede område i Læsten Kær, idet den fredning har til hovedformål at sikre sjældne og karakteristiske plantesamfund. Overdrevs- og ekstremrigkærsvegetationen er nu i fremgang i området, og der er således ikke planer om at udlægge stier i den retning.

For at skabe rekreativ sammenhæng fra Læsten Bakker til statsskoven syd for Skals Å-dalen, herregårdslandskabet omkring Fussingø Gods og de fredede arealer omkring Fussing Sø, vil det være af stor rekreativ værdi, at få etableret en stiforbindelse tværs over engarealerne.

Afhensyn til odderens tilstedeværelse især i den vestlige del af området, vil et forløb øst for tørvegravene være at foretrække, punkt I - O og herfra videre hen over Skov- og Naturstyrelsens arealer. Der er et parkeringsareal på statens areal i udkanten af skoven.

På grund af de problemer det kan give med publikum blandt græssende dyr, kan det blive nødvendigt, at stiforløbet indhegnes, på trods af de visuelle gener det vil medføre."

Forslaget omfattede oprindeligt alene et stiforløb som skitseret ovenfor. Efter forslag fra Fussingø Statsskovdistrikt i samarbejde med Århus Amt, Natur og Miljø, og Danmarks Naturfredningsforening, blev det under fredningssagens behandling besluttet at tilføje et yderligere stiforløb i fredningen. Stiforløbet etableres i det sydvestlige hjørne af fredningen, pkt. B - P. Stien etableres som en trampesti og går igennem en gammel tørvegrav. I den sydlige del af fredningen fanger stien en eksisterende skovvej, som er etableret uden for fredningen, på Statsskovdistriktets område, således at der skabes en sammenhæng mellem Statsskovdistriktets område og det fredede område. I det omfang, der ikke er eksisterende sti, vil Statsskovdistriktet anlægge stier.

II.

SAGENS BEHANDLING VED FREDNINGSNÆVNET:

Fredningsnævnet foretog offentlig bekendtgørelse i Statstidende den 3. maj 2002.

Under sagens behandling har Fredningsnævnet bestået af adm. dommer Mogens Beier som formand, det amtsrådsvalgte medlem for Århus Amt, Børge Sundahl samt det kommunevalgte medlem for Purhus Kommune, Helle Dahl Hansen. Dommerfuldmægtig Regitze Brosbøl Lauridsen har fungeret som sekretær.

Adm. dommer Mogens Beier fratrådte som nævnsformand den 30. september 2003. Skov- og Naturstyrelsen har ved skrivelse af 26. september 2003 bemyndiget Mogens Beier til at færdiggøre bl.a. denne sag.

Den 14. juni 2002 blev der afholdt offentligt møde, jf. naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 3. Dette møde var bekendtgjort i Statstidende den 3. maj 2002. På det offentlige møde fremkom der enkelte ændringsforslag til bestemmelserne i fredningsforslaget. En enkelt lodsejer er fremkommet med væsentlige protester mod fredningsforslaget, medens de øvrige involverede stort set har kunnet anbefale fredningsforslaget. I forlængelse af det offentlige møde blev arealerne besigtiget, og de enkelte lodsejere havde mulighed for at fremkomme med deres bemærkninger over for nævnet.

På et møde den 14. november 2002 foretog nævnet votering om fredningens gennemførelse. På mødet fremkom Århus Amt efter samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening og med Fussingø Statsskovdistrikt med forslag om yderligere et stiforløb i området. Sagen blev herefter udsat på inkorporering af det foreslåede stiforløb i fredningsforslaget med efterfølgende møde herom med de berørte lodsejere.

Ved brev af 19. december 2002 indkaldte Fredningsnævnet til møde vedrørende det foreslåede stiforløb. Alene de berørte lodsejere blev indkaldt, medens de øvrige blev informeret om sagens forløb. Mødet blev gennemført den 22. januar 2003 på Skovriderkontoret, Fussingø Slot. Fussingø Statsskovdistrikt, Danmarks Naturfredningsforening og Århus Amt anbefalede, at der blev etableret en trampesti i det sydvestlige hjørne af fredningen. Trampestien skulle gå fra punkt B og sydligt ned til statsskovdistriktets område. Der ville herved blive skabt et sammenhængende stiforløb i området, således at der er sammenhæng mellem Statsskovdistriktets område og det fredede område. Endvidere ville det yderligere stiforløb give en anden naturoplevelse end de øvrige stier i området, da man passerer igennem en gammel tørvegrav. På mødet fremkom der indsigelse fra en enkelt lodsejer, som samtidig foreslog et ændret stiforløb. I forlængelse af mødet foretog Fredningsnævnet herefter besigtigelse af området og mulighederne for stiudlæg. Efter besigtigelsen foretoges votering om stiforløbet. Et enigt fredningsnævn accepterede det af Århus Amt, Danmarks Naturfredningsforening og Fussingø Statsskovdistrikt foreslåede stiforløb, dog med den ændring, at stien skal anlægges således, at den op igennem lb.nr. 11 (matr.nr. 11 m Læsten) placeres længst mulig mod vest. Under mødet foreslog lb.nr. 19, ejeren af matr.nr. 4 k endvidere, at hele matr.nr. 4 k blev inddraget under fredningen. Sagsrejsere kunne anbefale dette, og Fredningsnævnet besluttede herefter at lade området indgå i fredningssagen.

Ved brev af 24. februar 2002 fremsendte Fredningsnævnet orientering til lodsejerne om det passerende vedrørende det yderligere stiforløb i fredningen. Samtidig meddelte Fredningsnævnet, at det var vedtaget at gennemføre fredningen med enkelte mindre ændringer. Der blev fastsat frist for fremsættelse af erstatningskrav til den 23. april 2003. Denne frist blev senere forlænget, bl.a. efter begæring af Landbocenter Midt, Viborg.

III.

FREDNINGSNÆVNETS BESLUTNINGER:

Der er enighed om, at betingelserne i naturbeskyttelseslovens § 1 for fred-

ning af området er opfyldt. Fredningsnævnet lægger herved særlig vægt på at give offentligheden adgang til området ved at sikre eksisterende stiforløb i området samt ved nyetablering af sådanne. Fredningen skal endvidere gennemføres for at sikre og forbedre naturværdierne i området.

Særligt vedrørende Kragbjerg Høj bemærker nævnet, at offentligheden indtil 1998 har haft adgang til højen uden indsigelse fra tidligere ejere. Fra højen er der udsigt over Skals Å-dalen. Nævnet lægger vægt på, at offentligheden igen får adgang til dette udsigtspunkt.

Lb.nr. 19, ejerne af matr.nr. 4 k, har tilbudt, at den del af matr.nr. 4 k, der umiddelbart ligger vest for markvejen, der fører ned til Fussingø Skov, inddrages under fredningen med henblik på naturpleje. Da Danmarks Naturfredningsforening og Skov- og Naturstyrelsen har anbefalet en inddragelse af arealet og under hensyn til, at det er hensigtsmæssigt, at området plejes op til stiforløbet, er der enighed om at inddrage hele matr.nr. 4 k under fredningen.

Fredningsgrænsen mod syd løber i bækken, der er i området. Nævnet bemærker, at gennemførelse af fredningen ikke er til hinder for en oprensning af bækken efter de til enhver tid gældende regler herom.

Nævnet finder ikke, at det kan tillades lb.nr. 6, lodsejer Søren Henning Vinter, som ejer af matr.nr. 8 n Læsten by, Læsten, at gøde arealet, som ligger i det sydvestlige hjørne af fredningen. Nævnet lægger vægt på, at arealet er sammenhængende med det tilgrænsende areal inden for Læsten Kær-fredningen, hvilket areal ikke bliver gødet.

Endvidere finder nævnet ikke, at teltslagning bør tillades i området, uanset Friluftsrådets ønske herom. Nævnet lægger vægt på, at det er svært at kontrollere omfanget af teltslagning, ligesom nævnet lægger vægt på, at der er gode muligheder for teltslagning umiddelbart uden for det fredede område.

Lodsejere der benytter stien punkt O - I har over for nævnet anført, at der er væsentlige problemer med, at uvedkommende parkerer på stien. Nævnet finder ikke anledning til at træffe nærmere beslutning om løsning af eventuelt parkeringsproblem på stien, idet nævnet bemærker, at der er etableret parkeringsfaciliteter til offentlighedens brug ved færden i det fredede område. Århus Amt skal etablere en bom eller lignende ved slutningen af stien ude ved vejen (Engtoften) uden udgift for lodsejerne, såfremt lodsejerne godtgør, at der er væsentlige problemer med parkering på stien.

For så vidt angår fredningens forhold til habitatområde, kan Fredningsnævnet henholde sig til det på side 4 - 5 anførte.

Fredningsnævnet har herefter fastsat følgende bestemmelser, jf. fredningskortet:

§ 1. Fredningens formål.

Fredningen har til formål at bevare og forbedre de natur- og kulturhistoriske samt landskabelige værdier, som er i området, herunder særligt de naturtyper

og arter, som har dannet grundlag for udpegning af dele af området som EF-habitatområde.

Desuden har fredningen til formål at sikre offentlighedens adgang til området ad eksisterende veje og stier og ad nyudlagte stier.

§ 2. Bevaring af området.

Det fredede område skal bevares i dets nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 12.

Det betyder blandt andet, at arealerne ikke må beplantes eller bebygges.

Fredningen er ikke til hinder for gennemførelse af naturgenopretningsprojekter i området, herunder bl.a. gennemslyngning af vandløb.

§ 3. Arealernes drift.

a. Arealer i landbrugsmæssig omdrift.

Ager må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift. Ager og andre arealer uden skovbevoksning må dog ikke tilplantes med pyntegrønt, juletræer, energipil, elefantgræs eller lignende.

Nye læhegn må ikke etableres.

Fredningen er ikke til hinder for, at agerarealer overgår til vedvarende græsningsarealer, eng, overdrev eller hede. I så fald vil de blive omfattet af fredningsbestemmelserne for disse naturtyper.

b. Græsningsarealer.

Eng og mose - alle arealer der fremgår af kortet over naturbeskyttelseslovens § 3-arealer.

I overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige regler må der ikke foretages indgreb, der ændrer naturtilstanden. Inden for fredningen skal disse arealer drives med græsning eller høslet, og de må ikke gødes, sprøjtes eller jordbehandles.

Tilgroede mosearealer vil blive ryddet og afgræsset i det omfang, amtet skønner det hensigtsmæssigt og opnår aftale herom med lodsejeren.

Hede og overdrev - alle arealer der fremgår af kortet over naturbeskyttelseslovens § 3-arealer.

I overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige regler må der ikke foretages indgreb, der ændrer naturtilstanden. Inden for fredningen skal disse arealer drives med græsning eller høslet, og de må ikke gødes, sprøjtes eller jordbehandles.

c. Skovområder

Skovområderne mod vest skal drives som blandet løvskov med pluk-

hugstdrift (evt. græsningsskov efter Fredningsnævnets godkendelse). Se iøvrigt § 9, særlige bestemmelser.

§ 4. Terrænændringer.

Der må ikke foretages terrænændringer. Der må således ikke ske udnyttelse af forekomster i jorden eller foretages opfyldning, planering eller afgravning.

Store sten må ikke sprænges, fjernes eller flyttes. Store sten må dog fjernes fra de arealer, der er i omdrift, når dette er nødvendigt for driften af arealet.

Ejeren af matr.nr. 10 b Læsten skal fortsat have ret til grusgravning til eget brug i arealet nordøst for Engtoften.

§ 5. Bebyggelse, veje og tekniske anlæg m.v.

a. Bebyggelse

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter eller lignende.

Fredningen er dog ikke til hinder for, at der med Fredningsnævnets forudgående godkendelse af tegninger og placering kan opføres nye bygninger og andre faste anlæg, som er erhvervsmæssig nødvendig for den pågældende ejendoms drift som landbrugsejendom - herunder anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer eller lignende. Der kan dog ikke opføres og indrettes boliger som stuehuse, medarbejderboliger og aftægtsboliger.

Fredningen er heller ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje.

b. Hegning

Der må ikke opsættes usædvanlige hegn. Fredningen er dog ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige fåre- eller kreaturhegn.

c. Veje og stier

Der må ikke nedlægges veje og stier, foretages vejreguleringer, ændres belægningstype eller anlægges nye veje over de fredede arealer uden forudgående godkendelse fra Fredningsnævnet.

d. Parkering og ophold

Der anlægges et mindre parkeringsareal nord for punkt D, sydvest for Læsten By, på arealet som i forvejen benyttes til formålet.

e. Øvrige forhold

Der må ikke anbringes campingvogne eller lignende, og teltslagning må ikke finde sted.

Der må ikke etableres andre faste konstruktioner og anlæg. Eksempelvis må

der ikke anbringes hegn, mure, skilte (undtagen informationsskiltning nævnt i § 8), vindmøller, tårne og lignende, eller master (herunder master for luftledninger). Der må ikke anlægges nye campingpladser, og der må ikke anlægges sportspladser, motorbaner, skydebaner, flyvepladser eller oplags- og lossepladser.

§ 6 Vand- og vådområder

Søer og vandhuller (herunder tidligere tørvegrave) inden for området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og må kun udnyttes i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens almindelige regler. Der må ikke foretages andefodring i eller ved søer og vandhuller.

§ 7. Affald, støj m.v.

Forurening af naturen ved henkastning af affald, udrangerede maskiner eller lignende må ikke finde sted.

Brug af højttaleranlæg, kraftig gengivelse af musik og lignende må ikke finde sted.

§ 8. Offentlighedens adgang

a. Naturbeskyttelseslovens adgangsbestemmelser.

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

b. Eksisterende veje og stier der sikres.

Vejen, der går fra punkt A til punkt C på fredningskortet, samt hulvejen fra B til D må ikke lukkes for gående og cyklende og ej heller forlægges.

Stien, der går op over bakken nord for punkt D, skal sikres.

c. Nye stier

Der skal etableres følgende nye stier for færdsel til fods i princippet som angivet på fredningskortet:

- strækningen F - C uden om minkfarmen
- strækningen M - N i det sydøstlige hjørne af Læsten Bakker,
- strækningen T - G der giver adgang til Kragbjerg Høj,
- strækningen I - O hen over engområdet. En del af strækningen er eksisterende markvej.
- strækningen P - B gennem Tuemosen

Etablering af nye stier (ud over de nu udlagte) kan ske med ejers accept og Fredningsnævnets godkendelse.

I Læsten Bakker (på matr.nr. 10 a) har offentligheden alene ret til at færdes ad det udlagte stinet. Det betyder, at man skal følge den afmærkede rute og ikke bevæge sig ind på græsningsarealerne i øvrigt. Amtet er forpligtet til at

skilte om dette.

d. Anlæg af stier

Stierne udlægges i ca. 2 meters bredde. Stien P - B må dog ikke udvides væsentligt ud over det nuværende tracé. Endvidere skal stien ved forløbet op gennem matr.nr. 11 m etableres længst muligt mod vest på matriklen, langs med grøften. Stierne kan befæstes med flis, knippel eller lignende ved våde eller på anden måde bløde partier. Ellers befæstes stierne ikke.

Amtet forestår anlæg, vedligehold og slåning af stier.

Hegning kan ske, hvor amtet i samråd med ejeren vurderer, at der kan opstå konflikter mellem publikum og græssende dyr. Amtet bekoster og forestår eventuel opsætning af hegning på begge sider af stien, samt låger og skiltning.

Stipassage af vandløb skal udformes som plankebroer eller lignende uden rørlægning af vandløbet.

e. Kreaturpassager

Kreaturpassager kan isættes på de strækninger, hvor stien hegnes.

f. Information

Århus Amt kan opsætte vejledende information og skiltning.

§ 9. Særlige bestemmelser

a. Konvertering af nålebeplantning i dalen mod vest

Mindre arealer af den nedre beplantning i den vestlige dal, som går over mod Læsten Kær, skal afdrives og overgå til vedvarende græsning. Det drejer sig om dele af matr.nr. 9 c, 10 d og 1 d - se fredningskortet. Der fastsættes en frist på 5 år fra fredningens endelige vedtagelse.

Den vestlige del af beplantningen konverteres løbende til løvskov primært ved selvsåning men eventuelt ved indplantning af eg, hvis selvsåningen ikke er tilstrækkelig. Hvor der i nålebeplantningerne står gamle løvtræer lades disse tilbage. Konverteringen sker, når nuværende træer er hugstmodne.

b. Genslyngning af vandløb

Fredningen giver amtet mulighed for genslyngning af eksisterende vandløb.

§ 10. Naturpleje

Århus Amt har som plejemyndighed ret til - efter forudgående drøftelse med og uden udgift for ejeren - at udføre naturpleje og naturgenopretning på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål.

Der kan som led i plejen f.eks.

- ske fjernelse af træbevoksning, herunder selvsåning, afgræsning (med et passende græsningstryk), høslet og lignende.
- foretages oprensning af vandhuller

Plejearbejderne kan først udføres efter, at der er givet ejeren af arealet mulighed for selv at udføre dem.

§ 11. Ophævelse af tidligere fredning af området.

Denne fredning ophæver for det område, den er gældende, Overfredningsnævnets kendelse af 6. juni 1953 vedrørende fredning af arealer ved Fussing Sø og i Læsten Bakker.

Fredningen fra 1953 gælder således fortsat for arealer ved Fussing Sø, der ikke er omfattet af den nu vedtagne fredning.

§ 12. Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra bestemmelserne i §§ 2 - 10, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jævnfør naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

-----o0o-----

Fredningen omfatter herefter helt eller delvis følgende matr.nr.:

Læsten by, Læsten:

1 b, 9 g, 10 e, 10 f, 13 f, 1 d, 9 c, 10 d, 5 k, 6 l, 8 c, 10 l, 10 s, 8 n, 9 q, 9 e, 10 a, 10 b, 11 m, 12 l og 38

Volstrup by, Ålum:

1 o, 1 l, 1 n, 1 p, 1 q, 2 f, 4 k.

Fussingø Hgd., Ålum

1 aa, 1 ø, 1 as 1 au 1 at 1 av 1 al, 1 an.

Forelæggelse for Naturklagenævnet:

Da den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 100.000 kr., skal Naturklagenævnet efterprøve Fredningsnævnets afgørelse, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

Klagevejledning:

Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 43, jf. § 87, stk. 1, inden 4 uger påklages til **Naturklagenævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K.**

Klageberettiget er:

Ejere og brugere af ejendommene, statslige og kommunale myndigheder,

hvis interesser berøres af forslaget, enhver, der under sagen har givet møde for nævnet eller fremsat ønske om underretning om sagens afgørelse og organisationer m.v., som må antages at have en væsentlig interesse i forslaget.

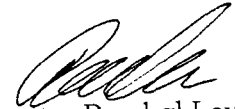
Børge Sundahl

Mogens Beier

Helle Dahl Hansen

/Regitze Brosbøl Lauridsen

ERSTATNINGSAFGØRELSE

af

12. januar 2005

*VEDRØRENDE REVIDERING OG UDVIDELSE AF
FREDNING FOR LÆSTEN BAKKER*

I PURHUS KOMMUNE

FREDNINGSNÆVNET FOR ÅRHUS AMT

J.nr. 30/2002

Ved afgørelse af dags dato om revidering og udvidelse af fredning for Læsten Bakker i Purhus Kommune, har Fredningsnævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1, fastsat følgende erstatning til de berørte ejere, brugere og andre rettighedshavere over de fredede ejendomme for det tab, fredningen påfører dem.

Erstatningskrav:

Lodsejerne har samlet påstået erstatning for et beløb på 6.654.625 kr., hvortil kommer omkostninger til rådgivning.

Lb.nr. 1 - matr.nr. 1 b, 9 g, 10 e, 10 f, 13 f Læsten by, Læsten, har fremsat et erstatningskrav på 304.225 kr. LandboCenter Midt har på vegne lodsejeren Arne Frank særlig krævet erstatning for gødsknings- sprøjtnings- og plantningsforbud, mistet jagtværdi og mistet mulighed for MVJ-tilskud.

Lb.nr. 2 - matr.nr. 1 d, 9 c, 10 d Læsten by, Læsten, har fremsat et erstatningskrav på 310.000 kr. Dansk Landbrugs Rådgivning, Århus N, har på vegne lodsejeren Svend V. Henriksen krævet erstatning for plantningsforbud, mistet jagtværdi, for afdrift af nåletræer inden 5 år, for konverteringskrav " nål til løv", når træerne er hugstmodne, og for værdiforringelse generelt.

Lb.nr. 5 - matr.nr. 8 c, 10 l, 10 s Læsten by, Læsten har fremsat et erstatningskrav på 260.900 kr. LandboCenter Midt, har på vegne lodsejeren Henrik N. Wøhleke særlig krævet erstatning for gødsknings- sprøjtnings- og plantningsforbud samt for mistet jagtværdi og mistet mulighed for MVJ-tilskud.

Lb.nr. 7 - matr.nr. 9 q Læsten by, Læsten har fremsat et erstatningskrav på 9.500 kr. LandboCenter Midt, har på vegne lodsejeren Per Ivan Kramer særlig krævet erstatning for plantningsforbud.

Lb.nr. 9 - matr.nr. 10 a Læsten by, Læsten, har fremsat et erstatningskrav på 5.175.000 kr.. Lodsejeren Helge Bay-Schmidt har delt erstatningskravet op således:

1. Permanent forringelse af jagt - 100.000 kr.
2. Reducering af støttebeløb fra EU, National, Amt m.v. - 100.000 kr.
3. Ekstra arbejde i forbindelse med renholdelse af omgivelser omkring nyetablerede stier - 100.000 kr.
4. Forringet mulighed for rationel drift - 250.000 kr.
5. Etablering og vedligeholdelse af vanding til området omkranset af sti-forløbet A-N-T-M-A - 125.000 kr.
6. Forringet mulighed for etablering af beplantning - 1.000.000 kr.
7. Forringet mulighed for etablering af alternativt dyrehold - 1.000.000 kr.
8. Forringet mulighed/plads for fremtidig placering af bygninger på ejendommen - 1.000.000 kr.
9. Forringet mulighed/plads for fremtidig etablering af vindmøller - 500.000 kr.
10. Forringelse af herlighedsværdi - 1.000.000 kr.

Lb.nr. 11 - matr.nr. 11 m, 12 l Læsten by, Læsten og matr.nr. 1 o Volstrup by, Ålum, har fremsat et erstatningskrav på 48.200 kr. LandboCenter Midt, har på vegne lodsejeren Hans U. Faurschou krævet erstatning for mistet mulighed for MVJ-tilskud samt for nærføring af sti over matr.nr. 11 m, herunder generelt for stiføring og forringet jagtværdi.

Lb. nr. 1, 5, 7 og 11 har krævet omkostningerne til Landbocenter Midt dækket med et beløb på 23.861,25 kr. incl. moms.

Lb.nr. 21 - matr.nr. 1 as og 1 au Fussingø Hgd., Ålum, har fremsat et erstatningskrav på 191.840 kr. Lodsejeren Børge Jensen har krævet erstatning for gødsknings- og sprøjtningsforbud samt for forbud mod isåning af kløvergræsudlæg.

Lb.nr. 22 - matr.nr. 1 at og 1 av Fussingø Hgd., Ålum, har fremsat et erstatningskrav på 162.960 kr. Lodsejeren Leif Bodilsen har krævet erstatning for gødsknings- samt sprøjtningsforbud samt for manglende mulighed for isåning af nyt kløvergræsudlæg.

Lb.nr. 23 - matr.nr. 1 al Fussingø Hgd., Ålum, har fremsat et erstatningskrav på 42.000 kr. Lodsejeren Niels Yde har krævet erstatning for gødsknings-, sprøjtnings- og beplantningsforbud.

Lb.nr. 24 - matr.nr. 1 an Fussingø Hgd., Læsten, har fremsat et erstatningskrav på 150.000 kr.. Lodsejeren Henning Harrits Petersen har særlig krævet erstatning for begrænsningen i den landbrugsmæssige udnyttelse af ejendommen, for begrænset jagtmulighed og ulempen ved offentlig færdsel i området.

De øvrige lodsejere, lb.nr. 3, 4, 6, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 og 20 er ikke fremkommet med erstatningskrav over for nævnet.

Nævnets beslutninger:

Nævnet har fastsat erstatningerne til de enkelte lodsejere ud fra en konkret vurdering af hver enkelt ejendom.

Der tilkendes ikke erstatning for arealer, der i forvejen er omfattet af fredning og hvor de nye fredningsbestemmelser ikke pålægger arealet yderligere begrænsninger. For arealer i offentlig eje tilkendes der ikke erstatning.

Erstatningerne er fastsat af en grundtakst for de arealer, der ikke tidligere har været fredet, og af særtakster.

Grundtaksten fastsættes til 2.000 kr. pr. ha., dog således, at der ikke tilkendes grundtakst for arealer, der før denne fredning var omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Det bemærkes, at der ikke ved fredningen sker indskrænkninger i jagtretten, hvorfor der ikke som påstået tilkendes erstatning herfor.

Der gives som minimum en grundtaksterstatning på 2.000 kr. til ejendomme, der ikke tidligere har været pålagt fredning.

Med hensyn til mistet MVJ-tilskud henvises til bemærkninger under de enkelte ejendomme.

Særtaksterne er følgende:

- erstatning for fastfrysning af areal til eksisterende sti fastsættes til 15 kr. pr. meter.
- erstatning for udlæg af areal til ny sti fastsættes til 30 kr. pr. meter
- erstatning for beplantningsforbud (jf. § 3 a) for arealer i omdrift fastsættes til 1.500 kr. pr. ha.
- erstatning for gødsknings- og jordbehandlingsforbud (jf. § 3 b) fastsættes til 3.000 kr. pr. ha.
- erstatning for konverteringskrav nål til løv, (jf. § 9 a), fastsættes til 4.000 kr. pr. ha.
- erstatning for krav om fjernelse af skov inden for 5 år (jf. § 9 a), fastsættes til 10.000 kr. pr. ha.

Ad lb.nr. 1 - matr.nr. 1 b, 9 g, 10 e, 10 f Læsten by, Læsten (ejer Arne Frank)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 3,3 ha x 2.000 kr.	6.600 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 3,3 ha x 1.500 kr.	4.950 kr.
Erstatning for udlæg af areal til ny sti 270 m x 30 kr.	8.100 kr.
Erstatning for fastfrysning af stiareal 320 m x 15 kr.	<u>4.800 kr.</u>
Ialt	24.450 kr.

Arne Frank har den 20. november 2002 indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 5-årig periode fra 1. september 2002 til 31. august 2007 med et maksimalt årligt tilskud på 6.260 kr.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan ejeren ikke fremover opnå MVJ-tilskud. Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

6.000 kr.

Arne Frank har bortforpagtet et areal til gdr. Per Ivan Kramer, der den 10. april 2001 har indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 5-årig periode fra 1. september

2000 til 31. august 2005 med et maksimalt årligt tilskud på 2.470 kr.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan forpagteren ikke fremover opnå MVJ-tilskud.

Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

Ialt

2.500 kr.

32.950 kr.

Ad lb.nr. 2 - matr.nr. 1 d, 9 c, 10 d, Læsten by, Læsten (ejer Svend V. Henriksen)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 11,9 ha x 2.000 kr.	23.800 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 3,2 ha x 1.500 kr.	4.800 kr.
Erstatning for fjernelse af skov, 1,1 ha x 10.000 kr.	11.000 kr.
Erstatning for konverteringskrav nål til løv 7,5 ha x 4.000kr.	<u>30.000 kr.</u>
Ialt	<u>69.600 kr.</u>

Ad lb.nr. 3 - matr.nr. 5 k Læsten by, Læsten (ejer Henrik Lunøe)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 4 - matr.nr. 6 l Læsten by, Læsten (ejer Hans K. Christensen og Carsten K. Christensen)

Fastfrysning af stiareal 200 meter x 15 kr.	3.000 kr.
---	-----------

For ejendommen er der den 18. februar 2004 indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 10-årig periode fra 1. september 2003 til 31. august 2013 med et maksimalt årligt tilskud på 2.664 kr. for arealer omfattet af fredning.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan ejeren ikke fremover opnå MVJ-tilskud.

Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

Ialt

2.500 kr.

5.500 kr.

Ad lb.nr. 5 - matr.nr. 8 c, 10 l og 10 s Læsten by, Læsten (ejer Henrik N. Wøhleke)

Det bemærkes, at arealangivelserne efter Kort- og Matrikelstyrelsen er korrekt.

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 2,9 ha x 2.000 kr.	5.800 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 2,9 ha x 1.500 kr.	4.350 kr.
Fastfrysning af stiareal 280 m x 15 kr.	<u>4.200 kr.</u>
Ialt	<u>14.350 kr.</u>

Ad lb.nr. 6 - matr.nr. 8 n Læsten by, Læsten (ejer Erik Vinter)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 1,2 ha x 2.000 kr.	2.400 kr.
Erstatning for konverteringskrav nål til løv	
1,1 ha x 4.000 kr.	<u>4.400 kr.</u>
Ialt	<u>6.800 kr.</u>

Ad lb.nr. 7 - matr.nr. 9 q Læsten by, Læsten (ejer Per Ivan Kramer)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 1,7 ha x 2.000 kr.	3.400 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 0,5 ha x 1.500 kr.	750 kr.
Erstatning for konverteringskrav nål til løv	
1,1 ha x 4.000 kr.	<u>4.400 kr.</u>
Ialt	<u>8.550 kr.</u>

Ad lb.nr. 8 - matr.nr. 9 e Læsten by, Læsten (ejer Asger Thomsen)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst minimum.	2.000 kr.
Erstatning for konverteringskrav nål til løv	
0,5 ha x 4.000 kr.	<u>2.000 kr.</u>
Ialt	<u>4.000 kr.</u>

Ad lb.nr. 9 - matr.nr. 10 a Læsten by, Læsten (ejer Helge Bay-Smidt)

Erstatningen er sammensat således:

Grundtakst 10,4 ha x 2.000 kr.	20.800 kr.
Erstatning for beplantningsforbud 10,4 ha x 1.500 kr.	15.600 kr.
Erstatning for udlæg af areal til ny sti 730 m x 30 kr.	21.900 kr.
Erstatning for fastfrysning af stiareal 1040 m x 15 kr.	<u>15.600 kr.</u>
Ialt	<u>73.900 kr.</u>

Ad lb.nr. 10 - matr.nr. 10 b Læsten by, Læsten (ejer Henning M. Andersen)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 11 - matr.nr. 11 m og 12 l Læsten by, Læsten samt matr.nr. 1 o Volstrup by, Ålum (ejer Hans U. Faurschou)

Erstatningen er sammensat således:

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 220 m x 30 kr.	6.600 kr.
Erstatning for fastfrysning af stiareal 60 m x 15 kr	<u>900 kr.</u>
	<u>7.500 kr.</u>

Ad lb.nr. 12 - matr.nr. 38 Læsten by, Læsten (ejer Fællesjord Læsten v/ Purhus Kommune)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 13 - matr.nr. 1 L Volstrup by, Ålum (ejer Else Margrethe H. Kvist)

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 190 m (i skel) x 15 kr. 2.850 kr.

Ad lb.nr. 14 - matr.nr. 1 m Volstrup by, Ålum (ejer Knud Hansen)

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 50 m (i skel) x 15 kr. 750 kr.

Ad lb.nr. 15 - matr.nr. 1 n Volstrup by, Ålum (ejer Knud Hansen)

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 150 m x 30 kr. 4.500 kr.

Ad lb.nr. 16 - matr.nr. 1 p Volstrup by, Ålum (ejer Per Brixen)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 17 - matr.nr. 1 q Volstrup by, Ålum (ejer Kuno Jørgensen)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 18 - matr.nr. 2 f Volstrup by, Ålum (ejer Jasper T. Nielsen)

Ingen erstatning tilkendt.

Ad lb.nr. 19 - matr.nr. 4 k Volstrup by, Ålum (ejer Jens Christian Weidanz)

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 140 m (i skel) x 15 kr. 2.100 kr.

Ad lb.nr. 20 - matr.nr. 1 aa og 1 ø Fussingø Hgd., Ålum (ejer Chresten

Højriis Bock)

Erstatning for fastfrysning af areal til sti
50 m (i skel) x 7,50 kr.

375 kr.

Ad lb.nr. 21 - matr.nr. 1 as og 1 au Fussingø Hgd., Ålum (ejer Børge Jensen)

Erstatning for gødsknings- og jordbehandlingsforbud
(isåning af kløver) 4,6 ha x 3.000 kr.

13.800 kr.

Erstatning for fast frysning af sti 310 m(i skel) x 7,50 kr.
Ialt

2.325 kr.

16.125 kr.

Ad lb.nr. 22 - matr.nr. 1 at og 1 av Fussingø Hgd., Ålum (ejer Leif Boddilsen)

Erstatning for gødsknings- og jordbehandlingsforbud
(isåning af kløver) 4,5 ha x 3.000 kr.

13.500 kr.

Erstatning for fast frysning af sti 170 m x 15 kr.
Ialt

2.550 kr.

16.050 kr.

Ad lb.nr. 23 - matr.nr. 1 al Fussingø Hgd., Ålum (ejer Niels Yde)

Erstatning for gødsknings- og jordbehandlingsforbud
(isåning af kløver) 4,3 ha x 3.000 kr.

12.900 kr.

Erstatning for fast frysning af sti 310 m(i skel) x 7,50 kr.
Ialt

2.325 kr.

15.225 kr.

Ad lb.nr. 24 - matr.nr. 1 an Fussingø Hgd., Ålum (ejer Henning Harrits Petersen)

Erstatning for udlæg af areal til ny sti 220 m x 30 kr.

6.600 kr.

Henning Harrits Petersen har den 27. oktober 2002 indgået aftale om MVJ-tilskud til miljøvenlig drift af græs og pleje med afgræsning for en 5-årig periode fra 1. september 2002 til 31. august 2007 med et maksimalt årligt tilskud på 2.940 kr.

Da arealerne fremover skal henligge som græsningsarealer, jf. § 3 b, kan ejeren ikke fremover opnå MVJ-tilskud.

Da det er usikkert, i hvilket omfang ejeren i fremtiden vil kunne opnå tilskud fastsættes erstatningen for det eventuelle tab skønsmæssigt til

3.000 kr.

Ialt

9.600 kr.

Erstatninger i alt

290.725 kr.
=====

-----o0o-----

Skema over de tilkendte erstatninger fremgår af bilag A til denne afgørelse.

De tilkendte erstatningsbeløb forrentes efter hovedreglen i naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 3, fra den 12. januar 2005 med en årlig rente, der svarer til Danmarks Nationalbanks diskonto.

Der tilkendes LandbrugsCenter Midt, som har bistået lb.nr. 1, 5, 7 og 11, et honorar på 23.861,25 kr. incl.moms.

Forelæggelse for Naturklagenævnet:

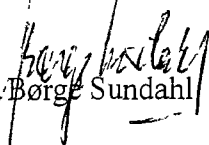
Da den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 100.000 kr. skal Naturklagenævnet efterprøve Fredningsnævnets afgørelse, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

Klagevejledning:

Afgørelsen kan efter naturbeskyttelseslovens § 43, jf. § 87, stk. 1, inden 4 uger påklages til Naturklagenævnet, Frederiksborggade 15, 1360 København K.

Klageberettigede er:

Ejere og brugere af ejendomme, statslige og kommunale myndigheder, hvis interesser berøres af forslaget, enhver der under sagen har givet møde for nævnet eller fremsat ønske om underretning om sagens afgørelse og organisationer m.v., som må antages at have en væsentlig interesse i forslaget.

Børge Sundahl

Mogens Beier

Helle Dahl Hansen

/Regitze Brosbøl Lauridsen

jd/minus.dtd

LÆSTEN BAKKER-FREDNINGEN

*) LL: Læsten by, Læsten, FÅ: Fussingø Hgd., Ålum, VÅ: Volstrup, Ålum

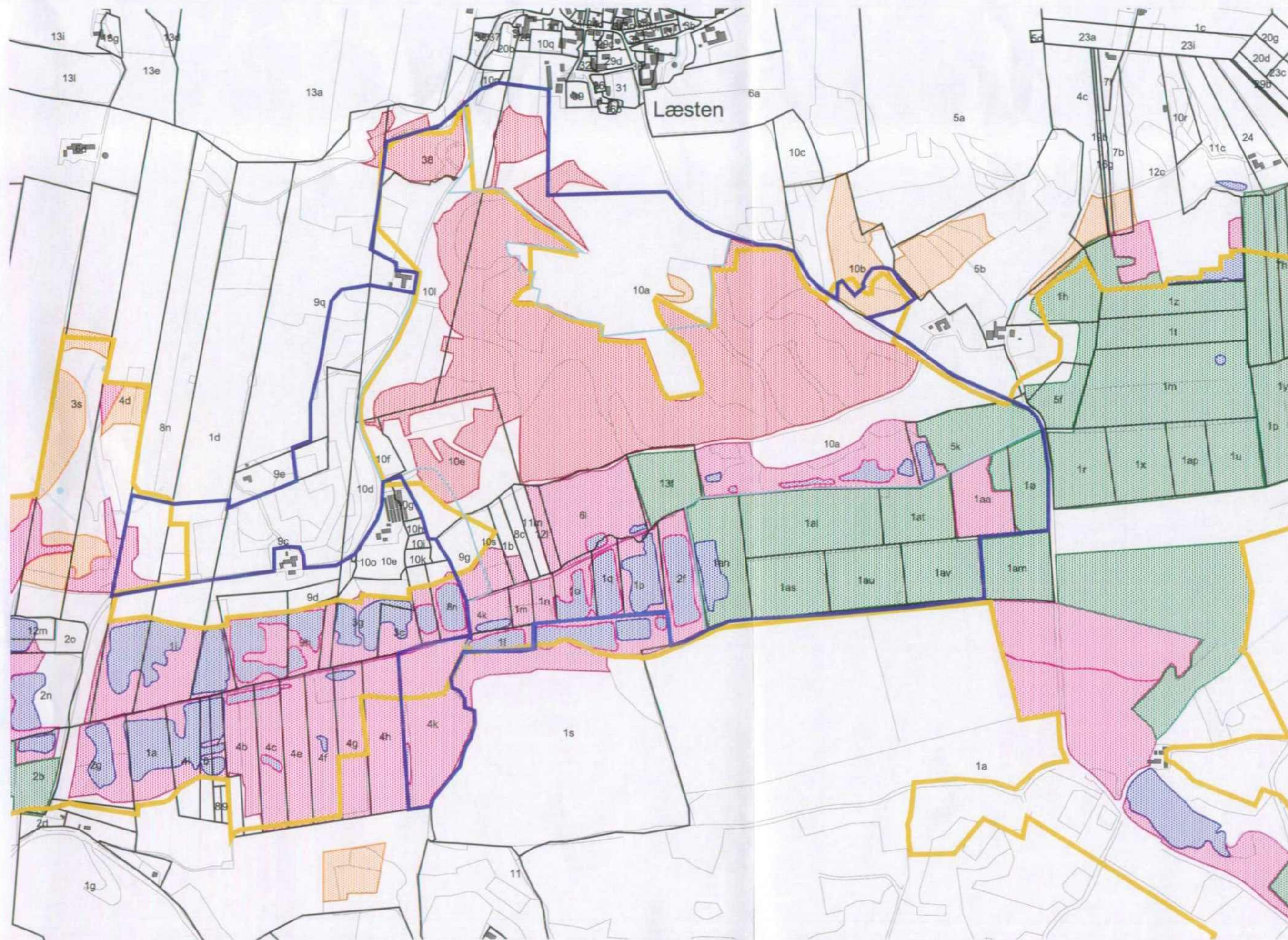
Bilag A

Lb. nr.	Ejer	Matr. nr. *)LL,FÅ,VÅ se nedenfor tabel	Eksisterende fredning (m2)	Udvidelse (m2)	NBL § 3 reg. eng, hede m m. (m2) Eks. fredning	NBL § 3 reg. eng, hede m.m (m2) Udvi- delse	Bemærkninger	Samlet erstat- ning
1	Arne Frank Rosenbakken 11, Læsten 8900 Randers	1 b 9 g 10 e 10 f 13 f, LL	6048 49000 6290 19890	 10737 29031	2100 21530 350 19890	 3900 3170	270 m ny sti 320 m eks. vej/sti	32.950 kr.
2	Svend V.Henriksen Glarbjergvej 93, st.tv. 8900 Randers	1 d 9 c 10 d, LL	 12000	22000 84460			1,1 ha beplantning fjernes og 7,5 ha skov konverteres	69.600 kr.
3	Henrik Lunøe Viborgvej 419, Læsten 8900 Randers	5 k, LL	30900		30900			
4	1) Hans K.Christensen Engtoften 23,Læsten 8900 Randers og 2) Carsten K.Christensen Engtoften 16, Læsten, 8900 Randers	6 l, LL	35123		35123		200 m eks. vej/sti	5.500 kr.
5	Henrik N. Wøhleke, Rosenbakken 10, Læsten 8900 Randers	8 c 10 l 10 s, LL	5920 80600 9755	28800	28300		280 m eks. vej/sti	14.350 kr.
6	Erik Vinter Engtoften 2 Læsten 8900 Randers	8 n, LL		18600		6500	1,1 ha skov konverteres	6.800 kr.
7	Per Ivan Kramer Engtoften 8 Læsten 8900 Randers	9 q, LL		17300			1,1 ha skov konverteres	8.550 kr.

Lb. nr.	Ejer	Matr. nr.)LL,FÅ,VÅ se nedenfor ta- bel	Eksisterende fredning (m2)	Udvidelse (m2)	NBL § 3 reg. eng. hede m.m. (m2) Eks. fredning	NBL § 3 reg. eng. hede m.m. (m2) Udvidelse	Bemærkninger	Samlet erstatning
8	Asger Thomsen Høstvænget 16 7500 Holstebro	9 e, LL		5260			0,5 ha skov konverteres	4.000 kr.
9	Helge Bay-Schmidt Kirkestien 4 Læsten 8900 Randers	10 a, LL	423800	125000	354760	21340	730 m ny sti 1040 m eks. vej/sti	73.900 kr.
10	Henning M. Andersen Engtoften 29 Læsten 8900 Randers	10 b, LL	12100		10000			
11	Hans U. Faurschou Viborgvej 438 Læsten 8900 Randers	11 m 12 l, LL 1 o, VÅ	5443 5392 10870		5392 10870		220 m ny sti 60 m eks. vej/sti	7.500 kr.
12	Fællesjord Læsten v/Purhus Kommune Bakkevænget 16 8990 Fårup	38, LL	21632		17300		P-plads anlægges	
13	Else Margrethe H. Kvist Gl. Viborgvej 419 Ålum 8900 Randers	11, VÅ	7460		7460		190 m ny sti (halvdelen)	2.850 kr.
14	Knud Hansen Nørreådalsvej 4 Venning 8900 Randers	1 m, VÅ	4460		4460		50 m ny sti (halvdelen)	750 kr.

Lb. nr.	Ejer	Matr. nr.)LL,FÅ,VÅ se nedenfor tabel	Eksisterende fredning (m2)	Udvidelse (m2)	NBL § 3 reg. eng, hede m.m. (m2) Eks. fred- ning	NBL § 3 reg. eng, he- de m.m. (m2) Udvi- delse	Bemærkninger	Samlet erstatning
15	Knud Hansen Nørreådalsvej 4 Venning 8900 Randers	1 n, VÅ	5120		5120		150 m ny sti	4.500 kr.
16	Per Brixen Rejstrupvej 3 8900 Randers	1 p, VÅ	15900		15900			
17	Kuno Jørgensen Troldekovvej 3 Volstrup 8900 Randers	1 q, VÅ	9310		9310			
18	Jasper T. Nielsen Marselisborg Allé 306, 3 th. 8000 Århus C	2 f, VÅ	21900		21900			
19	Jens Christian Weidanz Nr. Ålumvej 18 Ålum 8900 Randers	4 k, VÅ	7700	43200	7700	43200	140 m ny sti (halvdelen)	2.100 kr.
20	Chresten Højriis Bock Podeledsvej 4 Venning 8900 Randers	1 aa 1 ø, FÅ		22280 16680		22280 16680	50 m eks. markvej (halvdelen)	375 kr.
21	Børge Jensen Nr. Ålumvej 18 Nr. Ålum 8900 Randers	1 as 1 au, FÅ		23301 23116		23301 23116	310 m eks. markvej (halvdelen)	16.125 kr.

[illegible]

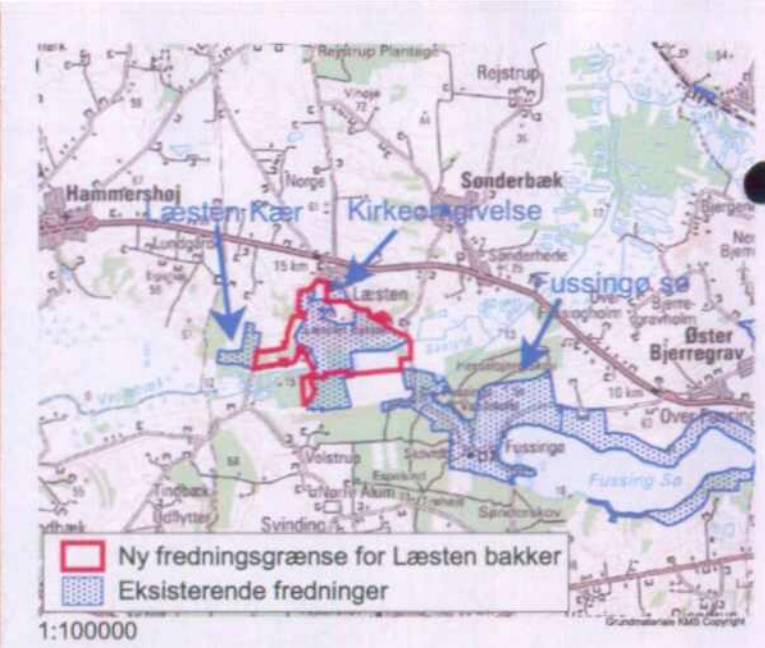
 Ny fredning
 Eksisterende fredning
 NBL Par. 3 Kilder
 NBL Par. 3 Vandløb
 NBL Par. 3 Sø
 NBL p3 Sø
 NBL p3 Anlagt sø
 NBL Par. 3 Heder
 NBL Par. 3 Overdrev
 NBL Par. 3 Strandenge
 NBL Par. 3 Moser
 NBL Par. 3 Enge
 EF-Habitatområde

1:8000

Naturbeskyttelsesloven
(NBL)
§ 3 arealer

Den foreløbige registrering af områder omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 i Læsten Bakker.

Udarbejdet af Århus Amt

REG. NR.
8038.00

- Fredningsgrænse
- Eksisterende fredning
- Eksisterende vej/sti
- Ny sti
- Kreaturpassage - forslag
- Beplantning fjernes jfr. § 9,a
- Konvertering til løvskov
- Parkeringsplads
- 5 Lb. nr.
- Matrikelgrænse

1:8000

Fredningskort

Fredningsbestemmelser
for Læsten Bakker.

Udarbejdet af Århus Amt

15.12.2004 BA/hqj

Grundvand
Projektforslag A

Tegnforklaring

- Delområder
- Lokaliserede våde grøfter
- Matrikel
- Vandskel

Vandstandspåvirkning [m]

- 0.02
- 0.05
- 0.1
- 0.2
- 0.3
- 0.4
- 0.5
- 0.7

Udført: KRST
Sagsnummer: 226920
Dato: 19-03-2018

Overfladevand
Projektforslag A

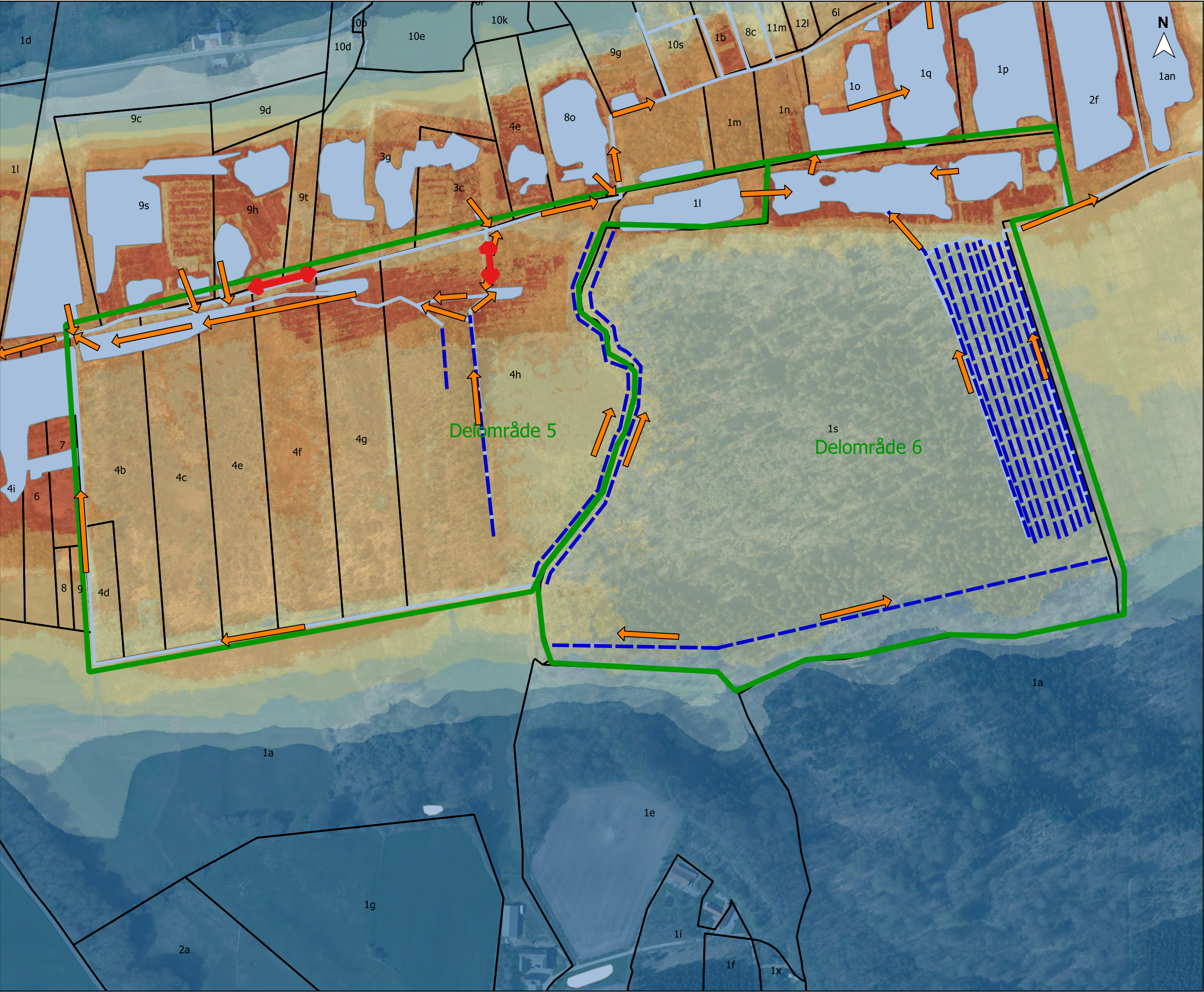
Tegnforklaring

- Overfladevand
- Delområder
- Matrikel
- Lokaliserede våde grøfter
- Stem_tørv
- Stem_plastik
- Membran
- Tørvevold
- Oprensning
- Underføringer_vej

Udført: KRST
Sagsnummer: 226920
Dato: 19-03-2018

Strømningsretning

Eksisterende forhold

Tegnforklaring

- Delområder
- Lokaliserede våde grøfter
- Matrikel
- Vandskel
- Strømretning
- Afvandingsgrøft

Vandstandsstigning [m]

- 0.02
- 0.05
- 0.1
- 0.2
- 0.3
- 0.4
- 0.5
- 0.7

Udført: KRST
Sagsnummer: 226920
Dato: 19-03-2018

